

У нумары:

У цесным кантакце
Узаемаадносіны абласной
вертыкалі ўлады з Гродзенскім
аддзяленнем СПБ.

Стар. 4

**Дзіцячая вёска —
цёплы дом**

Хто ён — заснавальнік
першай «сямейнай вёскі»?

Стар. 5

**Пранікнёны голас
«Жалейкі»**

Да юбілею адной
з эпахальных кніг беларусаў.

Стар. 7

Ён можа ўсё!

Дырыжору і педагогу,
народнаму артысту краіны,
лаўрэату Дзяржаўнай прэміі
Беларусі прафесару Міхасю
Казінцу — 70.

Стар. 11

Пошукі і знаходкі

Ці можна адшукаць партрэт
Паўла Шпілеўскага?

Стар. 12

ПАЧАЛАСЯ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

**Для індывідуальных
падпісчыкаў:**

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс —
63856

**Ведамасная
падпіска:**

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс —
638562

**Індывідуальная льготная падпіска для
настаўнікаў:** другое паўгоддзе, на 1 месяц
— 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб.
Падпісны індэкс — 63880

**Каб год для вас быў неблагім —
падпішыцеся на «ЛіМ»!**

Легенды салаўінай ночы

17 мая наша краіна ўжо чацвёрты раз удзельнічала ў штогадовай агульнаеўрапейскай акцыі "Ноч музеяў". Чарадой арыгінальных праектаў далучыліся да яе сталічныя музейшчыкі. З шасці гадзін вечара да гадзіны ночы: такі быў афіцыйны рэгламент свята. А насамрэч працягвалася яно амаль да світалых салаўёў, бо цудоўным чынам супала з яшчэ адной прыгожай і высакароднай акцыяй — "Салаўіныя ночы", што праводзіць грамадская арганізацыя "Ахова птушак Беларусі".

Музеі ў сучасным свеце — гэта не проста калекцыі "адзінак захоўвання" ды скарбонкі культурных каштоўнасцей. Яны выконваюць унікальную інфармацыйную, адукацыйна-асветніцкую, прапагандысцкую функцыі; гэта захавальнікі памяці нацыі, народа. Праз музеі ад пакалення да пакалення перадаецца культурны і гістарычны досвед. На змястоўных экспазіцыях выхоўваюцца свядомыя грамадзяне, патрыёты...

А "Ноч музеяў" у Мінску — пераканаўчае пацвярджэнне таго, наколькі яна жывая і захапляльная, справа музейная.

Тысячы людзей узялі ў аблогу Нацыянальны мастацкі музей Беларусі, які ў ноч з пятніцы на суботу ладзіў вернісаж 38 работ Пабла Пікаса. Дагэтуль многія

нават не здагадаліся, што ў Мінску ёсць творы легендарнага майстра. Яго тыражную кераміку: талеркі, вазы, глечыкі, збаны, дэкаратыўныя пано падаравала ў 1960 — 70-х гадах Надзея Хадасевіч-Лежэ, французская мастачка беларускага паходжання... У дворыку Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі панавалі дух легендарнага Сярэднявечча: сыходзіліся ў двубой рыцары; паненкі чаравалі сваёй грацыёзнасцю ў даўніх танцах; цешыла слых далікатнае гучанне старажытных музычных інструментаў; уражвалі ўмельствам спанатраняя маладыя рамеснікі "Горада майстроў". А ў музейнай зале толькі на пару гадзін была выстаўлена каштоўная рарытэтная скрышка.

На Кастрычніцкай плошчы збіралася публіка імпрэза, падрыхтаваная супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Можна было аглядзець экспанаты, паспяваць пад пераборы гармоніка, адведаць садацкай кашы.

Спевы ды танцы парушалі заўсёдную вечаровую цішыню Купалаўскага парку. А ў самім музеі нашага класіка дэманстравалася святая святых — аўтографы Янкі Купалы, рукапісныя арыгіналы легендарных зборнікаў "Жалейка" і "Шляхам жыцця". Сцэнарый святочнай ночы ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ўключаў урачыстую цырымонію перадачы ў музей фотаархіва Уладзіміра Крука, у тым ліку здымкаў легендарных асоб — Кандрата Крапівы, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Андрэя Макаёнка, Алеся Письмянкова з іх аўтографамі; прэзентацыю выдавецтва "Галіяф" і галерэі "Падземка"; літаратурна-музычны праект маладых аўтараў ды шмат іншых сюрпрызаў.

Музей гісторыі беларускага кіно запрашаў на сеанс, адпаведны гэтай незвычайнай майскай ночы: "Прывід оперы". Гледачы, знаёмяцца з фільмам-мозікам 2004 года, са здзіўленнем адкрылі для сябе "Прывід оперы" 1943 года — трафейную стужку.

Опера без прывідаў, але са сваімі легендамі, была ганароваю госцяй Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі. У атчэўнай афіш і тэатральных касыямаў праходзіў канцэрт, прымеркаваны да 75-годдзя нашага Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы. Яго ветэраны, сённяшнія выдучыя майстры сцэны, яркія маладыя салісты, ганараваныя лаўрамі прэстыжных міжнародных конкурсаў, адзначалі сваё свята, прыгадваючы легендарныя пастановаўкі, легендарныя імёны. Ва ўтульнай атмасферы музея ажывалі старонкі беларускіх опер і сусветнай класікі...

Рамантычная і цёплая майская ноч поўнілася святлом, спевамі, бозавай свежасцю, разнаквеццем прыгожых і значных падзей.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: заслужаны артыст Беларусі Сяргей Франкоўскі ў праграме "Легенды вялікай оперы".

Фота Кастуся Дробава

У пазнанні чалавека і свету

Як паведамлялася ўжо, з 22 па 24 мая ў Мінску, дзякуючы традыцыйнай арганізацыйнай і фінансавай падтрымцы Міжнароднага грамадскага аб'яднання "Хрысціянскі асветніцкі цэнтр імя святых Мяфодзія і Кірылы", праходзіць XIV Міжнародныя Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, прысвечаныя Міжнароднаму дню славянскага пісьменства і культуры. Сёлетнія чытанні па тэме "Дыялог навукі і рэлігіі ў працэсе пазнання свету і чалавека", які і летась, праводзіцца Дзяржаўнай установай адукацыі Інстытутам тэалогіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта сумесна з Беларускім дзяржаўным ўніверсітэтам культуры і мастацтваў.

Урачыстае адкрыццё Міжнародных Кірыла-Мяфодзіеўскіх чытанняў адбылося ўчора ў сценах Інстытута тэалогіі БДУ. Потым было праведзена пленарнае пасяджэнне, пасля якога работа прадоўжылася ў дзвюх секцыях. Па завяршэнні працы секцый быў праведзены "круглы стол", прысвечаны тэме "Навука і рэлігія ў адзіным працэсе пазнання свету і чалавека".

У чытаннях актыўны ўдзел прынялі прадстаўнікі міністэрстваў адукацыі і культуры Рэспублікі Беларусь, навукова-даследчых інстытутаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, кіраўнікі беларускіх вышэйшых навучальных устаноў, а таксама прадстаўнікі дыпламатычнага корпусу, шматлікія госці з Расіі, Украіны, Германіі, Нідэрландаў ды іншых краін; духавенства Праваслаўнай і Католіцкай царквы, навукоўцы і педагогі з універсітэтаў Магілёва, Віцебска, Гродна, Брэста, Гомеля ды Полацка. Падчас чытанняў удзельнікі дзяліліся сваімі думкамі і меркаваннямі ў галіне гісторыі, багаслоўя, літаратуразнаўства і мастацтва.

У рамках правядзення канферэнцыі ў Інстытуце тэалогіі БДУ адбыліся таксама студэнцкія Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні.

Урачыстае, прысвечанае дню памяці святых Мяфодзія і Кірылы, адбудуцца заўтра ў Мінскім Свята-Духавым кафедральным

саборы. Планаўецца, што пасля набажэнства ўдзельнікі чытанняў наведаюць месца, дзе была закладзена першая царква ў Мінску. Тут жа адслужыць малебен у памяць Мяфодзія і Кірылы — стваральнікаў славянскай азбукі, прапаведнікаў хрысціянства.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Дружба на хвалях «Нёмана»

Рэдакцыя часопіса «Нёман» і Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» сумесна з Мінскім гарадскім аддзяленнем Грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» правялі «круты стол» на тэму: «Агульнасць лёсаў — агульнасць літаратур. Часопіс «Нёман» у кантэксце беларуска-расійскіх літаратурных сувязяў».

Адкрыў яго і вёў галоўны рэдактар «Нёмана», старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў. Коротка нагадаўшы гісторыю выдання, заснаванага ў 1945 годзе, ён адзначыў, што тады, калі рэдакцыяны калектыў узначальваў знакаміты драматург Андрэй Макаёнак, тыраж «Нёмана» даходзіў да 170 тысяч экзэмпляраў. Дый сёння часопіс, захоўваючы лепшыя традыцыі, з'яўляецца вядучым літаратурна-мастацкім выданнем нашай краіны. Важна і тое, што «Нёман» супрацоўнічае з гэтакімі ж выданнямі Расіі, Украіны ды іншых краін. Друкуе як асобных аўтараў, так і абыццёвыя сумесныя творчыя праекты. Асабліва плённыя ў гэтым сэнсе кантакты з рэдакцыяй часопіса «Наш современник», дамова аб супрацоўніцтве з рэдакцыяй якога падпісана ў 2003 годзе. Тройчы часопіс быў прадстаўлены і ў дадатку «Лад», што выпускае маскоўская «Літаратурная газета». Рыхтуецца новы праект, які будзе ажыццёўлены пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы.

У гаворцы на пазначаную тэму ўзялі ўдзел саветнік па культуры пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Сяргей Бярэзны, дырэктар РВУ «Літаратура і Мастацтва» Алесь Карлюкевіч, першы сакратар праўлення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Віктар Праўдзін, вядомы літаратуразнавец, прэзаіт, акадэмік Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі Уладзімір Гніламёдаў, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Уладзіслаў Мачульскі, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Раіса Баравікова, галоўны рэдактар часопіса «Беларуская думка» Вадзім Гігін, а таксама Анатоль Сулянаў, Навум Гальпяровіч, Уладзімір Карызна, Анатоль Аўруцін, Алена Папова, Ніна Маеўская, Юрый Сапажкоў...

Закраналіся самыя розныя аспекты беларуска-расійскіх кантактаў і ўзаемазвязяў, у тым ліку і звязаныя з кнігавыданнем. У прыватнасці, У. Мачульскі падрабязна распавёў пра 50-томную бібліятэку лепшых твораў беларускіх і рускіх пісьменнікаў. Гэты важны выдавецкі праект, роўнага якому дагэтуль не было, пачне ажыццяўляцца ў хуткім часе. Увогуле, на чым пагадзіліся ўсе, трэба імкнуцца да таго, каб пашырэнне геаграфіі распаўсюджвання часопіса «Нёман» у Расіі, куды на сённяшні дзень ідзе яго ўсяго два дзесяткі экзэмпляраў. Гэтага можна дамагчыся не толькі арганізацыйнымі захадамі, а і павышэннем мастацкага ўзроўню матэрыялаў, што прапануюцца ўвазе чытача. «Нёман» павінен заставацца такім, якім і быў раней: прадстаўляць сваю плошчу не толькі лепшым творам рускамоўных пісьменнікаў, а і гэтакія ж якасныя творы, напісаныя па-беларуску, змяшчаць у перакладзе. Нельга парушаць і традыцыю, якая не такая і даўняя, але разам з тым мае перспектыву: і надалей выпускаць абменныя нумары, падтрымліваць на належным узроўні творчыя кантакты і ўзаемазвязяў з Расійскай Федэрацыяй.

Арцём НІЧЫПАРЭНКА

Культура — стратэгічны рэсурс

Напярэдадні Дня Перамогі ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь прайшло мерапрыемства, прымеркаванае да 90-годдзя Узброеных сіл нашай краіны — «Армія і культура». Міністэрства абароны прэзентавала кнігі, часопіс і дыскі, якія адлюстроўваюць гісторыю і шляхі станаўлення беларускага войска.

Адкрыў мерапрыемства дырэктар кніжнай скарбніцы Раман Матульскі. «Нацыянальная бібліятэка і Узброеныя сілы заўжды былі разам», — адзначыў Раман Сцяпанавіч. Менавіта дзякуючы прадстаўнікам УС бібліятэка змагла за кароткі тэрмін у 52 дні пераехаць са старога будынка ў новы. Узамен ад НБ у вайсковыя бібліятэкі паступіла некалькі тысяч кніг.

Вітаў удзельнікаў урачы-

стасці і міністр абароны Леанід Мальцаў: «У Беларусі прафесія абаронцы Айчыны заўсёды сімвалізавала высокую культуру і маральнасць, імкненне да ведаў і выдатных тварэнняў чалавечага генія. Асабліва гэта важна ва ўмовах сучаснасці, калі культура і мастацтва сталі стратэгічным рэсурсам нацыі».

РВУ «Літаратура і Мастацтва» прэзентавала зборнік «Мы храним тебя, Беларусь!» — вершы да 90-годдзя Узброеных сіл Беларусі. Гэта дзесяткі вершаваных твораў пра нашых салдат і афіцэраў. Зборнік стаў першай ластаўкай Студыі ваенных пісьменнікаў, якая дзейнічае пры Міністэрстве абароны.

Таксама прысутныя пазнаёмілі з кнігай «Вооружённые силы Республики Беларусь: 90 лет на страже Отечества», са спецвыпускам часопіса «Армия» і літаратурна-мастацкім дадаткам да яго «Армия и культура», зборнікам відэамаатэрыялаў на 12 DVD «Вооружённые силы Республики Беларусь: новейшая история белорусской армии». Відэапраект быў рэалізаваны тэлекампаніяй ВаенТВ. Ён уяўляе сабою фільмы, што распавядаюць пра сучаснае войска і разлічаны на маладых людзей, якія рыхтуюцца стаць абаронцамі Айчыны.

Прэзентацыя «Армія і культура» паказала, што беларускае войска — гэта не толькі ваенныя будні ў акапах і на палігонах. Гэта таксама ваенныя журналісты, пісьменнікі, мастакі, акцёры, спевакі, якія і надалей будуць узбагачаць нашу культуру.

Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Юбілейная імправізацыя

У мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна адбыўся творчы вечар, прысвечаны 50-годдзю пісьменніка, даследчыка рускай літаратуры Анатоля Андрэева. Ва ўступным слове сам юбіляр сціпла адзначыў: «Дзякуй Богу, я не ведаю, як ладзіцца творчыя вечары, гэта проста нагода, каб сабрацца». І дадаў: «Ёсць такі выраз: юбілей — гэта рэпетыцыя паніхіды, вось такога не трэба, рана яшчэ, таму ўсё, што тут будзе адбывацца — чыстая імправізацыя». Пісьменнік імкнуўся захаваць неформальны стыль імпрэзы, стварыць нязмушаную, пазбаўленую юбілейнага пафасу атмасферу.

Першым віншаваў А. Андрэева генеральны дырэктар выдавецтва «Макбел» Дзмітры Макараў. А юбіляр прачытаў свае «не слыханым коварным доводам разума» — афарызмы «ў стылі Ларошфуко».

Першы сакратар СПБ Віктар Праўдзін перадаў віншаванні ад старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца і ўручыў дыплом.

Крытык Ірына Шаўлякова, якая пераклала з рускай мовы кнігу А. Андрэева «Апельсіны на асфальце», што зусім нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура», выказала найлепшыя пажаданні ад супрацоўнікаў «ЛіМа». Яна адзначыла, што выданне атрымалася досыць зграбным — у кампазіцыйным і тэматычным сэнсах, але дадала, што пераклад даваўся нялёгка з-за шмат-

слайнасці прозы, якая часам выклікае жаданне спрачацца, што аднак сведчыць пра яе якасць. «Анатоль Мікалаевіч, хоча ён таго ці не, пішучы на рускай мове, з'яўляецца артэфактам беларускай культурнай прасторы», — падкрэсліла І. Шаўлякова.

Павіншаваць свайго выкладчыка прыйшоў і былы аспірант Андрэева Сяргей Лебедзеў. Ён падарыў свайму настаўніку і сабру скульптуру пад назвай «думаючая жанчына», што, па яго словах, з'яўляецца своеасаблівым аксіомаранам.

Іранскі паэт Атаалахі Зартошт, таксама блізка сябар юбіляра, паабяцаў перакласці кнігу А. Андрэева на персідскую мову.

Саша ДОРСКАЯ
Фота Кастуся Дробава

Кнігі для дзяцей

На Міжнароднай спецыялізаванай выставе «СМІ ў Беларусі» адбылася прэзентацыя дзіцячых кніг, якія выйшлі нядаўна ў рэдакцыяна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва» — «Тры талеры» Андрэя Федарэнкі, «Карона на дне віра, альбом Казкі з хутара Юстыны» Людмілы Рублеўскай, а таксама «Адзінокі васьмікласнік жадае пазнаёміцца», у якую ўвашлі апавесці трох аўтараў — Раісы Баравіковай, Алеся Наварыча і Алеся Бадака. Музычным складнікам прэзентацыі стала выступленне паэта, барда Дзмітрыя Пятровіча, які праспяваў некалькі песень.

Алесь Наварыч прыгадаў словы Марка Твэна і выказаў меркаванне, што добрая дзіцячая кніга — гэта тая, якую з цікавасцю прачытаюць і дарослыя, бо ў кожным з нас жыве дзіця.

Эмацыянальным і нязмушаным было выступленне Раісы Баравіковай. Яна прачытала лірычны верш і распавяла пра «кропку вяртання» да сваіх каранёў, праз якую вандруюць у часе героі яе фантастычнай апавесці.

Аляксандра ХАЛОПІК

Новая экспазіцыя запрашае

У філіяле Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі «Дом-музей І з'езда РСДРП» адкрылася экспазіцыя «Гісторыя І з'езда РСДРП». А зараз зробім невялічкі экскурс у мінулае.

30 студзеня 1923 года ў сувязі з 25-годдзем Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі Цэнтральнае бюро КП(б)Б разгледзела пытанне «Аб доме № 135, дзе праходзіў І з'езд РСДРП». Быў прыняты шэраг рашэнняў, у тым ліку: устанавіць, што дом № 135 па вуліцы Савецкай (былой Захар'еўскай) з'яўляецца гістарычнай каштоўнасцю; прапанаваць гарвыканкаму правесці мерапрыемствы па рамонце і музеефікацыі дома, у тым ліку — набыць мэблю, якая б магла адпавядаць часу правядзення з'езда; усталяваць на будынку мемарыяльную дошку.

14 сакавіка 1923-га прайшло шэсце, ля дома быў праведзены мітынг з удзелам прадстаўнікоў партыйных, прафсаюзных арганізацый, воінскіх часцей. Над домам узнялі чырвоны сцяг, музей прыняў першых наведвальнікаў. На адкрыцці музея прысутнічалі ўдзельнікі І з'езда РСДРП П. Румянцаў і Б. Эйдельман. Да Вялікай Айчыннай вайны музей займаў палова дома, другая ж палова заставалася жылой. У канцы чэрвеня 41-га падчас нямецкіх бамбардзіровак Мінска дом разам з музейнымі экспанатамі быў знішчаны пажарам.

У студзені 1948 года ЦК КП(б)Б і Савет Міністраў БССР прынялі пастанову па будаўніцтве музея на месцы дома, дзе праходзіў І з'езд РСДРП. Па праекце архітэктара І. Валадзько на старым фундаменце да восені 1948-га быў пабудаваны такі ж дом, і музей зноў адкрыў свае дзверы для наведвальнікаў. У сувязі з рэканструкцыяй праекта імя Сталіна (зараз праект Незалежнасці) і ўстаноўкай помніка Перамогі ў 1953 годзе Дом-музей І з'езда РСДРП быў перанесены бліжэй да ракі Свіслач.

Да 1959 года музей знаходзіўся ў распараджэнні Міністэрства культуры БССР. Пастановай ЦК КПБ ад 18 красавіка 1959-га яго перадалі ў распараджэнне Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ. З цягам часу музей стаў месцам абавязковых наведванняў урадавымі дэлегацыямі, заняткаў па гісторыі КПСС, тут уручалі партыйныя і камсамольскія білеты, прымалі ў пянеры. У 1992 годзе музей быў перададзены Міністэрству культуры Рэспублікі Беларусь і стаў філіялам Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі. Праз тры гады была адкрыта папярэдняя экспазіцыя Дома-музея «Гісторыя сацыялістычнай ідэі».

Новая экспазіцыя, цалкам пабудаваная на аснове ўласных калекцый Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, распавядае пра гісторыю дома па былой Захар'еўскай вуліцы, жыццё губернскага Мінска канца XIX стагоддзя, хроніку з'езда, які меў на мэце стварэнне адзінай пралетарскай партыі і аб'яднанне масавага рабочага руху з навуковым сацыялізмам, а таксама пра далейшы лёс удзельнікаў з'езда ды знакамітых палітычных дзеячаў, якія ў розныя часы наведвалі музей. Два мемарыяльныя пакоі перадаюць атмасферу, на фоне якой разгорваліся гістарычныя падзеі. Пасля рэканструкцыі ў Доме-музеі адкрылася выставачная зала, якая прапануе пазнаёміцца з выстаўкай «Па планеце кроцьць Першамай». У экспазіцыі прадстаўлены палітычны плакат 1920 — 1980-х гадоў, які пабачыў свет у дзяржаўных выдавецтвах СССР і БССР. Да слова, выстаўка плаката распачынае серыю тэматычных паказаў, прысвечаных важнейшым падзеям айчыннай гісторыі.

В. К.
Фота аўтара

У актавай зале будынка па вул. Фрунзе, 5, адбылася ўрачыстасць з нагоды юбілею аднаго са старэйшых, папулярных літаратурна-мастацкіх часопісаў нашай краіны — «Маладосць», заснаванага ў 1953 годзе. Гісторыя слыннага пашанотнага выдання адлюстроўвае значны этап сучаснай гісторыі беларускай літаратуры. А трывалыя літаратурныя традыцыі, закладзеныя нашымі папярэднікамі, сапраўднымі майстрамі мастацкага слова, працягваюцца ў творах аўтараў-спадкаемцаў.

«Маладосць» — гэта няўрымслівасць, палёт фантазіі і, канечне ж, аўтары, якія сёння друкуюць свае творы на старонках выдання ў якасці маладых, але заўтра, магчыма, яны стануць класікамі айчынай літаратуры. Ля вытокаў выдання стаялі такія творцы, як А. Кулакоўскі, М. Аўрамчык, В. Адамчык, Я. Брыль, П. Панчанка, Г. Бураўкін, А. Асіпенка, В. Зуёнак, А. Грачанікаў, Г. Далідовіч... У рэдакцыі працавалі М. Стральцоў, М. Гіль, В. Палтаран, Л. Дайнека, Я. Сіпакоў, А. Жук, К. Камейша, У. Саламаха, В. Гардзеі... Сённяшні калектыў і аўтары захоўваюць тыя лепшыя традыцыі, якія ствараліся на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў. На старонках часопіса чытачоў і падпісчыкаў прывабліваюць такія рубрыкі, як «Партрэты нашых ВНУ», «Зямля і людзі», «На культурнай карце свету»... часопісы ў часопісе «Фантаст», «Першацвет».

У прывітальным слове першы намеснік міністра інфармацыі Беларусі Лілія Ананіч зачытала віншаванне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі калектыву выдання з нагоды 55-годдзя з дня выхаду ў свет першага нумара часопіса «Маладосць». Лілія Станіславаўна пажадала, каб кола чытацкай аўдыторыі ў «Маладосці» пашыралася і ад імя Міністэрства інфармацыі нашай краіны ўручыла супрацоўнікам рэдакцыі І. Клімковіч, В. Ляйкоўскай і А. Чароту ганаровыя граматы за значны ўклад у справу развіцця сучаснай беларускай літаратуры, выхаванне маладых талентаў і ў сувязі з юбілеем выдання.

Творчая сталасць «Маладосці»

Дырэктар РВУ «Літаратура і Мастацтва» Аляксей Карлюкевіч адзначыў, што юбілей — выдатная нагода яшчэ раз узгадаць, аддаць даніну павагі і пашаны тым творцам, якія фарміравалі сучасную беларускую літаратуру на старонках «Маладосці». Аляксей Мікалаевіч уручыў граматы рэдакцыіна-выдавецкай установы маладым аўтарам лепшых публікацый часопіса за 2007 год: А. Кавалеўскаму, А. Хітруну, М. Латышкевіч.

Адметныя віншаванні калектыву рэдакцыі са святам прагучалі — са спевамі і вер-

шамі — ад сенатараў Наталі Аўдзеевай, Алы Ралькевіч, Аляксей Скакуна.

Прадстаўнік Міністэрства культуры Беларусі Віктар Мліноўскі ганароваў граматамі такіх творцаў, як М. Аўрамчык, У. Дамашэвіч, А. Жук...

Былі зачытаны шматлікія віншаванні, што прыйшлі на адрас маладосцеўцаў ад пастаянных, адданых аўтараў і замежных прыхільнікаў выдання, ад БелТА, рэктараў айчынных вышэйшых навучальных устаноў і ўстаноў культуры, ад выдавецтваў, абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў

Беларусі, шматлікіх бібліятэк краіны... А ў прывітальным адрасе ад намесніка прэм'ер-міністра нашай краіны Аляксандра Косінца ў прыватнасці гаварылася: «На працягу многіх гадоў ваша цікавае выданне несла чытачам звесткі пра разнастайнае жыццё нашай краіны на розных яе этапах, пра культуру, гісторыю, традыцыі беларускага народа, знаёміла з таленавітымі аўтарамі, давала магчымасць выказаць чытачам свае думкі і разважанні, радала чытачоў новымі публікацыямі. Пры гэтым заўсёды калектыву знаходзіўся ў творчым пошуку, імкнуўся да таго, каб выданне заставалася сучасным, адпавядаючым патрэбам часу. За гады існавання часопіс стаў школай выхавання таленавітай творчай моладзі, набыў заслужаны аўтарытэт...»

Ад імя Мінскай гарадской арганізацыі прафсаюза работнікаў культуры яе старшыня Георгій Молчан уручыў галоўнаму рэдактару Раісе Баравіковай ганаровы знак, а супрацоўнікам — К. Дарафеевай, А. Федарэнку — ганаровыя граматы.

Віншаванні гучалі і ад Л. Дайнекі, А. Савіцкага, Н. Гальпяровіча, В. Шніпа, У. Наркевіча, А. Кебіч... Да іх далучыліся дырэктары музеяў нашых песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа, адпаведна, А. Матэвасян і З. Камароўская, якія падарылі віноўнікам урачыстасці выдадзеныя іх устаноўмі культуры каталогі, кнігі і буклеты. А ад імя бібліятэчнай супольнасці Беларусі выступіла дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. Пушкіна Н. Чуева.

У лірычных адступленнях урачыстай вечарыны гучалі вершы У. Сітухі, студэнткі БДЛУ Юлі Новік, спевамі павіталі прысутных студэнтка БДПУ імя М. Танка Н. Пушкарэва і бард Аляксей Камоцкі.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: першы намеснік міністра інфармацыі Лілія Ананіч віншуе з юбілеем часопіса «Маладосць» галоўнага рэдактара Раісу Баравікову; словы ўдзячнасці ад колішніх маладосцеўцаў У. Дамашэвіча, Я. Сіпакова і А. Савіцкага.

Фота Кастуся Дробава

«Беларуская думка» № 4

Большую частку матэрыялаў красавіцкага нумара часопіса «Беларуская думка» аб'ядноўвае агульная тэма «Асэнсаванне перспектывы развіцця нацыянальнай эканомікі». Сярод узнятых пытанняў — удасканаленне адносін у сферы прадастаўлення зямельных участкаў, нестабільнасць і паслабленне амерыканскага долара, прыцягненне інвестыцый у айчынную эканоміку, адмена «залатой акцыі», змена бізнес-клімату на працягу апошніх 15 гадоў, адносіны паміж прадпрыемствамі і ўладай ды шэраг іншых.

Палітычны блок нумара пачынаецца з інтэрв'ю са старшынёй рэспубліканскага савета РГА «Белая Русь» Аляксандрам Радзьковым, які, у прыватнасці, адзначае: «Сярод асноўных напрамкаў дзейнасці нашага аб'яднання — паскарэнне інавацыйнага развіцця эканомікі; забеспячэнне энергетычнай бяспекі; удасканаленне аграрнай палітыкі; вырашэнне дэмаграфічнай праблемы; развіццё прыватнай ініцыятывы; рэгіянальнае развіццё; дэбюракратызацыя органаў дзяржаўнага кіравання; удасканаленне сістэмы сацыяльнай абароны насельніцтва; развіццё навукі, адукацыі і культуры; умацаванне здароўя нацыі; павышэнне эфектыўнасці знешняй палітыкі; умацаванне суверэнітэту, абароназдольнасці і забеспячэнне бяспекі краіны. Для рэалізацыі гэтых прыярытэтаў неабходна аперадзальнае выкананне найважнейшых дзяржаўных праграм развіцця Рэспублікі Беларусь. Ажыццявіць гэтыя планы магчыма толькі сумеснымі намаганнямі дзяржавы і грамадства».

«Беларуская думка» прапануе сваім чытачам размову з лідэрам адной з новых украінскіх палітычных партый — Саюза левых сіл Васілём Волгам, а таксама нарыс кіраўніка Інстытута праблем глабалізацыі (Расія) Міхаіла Дзялягіна «Беларусь як савецкая Шамбала».

Як заўсёды, шмат увагі часопіс надае мінуламу нашай краіны. У артыкуле гісторыка Алега Ліцкевіча «Крэва: саюз і разрыў цывілізацый» разглядаецца пытанні генезісу і рэалізацыі Крэўскай уніі паміж Вялікім княствам Літоўскім і Польскім каралеўствам (1385 — 1392 гг.). Значная ўвага надаецца ў артыкуле становішчу заходне-рускіх зямель, найперш Полацка, і адносінам іх палітычных эліт да Крэўскай уніі.

Пра філасофска-эстэтычную спадчыну італьянскага мыслара Бенедэта Крочэ распавядае артыкул выкладчыцы БДУ Марыяны Салеевай. Яго творы, ва ўсім свеце прызнаныя класікай еўрапейскай філасофіі, толькі ў малой ступені былі вядомыя вузкому колу даследчыкаў у СССР. Выдатны еўрапейскі філосаф першай паловы XX стагоддзя быў у савецкіх энцыклапедычных выданнях названы ідэалістам-неагегельянецам. Прычынай таму і тое, што філосаф дэклараваў адхіленне ад актыўнай палітычнай дзейнасці. Крытыка Крочэ часта цытавалі яго ўласныя словы: «Змешваць палітыку і літаратуру, палітыку і навуку — гэта памылка».

Н. К.

Да юбілею Янкі Маўра

Героі, якія вучаць

У вистомным і часта досыць сумніўным жаданні паспець за часам мы выбіраем новыя кнігі і новых кніжных герояў. Гарышотэрызацыя засланы і шмат чаго са светлага і добрага. Хаця, мо самым лепшым клопатам у захаванні прыярытэтаў добра і справядлівасці, чысціні і спагады з'яўляецца вяртанне да класічных набыткаў. Менавіта гэты лейтматыў гучаў на святочнай вечарыне з нагоды 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра, што прайшла ў Літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Месца для загад пра аўтара «Палескіх рабінзонаў» было абрана невыпадковае. Янка Маўр — сват Якуба Коласа, іх дзеці Міхась і Наталля стварылі пудоўную сям'ю, выпадалі выдатных дзяцей і ўнукаў.

Пра ролю Янкі Маўра ў выхаванні юнага чытача, пра яго багатае на жыццёвы, педагогічны вопыт бацькоўства гаварыла на вечарыне дачка пісьменніка — Наталля Іванаўна Міцкевіч. Узгадаў свайго духоўнага родзіча і зяць пісьменніка — Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч. Пра асабістыя сустрэчы з літаратарам, пра вывучэнне і даследаванне яго творчасці распавядала кандыдата філалагічных навук Маргарыта Барысаўна Яфімава. Выступілі на вечарыне пісьменнікі Мікола Чарняўскі і Уладзімір Мацвеева, якія ўтанараваны Літаратурнай прэміяй імя Янкі Маўра. Пра павязе аўтара неўміручых твораў, адрасаваных падлетку, з Пухавіччынай, з вёскай Турын распавёў дырэктар РВУ «Літаратура і Мастацтва» Аляксей Карлюкевіч. Цікавы і той момант, што пухавіччанін нараджэннем дзіцячы пісьменнік Пятро Рунец, паплекнік

Маўра па рабоце над кнігай «Ніколі не забудзем», напісаў успаміны пра свайго старэйшага настаўніка ў літаратуры. Згадвалася неаднойчы на вечарыне імя школьнага і літаратурнага вучня Янкі Маўра — вядомага рускага пісьменніка Аляксандра Міронава. Ён прысвяціў класіку адну са сваіх кніг — «Дзед Маўр раскажа».

Вёў святочны рэй лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь прэзіік Генрых Далідовіч. Варта заўважыць, што з нагоды юбілею ў адной з залаў Коласавага дома была разгорнута цікавая выстава матэрыялаў, звязаных з жыццём і творчасцю Янкі Маўра.

Юлія ЛЕБЕДЗЕВА

Чараўнік з краіны маленства

Такою назву мае выстава, прысвечаная 125-годдзю з дня нараджэння пісьменніка і перакладчыка Янкі Маўра, што адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры.

На адкрыцці экспазіцыі прысутнічалі блізкія і сябры пісьменніка, даследчыкі. Вучні школы № 126 імя Я. Маўра паставілі некалькі ўрыўкаў з твораў літаратара. Пра Маўра было сказана ня мала цёплых словаў, узгаданых цікавях і забавных гісторыяў, звязаных з ім. Сапраўды, у свеце беларускіх творцаў пісьменнік вылучаецца арыгінальнасцю. Незвычайны свет, такі прывабны для маленькіх чытачоў, нараджаўся на «галубяціні» аднаго з дамоў па вуліцы Нова-Маскоўскай у Мінску. Там узнікалі яго творы, прысвечаныя

таемніцым далёкім краінаў і роднай зямлі, стыхіі касмічнага сусвету...

Пісаць Янка Маўр пачаў даволі позна — у 40 гадоў. Да гэтага яго заняткам была педагогічная дзейнасць. Янка Маўр здолеў адшукаць унікальны спосаб падачы інфармацыі дзецям, сумясціўшы цікавую форму ды пазнавальныя звесткі. Нягледзячы на «не айчыны» псеўданім і сюжэты пра розныя куткі свету, літаратар заўсёды звяртаў увагу чытача на з'явы роднай прыроды, актыўна выкарыстоўваў фальклорныя матывы, вострасюжэтыя фабулы беларускіх казак. Напрыклад, распавядаючы пра замежную раслінку, ён абавязкова праводзіў аналогію з падобнай ёй беларускай і г.д. Сваіх чытачоў ён вучыў увесць час імкнуцца да пазнання, шукаць незвычайнае і цікавае ў самых паўсядзённых рэчах. Пісьменнік не баяўся ўздзімаць самыя розныя пытанні, да вырашэння якіх запрашаў і чытачоў.

Рукапісы, фотаздымкі, карціны... Экспанаты выставы, размешчаныя ў некалькіх пакоях будынка, распавядаюць прысутным пра жыццё і творчасць знакамітага «бацькі» беларускай дзіцячай літаратуры, а таксама пра людзей, што былі побач з творцам на працягу яго жыцця. Частка інфармацыі датычыцца шматлікіх твораў на гістарычную, ваенную, прыгодніцкую, фантастычную тэматыку, напісаных Янкам Маўрам. Многія з гэтых экспанатаў упершыню прадастаўлены ўвазе цікаўных толькі ў сценах музея. І канечне, выстава «Чараўнік з краіны маленства» спадабаецца дзецям, зацікаўленым прыгодніцкім светам літаратуры. Тут яны змогуць не толькі пабачыць выявы свайго ўлюбёнага пісьменніка, але і выпрабаваць сапраўдны «фантамабіль», на якім героі Янкі Маўра здзяйснялі свае падарожжы ў мінулае, ды адчуць сябе палескімі «рабінзонамі», забраўшыся ўсярэдзіну шалаша.

Ганна КОТ

У цесным кантакце

Аснову цяперашняга жыцця, як можа падацца, складаюць толькі эканамічныя адносіны паміж грамадзянамі і дзяржавай. Несумненна, эканоміка мае самае непасрэднае дачыненне да нашага жыцця, але не менш важным складнікам тут з'яўляецца і духоўны стан кожнага грамадзяніна. Бо з паляпшэннем матэрыяльных умоў жыцця нельга забывацца і аб іх светапоглядзе чалавека, маральную аснову якога складаюць агульначалавечыя духоўныя каштоўнасці, у ліку якіх літаратура, культура, мастацтва...

Ці ў цеснай звязці на карысць агульнай справы працуюць органы ўлады з творчымі саюзамі? Як складваюцца, у прыватнасці, узаемаадносіны вертыкалі ўлады з абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі?

На гэтыя ды іншыя пытанні нашага карэспандэнта адказвае старшыня Гродзенскага аблвыканкама Уладзімір Ягоравіч Саўчанка.

— Уладзімір Ягоравіч, апошнім часам большасць інтэлігенцкіх разоў на кухні вядзецца вакол палітыкі супрацьстаяння паміж Захадам і Усходам — усе задаюцца пытаннем: што, зноў надыйшоў перыяд “халоднай” вайны? Як вам бачыцца падзеі, што адбываюцца ў свеце?

— Гэта тэма абмяркоўваецца не толькі на кухні. Ні для каго сёння не сакрэт, што адносіны паміж Захадам і Усходам жадаюць быць лепшымі. Але чаму гэта адбываецца?

Я лічу, што ў пэўным сэнсе яшчэ дзейнічае сіла стэрэатыпаў. За гады “халоднай” вайны мы прывыклі да водападзелу і ўсё яшчэ часам успрымаем адзін аднаго як патэнцыяльнага праціўніка.

Водгукам гэтай самай “халоднай” вайны з'яўляецца тое, што блок НАТА падышоў да нашых межаў і амерыканскія базы з'явіліся ў нашых суседзях.

Па-другое, сёння Злучаныя Штаты Амерыкі навіваюць свету сваю гегемонію, якой цяжка супрацьстаяць нават моцным, эканамічна развітым краінам Еўропы. А з дзяржавамі, якія па-сапраўднаму імкнучыся быць суверэннымі, ЗША заўсёды размаўляюць толькі з пазіцыі сілы. Калі ім не даспадобы нашы палітычны лад, ды яшчэ тое, што беларускі Прэзідэнт з трыбуны ААН кажа праўду ў вочы, ім хочацца апусціць перад намі “жалезную заслонку”. А некаторыя іх еўрапейскія саюзнікі рады старацца, нават калі ім гэта не даспадобы.

Але Беларусь не востраў — мы ў цэнтры Еўропы. Арганізаваць блакдаду не ўдасца, бо ў нас ёсць надзейныя саюзнікі і эканамічныя партнёры як на Усходзе, так і на Захадзе.

— Ці магчыма супрацьстаяне зду? Што, на ваш погляд, можа згуртаваць людзей у гэтым працэсе супрацьстаяння: ідэалогія, культура, рэлігія, літаратура?

— І першае, і другое, і трэцяе і чацвёртае. Супрацьстаяць, як зараз кажучы, выклікам часу можа народ, які адчувае сваё адзінства. Калі ў грамадства ёсць ясныя ідэалагічныя арыенціры, культурныя традыцыі, духоўныя каштоўнасці, свая мова і літаратура — народ моцны. Усё гэта ў нас ёсць.

Аб іншым скажу. Знаходжанне краін у стане супрацьстаяння — ненармальнае з'ява. Сёння ў нас, напрыклад, існуе шмат непаразуменняў з нашай суседкай — Польшчай. Але я лічу, што так не можа працягвацца бясконца. Патрэбы народаў, вельмі блізкіх па культуры, менталіце, імкненне людзей сябраваць, гандляваць, ездзіць адзін да аднаго ў гасці падштурхоўваюць палітыкаў пераадольваць існуючыя супярэчнасці. Нядаўна я меў сустрэчу з польскім Паслом у нашай краіне і адчуў жаданне паглыбіць і пашырыць нашы сувязі. У рэшце рэшт так і павінна быць.

— На маю думку, творчасць пісьменніка непарыўна звязана з жыццём грамадства і павінна служыць выхаванню лепшых чалавечых якасцей. Гэта, як кажучы, у ідэале. Але ўсё залежыць ад светапогляду чалавека. Ёсць літаратура, якая ўзвышае, а ёсць што і разбурае душы. Я зараз хачу сказаць аб адказнасці літаратара за сваё слова. Памятаеце — “Поэт в России — больше чем поэт”, тое самае можна сказаць і пра беларускіх літаратараў. Народ прыслухоўваецца да іх, і хацеўся б, каб заўсёды яны заклікалі да добра.

— Уладзімір Ягоравіч, якія ўзаемаадносіны існуюць паміж аблвыканкамамі і абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі?

— Самыя добрыя і канструктыўныя. Мы падтрымліваем гэты творчы саюз, і яму створаны нармальныя ўмовы дзейнасці. Аказваецца дапамога ў выданні твораў, вырашаюцца многія арганізацыйныя пытанні. Саюз пісьменнікаў з'яўляецца цэнтрам прыцягнення творчых сіл, мае аўтарытэт і было б марнатраўствам не выкарыстоўваць яго магчымасці ў справе выхавання пацуды аднанасці роднай Беларусі.

— Як арганізавана ў вобласці работа па падтрымцы таленавітай моладзі: літаратараў, мастакоў? Якія захады робяцца ў гэтым накірунку?

— Развіццю талентаў трэба дапамагаць. У нашай вобласці прынята і ажыццяўляецца праграма “Маладыя таленты Гродзеншчыны”, разлічаная на 2007 — 2010 гады. Яе ажыццяўленне азначае стварэнне сістэмы выяўлення, падтрымкі і развіцця здольнай моладзі. З гэтай мэтай праводзіцца нямецкая творчых конкурсаў і фестывалю. Каб юныя таленты не згубіліся ў агульнай масе, мы стварылі камп'ютэрны банк дадзеных і сочым за іх творчым лёсам. Розныя формы матэрыяльнага і маральнага стымулявання выкарыстоўваем і ў

— Цяпер выдаецца кнігі ў некалькі разоў больш, чым дзесяць-пятнаццаць гадоў таму. Але чаму, на ваш погляд, назіраецца зніжэнне попытку на літаратуру сярод насельніцтва?

— Я б з гэтым не пагадзіўся. Вядома, тэлебачанне, Інтэрнет, сучасная гука- і відэатэхніка, з'яўляюцца моцнымі канкурэнтамі кнізе. Але літаратура, асабліва добрая, заўсёды знойдзе свайго чытача.

Каб гэта пацвердзіць, прывяду

Увогуле, нашы пісьменнікі прымаюць актыўны ўдзел у культурным і грамадскім жыцці. У мінулым годзе яны больш двухсот разоў выступалі ў бібліятэках, школах, дзіцячых садках, працоўных калектывах, навучальных установах, выдалі 10 кніг.

некалькі лічбаў. Штогод публічнымі бібліятэкамі вобласці карыстаецца звыш паўмільёна чалавек. Наведвальнікам выдаецца каля дзесяці з палавінай мільёна кніг, брашуір, перыядычных выданняў. Штодзённа толькі абласную бібліятэку наведвае больш як 900 чытачоў.

Шмат карыстаюцца бібліятэкамі людзі старэйшага ўзросту, пенсіянеры, хатнія гаспадыні. Ёсць цікавасць да бібліятэкі з боку прадпрыемальнікаў, бізнесменаў, якім патрэбны даведаныя выданні. Моладзь цікавіцца новымі з'явамі ў грамадскім жыцці, расце колькасць запяў па гістарычным і культурным крызаўстве, значна павялічылася запатрабаванасць у літаратуры па філасофіі, паліталогіі, сацыялогіі, эканоміцы ды іншых навук.

Таму гаварыць пра значнае зніжэнне цікавасці да кнігі, на маю думку, не варта.

— Творы якіх беларускіх пісьменнікаў ці літаратараў вобласці запамінаюць вам?

— Родам я сам з Магілёўшчыны, але ўжо дзесяць гадоў працую на Гродзеншчыне і, вядома, цікаўлюся творчасцю пісьменнікаў і паэтаў Прыняманскага краю. З многімі з іх знаёмы асабіста. Ганаруся тым, што імяны такіх класікаў беларускай літаратуры, як Францішак Багушэвіч, Максім Багдановіч, Цётка, Васіль Быкаў, Аляксей Карпюк лёсам звязаны з Гродзенскай вобласцю.

У нас штогод прысуджаецца прэмія імя А. І. Дубко Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта “За творчыя дасягненні ў галіне культуры і мастацтва”. У намінацыі “Пісьменнік года” гэтай прэміі ўдастойваліся Уладзімір Лытаў, Віктар Кудачоў, Віктар Баранчык, Людміла Кебіч, Марыя Шаўчонак ды іншыя творцы слова.

— Пісьменнік, на ваш погляд, гэта ідэалагічнае, асабістае, ці грамадскае служэнне?

дачынэнні да педагогаў, якія разгледзілі ў дзіцяці талент і дапамагі яму развіцца.

— Якія мерапрыемствы з удзелам літаратараў абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі будуць праведзены ў гэтым годзе?

— Ведаю, што творчы саюз выдаў і прэзентаваў некалькі новых кніг. Пісьменнікі актыўна ўдзельнічаюць у правядзенні конкурсу па стварэнні гімна нашага горада, да 880-годдзя абласнога цэнтра рыхтуецца выпуск кнігі “Гродна ў вершах і песнях”.

У рамках VII Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур, што сёлет адбудзецца ў Гродне, пройдзе Свята пазізі з удзелам пісьменнікаў нацыянальных суполак. Дарэчы, правядзенне гэтага мерапрыемства ўжо стала добрай традыцыяй.

Увогуле, нашы пісьменнікі прымаюць актыўны ўдзел у культурным і грамадскім жыцці. У мінулым годзе яны больш двухсот разоў выступалі ў бібліятэках, школах, дзіцячых садках, працоўных калектывах, навучальных установах, выдалі 10 кніг.

Дарэчы, хутка з'явіцца чарговая арыгінальная кніга “Прызнанне быць журналістам” — аб славетных майстрах піра нашай вобласці.

Трэба адзначыць, Гродзеншчына мае старажытныя традыцыі кнігавыдання. Нашы дзеячы культуры ўнеслі свой важкі ўклад у скарбіну беларускай думкі.

І сёння летапіс Прыняманскага краю ствараецца намаганнямі сучасных пісьменнікаў і паэтаў, выдаюць і паліграфістаў, журналістаў, бібліятэкараў. Упэўнены, што і надалей друкаванае слова будзе вучыць дабрні, узаемааруменню, падтрымліваць агульначалавечыя каштоўнасці, клікаць людзей да добра і справядлівасці.

— Дзякуй вам, Уладзімір Ягоравіч, за інтэрв'ю.

Гутарыў
Валянцін БАРЫСЕВІЧ

Над праблемай прававой адукаванасці насельніцтва сёння працуюць розныя грамадскія інстытуты. Але найбольш важная роля ў гэтым адводзіцца бібліятэкам. Менавіта яны валодаюць неабходнымі інфармацыйнымі рэсурсамі і магчымасцю данесці правыя веды да карыстальнікаў. Аказваюць жа зазвычай дапамогу ў гэтым створанні ў кніжных скарбніцах публічныя цэнтры прававой інфармацыі (ПЦПІ).

Да юрыста... у бібліятэку

Наведвальнікі звяртаюцца ў ПЦПІ з самымі разнастайнымі пытаннямі. Студэнты шукаюць адказы на пытанні, якія ўзнікаюць у працэсе навучання; юрысты працуюць з каментарыямі да нарматыўных актаў і літаратурай з судовай практыкі; прадпрыемальнікі вывучаюць заканадаўчыя акты пра падаткаабкладанне, дагаворнае права, афармленне бухгалтарскіх дакументаў; пенсіянеры найчасцей цікавіць заканадаўства ў сацыяльнай сферы, маладых — крэдыты, жыллёвае і сямейнае права.

Улічваючы цікавасць да такога роду інфармацыі, у Гродзенскай вобласці колькасць згаданых цэнтраў паступова павялічваецца: у 2007 годзе да 34-х існуючых далучыліся яшчэ 19. Такім чынам, на пачатак 2008 года на Гродзеншчыне дзейнічала 53 ПЦПІ: 1 — у абласной бібліятэцы, 18 — у цэнтральных, 30 — у сельскіх бібліятэках і 4 — у гарпасялковых. У бібліятэках аграгарадкоў — 30 ПЦПІ, што сведчыць пра найбольшую зацікаўленасць у ведах насельнікаў новаўтвораных структур.

Але даўно ўжо — з 27 лістапада 2003 года — пры абласной бібліятэцы працуе Грамадская прыёмная. Яна арганізавана сумесна з Інавацыйным цэнтрам юрыдычнай адукацыі УА “Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы” менавіта для аказання бясплатных юрыдычных кансультацый сацыяльна неабароненым катэгорыям насельніцтва Гродна. Два разы на тыдзень прыём праводзяць студэнты-юрысты чацвёртых-пятых курсаў універсітэта пад кіраўніцтвам кваліфікаваных выкладчыкаў, якія маюць ліцэнзію на адукацкую дзейнасць. Раз на месяц наведвальнікі ПЦПІ абласной бібліятэкі атрымліваюць кваліфікаванае тлумачэнне ад юрыста-практыка юрыдычнай службы Адміністрацыі Ленінскага раёна г.Гродна.

У Грамадскай прыёмнай атрымліваюць прававую дапамогу пенсіянеры, інваліды, беспрацоўныя, шматдзетныя, студэнты, сіроты. Па ўзросце гэта наведвальнікі ад 20 да 75 гадоў. У асноўным звяртаюцца па кансультацыі пенсіянеры (54,8 працэнта ад агульнай колькасці наведвальнікаў). Іх цікавіць быццам бы простыя пытанні, якія тым не менш датычаць грамадзянскага (19,4 працэнта) і жыллёвага (48,4 працэнта) права. Жанчыны, якія знаходзяцца ў водпуску па доглядзе дзіцяці, найчасцей высвятляюць пытанні, звязаныя з працаўладкаваннем.

Аднак асноўныя функцыі цэнтраў — задавальненне патрэб жыхароў Гродзенскай вобласці ў эканамічнай і прававой інфармацыі, абслугоўванне работнікаў сельскагаспадарчых прадпрыемстваў, адміністрацый горада і раёна.

Зыходзячы з такіх маштабных задач і вялікага ахопу тэрыторыі, для каардынацыі дзейнасці такіх цэнтраў у вобласці быў створаны Савет. У ім — дасведчаныя людзі з аблвыканкама, абласной калегіі адвакатаў, абласной і цэнтральных бібліятэк.

Прычым, для задавальнення запяў карыстальнікаў у цэнт-

рах выкарыстоўваюцца прававыя рэсурсы на розных носбітах інфармацыі.

Перш за ўсё, гэта крыніцы прававой інфармацыі на традыцыйных носбітах: зборнікі дакументаў прававой тэматыкі, перыядычныя выданні, афіцыйныя дакументы. Фонд ПЦПІ ўключае законы, кодэксы, каментары да іх, тэматычныя зборнікі, даведнікі, энцыклапедыі, слоўнікі, вучэбныя дапаможнікі, манаграфіі і інш. На пачатак 2008 года фонд прававых дакументаў у бібліятэках вобласці складаў больш як 30 тыс. экзэмпляраў.

Але кожны цэнтр цяпер забяспечаны электроннай копіяй эталоннага банка даных прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Таму без асаблівых цяжкасцей наведнікі бібліятэк могуць азнаёміцца з заканадаўчымі дакументамі Рэспублікі Беларусь, з міжнароднымі дагаворамі, рашэннямі органаў мясцовага кіравання. Менавіта пры дапамозе гэтага сучаснага рэсурсу выконваецца асноўная частка запяўтаў.

Не менш выніковым з'яўляецца выкарыстанне нацыянальнага прававога партала Рэспублікі Беларусь — дзяржаўнага інфармацыйнага рэсурсу сеткі Інтэрнет, які ствараецца ў Нацыянальным цэнтры прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

А для таго, каб насельніцтва мела магчымасць азнаёміцца з мясцовымі дакументамі, у бібліятэках вобласці наладжана сувязь з органамі мясцовага кіравання і самакіравання. Усе рашэнні раённага Савета дэпутатаў працоўных, раённага выканаўчага камітэта, пасялковых і сельскіх выканкамаў, планы сацыяльнага і эканамічнага развіцця раёна, мэтавыя праграмы ў розных галінах гаспадарання і матэрыялы аб іх выкананні даводзяцца да ведама зацікаўленых.

Але ёсць у такіх цэнтраў і іншыя задачы. На працягу многіх гадоў абласная бібліятэка рыхтуе інфармацыйны матэрыял для ідэалагічных службаў горада і вобласці. У дапамогу кіраўнікам абласной, гарадской і раённай вертыкалі абласная і цэнтральная бібліятэкі выпускаюць спісы літаратуры, ажыццяўляюць індывідуальнае інфармаванне прававога характару. Тэмы разнастайныя: “Сацыяльная абарона насельніцтва” (Астравецкая і Дзятлаўская ЦБС), “Рэфармаванне органаў мясцовай улады” (Ашмянская і Лідская ЦБС), “У дапамогу органам мясцовай улады” (Ваўкавыская і Навагрудская ЦБС) ды іншыя.

Своечасоваму інфармаванню насельніцтва ў галіне заканадаўства і права садзейнічаюць масавыя мерапрыемствы, якія праводзяць ПЦПІ: “крутлыя сталы”, дні прававой інфармацыі, урокі права, дыскусіі, гадзіны пытанняў і адказаў, юрыдычныя гадзіны.

Такім чынам, у бібліятэках Гродзеншчыны ствараюцца спрыяльныя ўмовы для свабоднага і бясплатнага доступу да любога нарматыўна-прававога акта Рэспублікі Беларусь і павышэння прававой культуры жыхароў Гродзенскай вобласці.

Дар'я РУБАН,
метадыст II катэгорыі
Гродзенскай абласной
навуковай бібліятэкі імя Я. Карскага

Дзіцячая вёска — цёплы дом

Ва ўсім свеце ведаюць — трывожны кліч "SOS" азначае, што нехта трапіў у бяду і патрабуецца неадкладная дапамога. Абрэвіятуру гэтую, якая ў перакладзе з англійскай мовы азначае "ратуйце нашы душы", упершыню скарысталі маракі. Але небяспека можа пагражаць і шахцёрам, і альпіністам, і будаўнікам, і яшчэ многім-многім людзям. Яна можа сыходзіць ад ураганаў, маланак, агню ды землятрусаў. Ды ад войнаў, якія сам жа чалавек утварыў.

Але найбольш безабаронныя чалавечыя істоты на зямлі — гэта дзеці. Асабліва тыя, што засталіся без бацькоў і завуцца шчымлівым словам сироты.

У 1946 годзе аўстрыйец Герман Гмайнер, які сам у раннім дзяцінстве страціў маці, глядзячы на наступствы Другой сусветнай вайны, на мільёны дзяцей, якіх яна пакінула без прытулку і без перспектывы на існаванне, упершыню выказаў ідэю стварэння "сямейнай вёскі". І хоць ягонае мара ў той час многім падалася хімераю (а знайшліся нават такія, што з Гмайнера смяяліся ды здэкаваліся), гэтаму чалавеку высокай духоўнасці і адначасова ўмеламу практыку ўдалося такі зацкавіць добрачынцаў-дарослых, сабраць сродкі і ажыццявіць сваю задуму.

"Дзіця павінна жыць у сямейнай любові і апецы. Без гэтай любові не можа вырасці ў будучым чылы чалавек", — так гаварыў Герман Гмайнер. У 1949 годзе ў аўстрыйскім мястэчку Імст ён адчыніў дзверы першага дома дзіцячай вёскі сямейнага тыпу. З таго часу такія вёскі завуцца "SOS — дзіцячая вёска", альбо паянмечку "SOS — Kinderdorf".

Цяпер існуе сусветная арганізацыя, якая пабудавала больш як 450 паселішчаў па ўсім зямным шары, на ўсіх пяці кантынентах. Калі гучаць экзатычныя назвы Малаві і Бурундзі, Лілунге і Кот Д'Івуар — дык гэта ў Афрыцы, дзе мільёны дзяцей пакуюцца ад бесперапынных войнаў паміж плямёнамі. У Бразіліі больш як 15 мільёнаў чалавек жывуць на адзін долар у дзень, сярод мясцовых індзейцаў 35 працэнтаў насельніцтва не ўмеюць ні чытаць, ні пісаць, ёсць праблемы і ў краінах СНД, у Казахстане, Грузіі, Кіргізіі. І самыя балючыя і пякучыя з іх — гэта тыя, што тычацца дзяцей: іх трэба накорміць, сагрэць, апрануць, ім патрэбна адукацыя. На дапамогу ім прыходзіць Асацыяцыя дзіцячых вёсак, якая ў большасці краін супрацоўнічае з урадамі і атрымлівае ад іх дапамогу.

У Беларусі таксама ёсць дзве такія вёскі. Першая, у Бараўлянах, была пабудавана ў 1995 годзе, другая — у Мар'інай Горцы ў 2002-м. Існуе

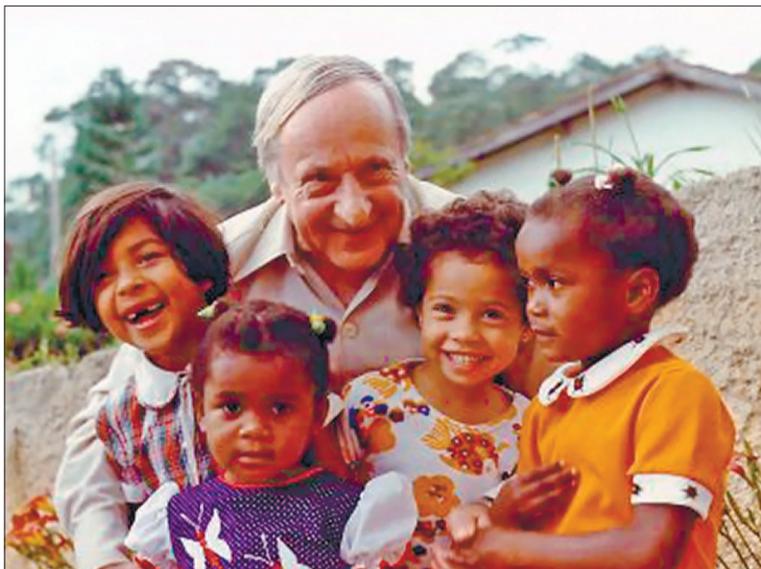
вялікая розніца паміж звычайным дзіцячым домам і тым сямейным прытулкам, пра які ідзе гаворка. У Бараўлянскай вёсцы ў 13-ці вельмі прыгожых і ўтульных двухпавярховых катэджах жывуць 72 выхаванцы, у кожным доме — ад 4-х да 8-мі чалавек, ёсць усё, што патрэбна для камфортнага жыцця — халодная і гарачая вада, каналізацыя, газ, халадзільнік, ацяпляльны бойлер... Але галоўнае — гэта тое, што ў кожным такім доме ёсць свая мама, і клопціцца яна аб сваіх дзецях не горш, чым маці родная. А дзеці падбіраюцца па сямейнай аднацы, прынамсі, для гэтага прыкладаюцца ўсе намаганні.

У вёсцы ёсць яшчэ чатыры дамы, што складаюць асобны праект — сацыяльны цэнтр. Тут месціцца і медыцынская дапамога, і розныя сацыяльныя службы, дзеці знаходзяцца пад штодзённай апекай і клопатам.

Надыходзіць дзень калі трэба аддаваць дзяцей вучыцца. Выхаванцы Бараўлянскай вёскі ходзяць не толькі ў звычайную сярэднюю школу, але вучацца і ў гімназіях, і ў спецыялізаваных навучальных устаноўках, за іхнімі талентамі пільна сочаць педагогі і псіхологі. Ёсць тут дзеткі, якія вучацца музыцы і нават дэманструюць сваё ўменне перад глядачамі на сцэне.

Такі дагляд, як у Дзіцячай вёсцы, далёка не заўсёды можна здзейсніць у хатніх умовах. Бацькі многіх выхаванцаў памерлі ад п'янства, некаторых за неадпаведнае дагляд сваіх дзетак пазбавілі бацькоўскіх правоў. Выхаванцы вёскі — сацыяльныя сироты.

Установаю кіруюць адукаваныя спецыялісты з вялікім педагогічным стажам працы. І ў першую чаргу тут трэба адзначыць дырэктара Валерыя Міхайлавіча Міхалевіча. Гэты чалавек, разам са сваімі намеснікамі і памочнікамі, не шкадуе ні сіл, ні часу, сам тут і жыве і, без пераборлівання, праводзіць з падапечнымі круглыя суткі. Па сваёй першаснай прафесіі Валерый Міхайлавіч — выкладчык фізкультуры, былы дырэктар школы. Ён кожную раніцу, у любое надвор'е

выводзіць дзетак на вуліцу і робіць з імі зарадку. Але гэта далёка не ўсё. Валерый Міхайлавіч ужо, можа, гадоў з трыццаць, з'яўляецца аматарам падарожжаў па рэках Беларусі. І тут, у Бараўлянах, у дзіцячай вёсцы, ён на вялікіх катамаранах улегку вывозіць дзяцей у летні адпачынак на ваду. Яны плаваюць галоўным чынам па Бярэзіне, маюць паблізу ад райцэнтра Берасіно свой летнік, дзеці вучацца самі сабе гатаваць ежу, распальваць вогнішча — гэта таксама частка выхавання, якая прыносіць шмат радасці. Пасля вяртання дадому многія выхваляюцца сваім ўменнем запаліць запалку на ветры, набытымі экалагічнымі ведамі. Нішто ў іхнім выхаванні не праходзіць дарэмна.

Не забываюцца настаўнікі і аб працоўнай падрыхтоўцы дзяцей. Яны павінны самі рабіць хатнія справы, прыбіраць у тым ням. Дзеці даглядаюць тэрыторыю, косяць летам траву, зімою грабуюць снег, мятуць смецце... У вёсцы заведзены ўлік працоўнай актыўнасці выхаванцаў, пільна сочаць за тым, каб ніхто не ленаваўся. Тых, хто набірае больш працоўных гадзін, адзначаюць і заохвочваюць. Магчымасці для гэтага шмат. У студзені 2008, напрыклад, Валерый Міхайлавіч вазіў групу дзяцічынак у Аўстрыю.

Што ўжо гаварыць пра забавы для маленькіх — тых рэгулярна возяць то ў цырк, то ў лялечны тэатр. Жывецца дзіцятам тут няблага.

Для далейшага жыцця тут прадастаўляюцца вялікія магчымасці. Тым, хто хоча і, вядома, можа паступіць у вышэйшую навучальную ўстанову, Асацыяцыя дзіцячых вёсак дапаможа нават вучыцца ва

універсітэтах Аўстрыі і Германіі. Толькі гэта трэба заслужыць выдатнаю вучобаю ды здаць уступныя экзамены.

Калі малодму чалавеку спаўняецца 14 гадоў, ён пераходзіць у наступную катэгорыю свайго выхавання — у Маладзёжны дом. Гэта ўжо больш самастойная ступень установы, хоць сувязь з дзіцячаю вёскаю захоўваецца. Тут выхаванцы ўжо больш сталыя, яны павінны навучыцца самі харчавацца, умець распараджацца грашыма, планаваць свой час. Такіх Маладзёжных дамоў у Бараўлянах два — першы быў створаны ў 1999-м, другі — у 2004-м годзе. Падлеткам тут дапамагаюць і ў прафесіі, а крыху пазней — у працаўладкаванні.

Некаторыя спытаюцца: а навошта патрэбны сацыяльныя цэнтры? У такіх цэнтрах распрацоўваюцца сацыяльныя праекты. І тыя ж маладзёжныя дамы, г. зн. прытукі для падлеткаў, што вырастаюць з дзіцячых вёсак, для тых, хто працягвае жыць пад апекаю асацыяцыі, — таксама ёсць вынік дзейнасці сацыяльных цэнтраў. У Бараўлянах такі цэнтр быў створаны побач з вёскай ў 1996 годзе і носіць імя Германа Гмайнера. У 2002 годзе быў пабудаваны камп'ютэрны клас, у 2004 годзе распрацаваны праект "Ранняя папярэджанне сацыяльнага сиротства".

Што ж азначаюць гэтыя літары перад назвамі Асацыяцыі, якія мы наўмысна пераклалі як кліч бяды? Многія людзі так прызвычаліся менавіта да такога тлумачэння, што іншага ўжо і не ўяўляюць. Калі ж тлумачыць літаральна ды скрупулёзна, дык SOS азначае "Сацы-

яльная апека сирот", але як адно да другога дапасоўваецца! Толькі ўраўнуеце не нашы душы, а душы і жыццё маленькіх дзетак, якія нават і папрасіць самі за сябе не могуць. А, можа, і нашы душы таксама, бо зрабіўшы для дзяцей хоць кроплю добра, мы на Страшным Судзе будзем мець хоць якое апраўданне перад Госпадам.

У нас у хуткім часе адчыніць дзверы трэцяя SOS-вёска, у Магілёве. Праца па дапамозе сацыяльным сиротам у нас пастаўлена добра. У снежні 2007 года бараўлянскую SOS-вёску наведаў у сувязі з заканчэннем "Сусветнага года дзіцяці" Прэзідэнт краіны А. Р. Лукашэнка. Ён уважліва ўсё аглядзеў, выступіў са змястоўнаю прамоваю, а напрыканцы свайго візіту зрабіў дзеткам каштоўны падарунак — мікрааўтобус "Фальксваген" для гаспадарчых патрэб.

Тры вёскі на 10 мільёнаў насельніцтва Беларусі — гэта многа ці мала?

Бясспрэчна: Беларусь у сваім падыходзе да выхавання сирот можа ганарыцца тым, што мы аддаём дзецям усё самае лепшае. У SOS — дзіцячую вёску ў Бараўляны едуць пераймаць вопыт выхавання дзяцей спецыялісты з розных краін свету і ў першую чаргу з краін СНД. Тут вельмі часта ладзяцца нарады і семінары па розных пытаннях сацыяльнай апекі пакрыўджаных лёсам дзетак.

Яшчэ трэба дадаць, што хоць вёскі сямейнага тыпу — гэта вельмі эфектыўны метады выхавання ды апекі, але ж было б значна лепш, каб сирот не было зусім, каб на зямлі не здаралася войнаў, не было п'янці, жабракоў, галечы... Безумоўна, гэта — ідэал. Але менавіта да яго заклікаў сам вялікі гуманіст Герман Гмайнер.

Мусяць, сімвалічна тое, што ён памёр 26 красавіка 1986 года, у дзень выбуху ў Чарнобылі. Герман Гмайнер не вельмі доўга пражыў на свеце, усяго 67 гадоў. Але тое, што ён зрабіў, навечна застанецца ў памяці людзей.

У дзень яго смерці суайчыннікі лічылі, што надыйшоў амаль канец свету. Так падумалі і ў сувязі з чарнобыльскай катастрофай. Але ж мінула ўжо 22 гады, раны паступова загойваюцца, жыццё працягваецца. А ў нашай свядомасці застаюцца памяць і вопыт — памяць пра Германа Гмайнера і прапанаваным ім эфектыўным спосабам апекі над дзеткамі ды вопыт таго, як трэба быць асцярожным з "мірным атамом". І не толькі з "мірным"...

І яшчэ хочацца напамінаць усім людзям словы гэтага незвычайнага ідэаліста-практыка: "У той дзень, калі мы ўтэўнена зможам сказаць, што ўсе дзеці ў свеце — нашы дзеці, на зямлі ўсталоецця мір".

Ігар ВАЛАСЕВІЧ

На здымку: Герман Гмайнер з дзецьмі.

«Адчуваеш сябе, як у дзяцінстве!»

Да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра

У Пухавіцкай гісторыка-дакументальнай хроніцы "Памяць" (Мінск, Беларусь, 2003) працьгаў, што ў сярэдзіне 20-х Янка Маўр абраў сабе месцам адпачынку хутар паблізу вёскі Турын. Тут, на беразе ракі Свіслач, узвёў будынак, у якім жыві улетку на працягу некалькі гадоў. На Пухавіччыне ім напісана шмат выдатных твораў для дзяцей, у тым ліку "Палескія рабінзонаў".

Пасля вайны пісьменнік неаднаразова прыязджаў у вёскі Берасіня, Зацтвава Слабада, сябраваў з мясцовым старшынёй калгаса М. Андрэевым. У Пухавіцкім раённым краязнаўчым музеі ў экспазіцыі "Літаратурная Пухавіччына" захоўваюцца матэрыялы пра пісьменніка.

Кнігі Я. Маўра — неацэнны духоўны скарб. Іван Міхайлавіч і быў чалавекам шчырым, абаяльным, эрудзіраваным, узнёслым, клапатлівым, гарзлівым, абавязковым, даціпным, з пачуццём гонару. У гэтых якасцях Я. Маўра я пераканаўся лістуючыся ў 1970-х з паэтэсай Э. Агняцвет. У сакавіку 1976 года Эдзі Сямёнаўна пісала: "У маім уяўленні Янка Маўр застаўся даверлівым, шчырым, цікавым і хітраватым, як вялікае дзіця. Успамінаецца, як у час з'езду беларускіх

пісьменнікаў у 1954 годзе ён падыйшоў да мяне ў перапынку. Гэта было ў фее тэатра Янкі Купалы. У калідоры тэатра нямка крэслаў, і я села на падаконнік. Іван Міхайлавіч весела ўсміхнуўся і сеў побач. "Вось так і трэба! — сказаў ён. — Для таго, хто піша для дзяцей, — не павінна быць умоўнасцей. Сядзіш на падаконніку і адчуваеш сябе, як у дзяцінстве!"

Міне даводзілася досыць часта выступаць разам з Янкам Маўрам у Мінскім палацы піянераў і школьнікаў. Нягледзячы на хваробы, ён ніколі не адмаўляў дзецям: прыходзіў, шчыра гутарыў з імі. І кожны раз, нібыта ўпершыню, расказваў адзін эпізод: "На адной сустрэчы хлопчык спытаў мяне: вось я чытаў "Палескія рабінзонаў" і не магу зразумець, дзе Мірон і Віктар бралі вярочкі, каб завязаць бандытаў?" І з нязменным здзіўленнем Іван Міхайлавіч гаварыў: "Вось бачыце, я і сам не заўважаў таго, што заўважылі мае чытачы! Калі і ў вас знойдзецца якая-небудзь заўвага, — пытайцеся, пішыце. Буду вам удзячны!"

Янка Маўр сцвердзіў сябе як выдатны педагог-публіцыст, палкі прамоўца. Вызначаючы ўмовы аптымальнага развіцця светапогляду дзяцей, ён мог даць уяўленне аб прыродзе, грамадстве праз сістэму каштоўнасцяў ідэалаў.

У час аднаго з выступленняў на рэспубліканскім радыё (чатыры выступы былі запісаныя ў 1958 — 1963 гг.) прэзідэнт абгрунтаваў неабходнасць для школьнікаў чытаць кнігі. З дасланай мне В. Шапавалавай копіі тэксту перадачы быў зафіксаваны пачатак жыццяпісу Янкі Маўра:

"Калі я вучыўся ў пачатковай школе, усе мы тады мала чыталі кнігі. Але аднаго разу я напісаў добрае сачыненне, і настаўнік даў прачытаць кнігу "Хижина дяди Тома". І я гаравал, што такую кнігу далі прачытаць, такую тоўстую кнігу. Я паглядзеў малюнок. Патрымаў я гэту кнігу дні 3-4 і аддаў настаўніку. Ён узяў і схавал ў шафу, нават не спытаў, ці працьгаў я. Ну я і рады, што не спытаў. Значыць — выкруціўся."

Пасля таго, гады праз тры мне трапілася другая кніга. Майн-Рыда, як памятаю. Я працьгаў яе. І пераканаўся, што кнігі вельмі карысныя і цікавыя справа. Заўважыў я: вучыцца зусім лёгка зрабілася.

Калі ў мяне самога былі дзеці, тады ўжо я ўсялякімі спосабамі прыхавочваў іх да чытання кніг.

Пайшла ў іх справа добра, і "4" і "5" яны неяк самі пайшлі. А як я шкадую тых, хто не чытае кніг. Сярод вас, дзеці, ёсць такія, што не чытаюць кнігі?"

Мудры Янка Маўр у другім выступленні

па радыё зноў заохвочваў школьнікаў да чытання:

"Шчыра дзякую вам за добрыя водгукі пра мае кнігі. Гэта мая самая вялікая ўзнагарода. Адну такую ўзнагароду я меў ад шафёра таксі. Вез ён мяне на сваёй машыне, коса паіраў і ўсміхаўся. А потым і кажа: "Ці ведаеце вы, што я адзін з васьмь рабінзонаў?" Вядома, я вельмі здзіўўся. І тады ён раскаваў, што ў 4-м класе яны, трое Толікаў, працьгаўшы "Палескія рабінзонаў", уцяклі з дому. Аднаго злавлі ў Гомелі, дваіх у Адэсе". Я пакрыўдзіўся і кажу яму: "Чаму ж вы ўцяклі гэтак далёка, калі вам спадабаліся героі Палескія?" Мой "рабінзон" толькі мог адказаць — дурныя былі!"

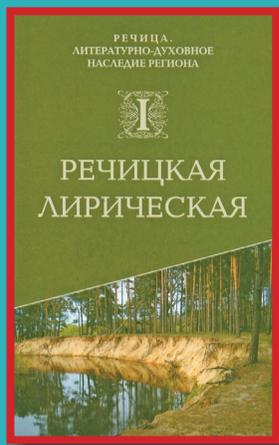
Але я вам скажу, пры ўсіх выпадках — калі кнігі чытаць, то "4" і "5" самі пасыплюцца ў дзённікі. А "двойкі" вам будзе цяжка атрымаць, калі вы і захочаце, бо начытанне вучань не будзе казаць глупства, калі нават і не вучуць урокі."

Уводзячы дзяцей у сваю творчую лабараторыю, Янка Маўр распавядаў пра свет дабра і чалавечнасці, лічычы кнігу сімвалам ісціны, арыентуючы дзяцей на пошук.

Я не ставіў мэты аналізаваць творчасць выдатнага дзіцячага пісьменніка. Гэта ўжо зроблена даследчыкамі і пісьменнікамі раней — М. Яфімавай, П. Рунцом, А. Міронавым, І. Шамякіным. Важна было яшчэ раз здаць пра Янку Маўра, які расцэньваў чалавека як часцінку сацыяльнага свету, сцвярджаючы агульнае і інтэрнацыянальнае, сыходзічы перадусім з прынцыпаў грамадзянска-патрыятычнага пачатку, гуманістычных ідэй.

Браніслаў ЗУБКОЎСКИ

Народ: дух і культура

У Гомелі ў выдавецтве "Сож" пры падтрымцы Рэчыцкага райвыканкама і УА "Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт" выйшла ў свет двухтомнае выданне "Речица. Літаратурно-духовное наследие региона".

Першы том называецца "Речицкая лірычная", другі — "А прекрасней Речицы места не найти..." Просценька, але ж даходліва і душэўна-шчымліва. Якраз з разлікам на таго чытача, якому гэта знаёма і блізка ды, можна сказаць, і на тых, пра каго напісана. Агулам, — на свайго рэгіянальнага чалавека, што добрым словам узгаданы і па праве ўслаўлены ў гэтых прыгожа выдадзеных, праілюстраваных адмысловымі малюнкамі і фотаздымкамі кнігах.

Не ведаю, чаму прыярытэтам для выдаўцоў (ці аўтараў, а мо фундатараў) стала руская мова, вынесена ў назве кніжак на вокладкі абодвух тамоў, бо агулам выданне выдрукавана пераважна на іх роднай, беларускай мове. Часам цяжка зразумець нас, тутэйшых, ці то мы напраўду такія талерантныя, ці то такія хітрыя і разумныя? Маўляў, ну задавольце сваё ўсходне-славянскае вялікарускае эга аршыннымі загалюўнымі літарамі на нашым нацыянальным змястоўным тэксце — з нас карона не зваліцца, а мы сваё ціхмя возьмем... Можна, (як бы тое смешна не выглядала збоку), дзякуючы менавіта такой народнай беларускай палітыцы яшчэ да гэтай пары як нацыя і выжываем... То і добра. Берэжы Бог.

Падобнае выданне на Гомельшчыне не першае. Аналаг яму некалькі год таму быў здзейснены ў Мазыры, дзе выйшлі таксама тры тамы, прысвечаныя гісторыі, літаратуры, фальклору і народным традыцыям гэтага краю.

Але спусцімся з мазырскіх узвышшаў у прыдняпроўскую рэчыцкую даліну. Як зазначана ў анатацыі двухтомніка — гэта "зборнік навукова-папулярных артыкулаў і эсэ, прысвечаных даследаванню жыццёвага і творчага шляху пісьменнікаў, народжаных у Рэчыцкім раёне альбо звязаных лёсам, партрэтаў найбольш вядомых з іх падаюцца манаграфічна.

І адкрываецца выданне ўступным словам старшыні Рэчыцкага раённага выканаўчага камітэта А. Баранова, які, прынамсі піша, што "нашы далёкія продкі былі вельмі разумнымі людзьмі, калі заснавалі слаўны горад у такім надзвычай прыгожым месцы, на высокім беразе Дняпра. Цяжка сказаць, калі тое было. Хаця мы можам прачытаць у летапісах, што Рэчыца заснаваная ў 1213 годзе і (...) знаходзіцца на шляху з варагаў у грэкі. З даўніх часоў тут засвойваліся духоўныя традыцыі Еўропы і Азіі, што вяло да стварэння асветленага культурнага сусвету, дзе спалучаліся дасягненні чалавечага розуму з мясцовымі мастацкімі традыцыямі. (...) Цяпер, магчыма, у свеце Рэчыцу ведаюць як сталіцу беларускай нафты, як цэнтр яе здабычы... Але слава Рэчыцы, духоўнай сталіцы Палесся, не толькі не зменшылася, а нават узрасла ў новых умовах, бо тут зямля незвычайная. Яна нараджае не толькі сумленных і адданных працаўнікоў, але і таленавітых пісьменнікаў і паэтаў, якія зголілі праславіць свой родны куток на ўсю краіну". Зрэшты, як цяпер бачым, адзін з фундатараў піша па-беларуску (дарэмна я ў ім сумняваюся).

Артыкулы і эсэ пра пісьменнікаў і паэтаў, напісаных І. Штэйнерам і С. Ханенем, разлічаны на зацікаўленага мясцовага чытача-патрыёта, а таму маюць як асветніцкую, так і зямальную форму. Аказваецца, у рэчыцкай зямлі глыбокі карані народнага пісьменніка Беларусі Івана Навуменкі і не менш вядомага Уладзіміра Ліпскага, а таксама рускамоўных літаратараў Барыса Паўлёнка і Аркадзя Пінчука. Менавіта тут з'явілася цэлая плеяда знакавых беларускіх паэтаў. Такіх, скажам, як Міхэйла Грамыка, які нават візуальна быў падобны на У. Дубоўку, прынамсі, на фотаздымках. Іван Штэйнер піша, што "пра гэтага чалавека да гэтага часу ходзяць легенды. Ды іх і не магло не быць. Міхэйла Грамыка сваёй наставай, акладзістай барадою, упэў-

ненасцю ў сваіх сілах, інтэлігентнасцю заўсёды прыцягваў увагу нават незнаёмых людзей. Акрамя таго, у ім арганічна спалучыўся лірык і фізік, ці хутчэй, геолог і паэт". Напраўду, калісьці ён шукаў граніт для маўзалея Леніна, а ў 1930 годзе ледзь не адкрыў нафту пад Рэчыцай, здолеўшы паэтычна прачытаць назву вёскі Гарывада... А гэтыя яго радкі хіба не блізкія форматворцу У. Дубоўку:

Завострым вострыя мячы.
Сячы ўсе формы
і крычы!
Мы толькі рытмам,
маршам цвёрдым
з паглядам жудасным і гордым
без формы-вопраткі
у свет!
Усе сяці — пад ногі;
Мы — богі!
Убогія богі!

М. Грамыка пісаў: "Шуканне зместу, новага зместу, згодна новым формам жыцця, і шуканне новай формы, адпавядаючай рэвалюцыйнаму тэмпу — вось заданні новай паэзіі, новай лірыкі, павінна адчувацца, што сам песняр перажывае ў душы рэвалюцыйны рух".

А як светла і цёпла памятаюць жыхары раёна дырэктара Ведыцкай школы, вядомага паэта Уладзіміра Верамейчыка, які, душэўна прыбіты чарнобыльскай трагедыяй, напісаў гэтыя радкі:

К Богу прабуся праз кардоны
ўсіх сакратарак
І на каленях скрываўленых
буду Бога маліць:
Хойнікі,
Брагіні,
Нароўлю
вярні неадкадна,
Чыстымі,
чыстымі,
чыстымі
мне
і народу
вярні!

Пра яго шчырую чалавечую натуру, сумленныя паводзіны і творчую адкрытасць памятаюць многія. Прынамсі ў кніжцы прыцягвае да сябе ўвагу такі пасаж: "Як патрыёт краю, ён радаваўся, калі ягоныя выпадкі супраць адмоўных з'яў у жыцці рэгіёна прыносялі і пэўны плён: "калі маю байку пра мясцовага дырэктара саўгаса, прайдзісвета першай гільдыі, выразалі з газеты і прыляпілі на абліцоўку ягонай жа персанальнай "Нівы", то я палічыў сябе амаль што лаўрэатам прэміі Ведымака Лысагорскага, што для мяне большы гонар, чым, напрыклад, быць лаўрэатам Нобелеўскай прэміі".

Які тонкі гумар, дарэчы, і адносна гэтых непараўнальных прэмій. "Уся спадчына У. Верамейчыка, — піша аўтар, — гэта гімн Прыпяці, Палессю, роднаму краю. "Клянуся Прыпяцю", — як напісаў ён, ягоная зямлячка, паэтка Г. Дашкевіч, пракаменціравала ў сваім вершы так: "Каб так сказаць, // патрэбна блаславенне божай Маці".

Паэтка Нэлі Тулупава — аўтарка аднаго з найбольш арыгінальных па сваёй назве зборніка вершаў "Босая цішыня". Калі б, дапусцім, пад вокладкай кніжкі з такім назовам нават не знайшлося выбітных твораў, то ўжо сама назва апраўдала б выхад яе ў свет (гэтак мне думаецца, абсалютна так, як думалася і тады, калі я ўпершыню трымаў яе ў

руках). Сёння можна сказаць і больш метафарычна: пасля смерці Нэлі Тулупавай у нашай жаночай паэзіі засталася босая цішыня... На мой погляд, лепшае, што можа застацца ад сапраўднай Паэтыкі. Непадалёк ад Рэчыцы нарадзілася і Валянціна Коўтун, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова, нарадзіўся і цяпер працуе ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце вядомы паэт Віктар Ярац. А цяпер знакаміта вёска Гарошкаў — радзіма слаўнага паэта Анатоля Сыса, які праз трагічныя акалічнасці ўласнага лёсу памёр вельмі рана, але яго паэтычная спадчына — адзін з найбольш вартых набыткаў сучаснай беларускай паэзіі. У траўні адбудзецца адкрыццё надмагільнага помніка паэту на яго бацькаўшчыне (аўтар Генік Лойка). Як напісаў сам Анатоль Ціханавіч у эпітафіі свайму сябру:

Я чую з неба
сум Ваш на зямлі,
Вы не сузіце
свайго сына строга,
Мяне анёлы за руку ўзялі
І, як гзіця,
вядуць да Пана Бога,
Таму па мне не плачце,
мама, многа,
Бо да Хрыста,
нібы гамоў гарога...

Непадалёк нарадзіліся яшчэ два выбітныя паэты — Віктар Стрыжак і Сяржук Сыс, а таксама Ніна Чарнейка. Яна пражыла толькі трыццаць тры гады, якраз была ў бацькоў у тыя трагічныя красавіцкія дні 1986 года ў адведках, і вось праз дзесяць гадоў страшны вынік. За тры гады да яе смерці загінуў у аўтамабільнай катастрофе яе малады муж. Засталіся сіротамі сын і дачка. Ёй двойчы рабілі аперацыі, яна ведала, што памірае, і пісала такія радкі:

Я пакідаю краіну зганяў
пачварна-чорных,
дзе валадараць заўсёды
званні, пагарда й грошы.
Я пакідаю
краіну цемры,
іду да сонца,
дзе промень цёплы,
назва светлы,
не рэжа вочы.
Іду да шчасця,
іду паволі,
да лепшай голі.

і не вярнуся сюды
ўжо болей
я аніколі...

Адзіная кніжачка Н. Чарнейкі "Грамнічная свечка" выйшла незадоўга да смерці таленавітай паэтыкі (1999). (Як шкада, што Ніна і ўжо ўпomenня вышэй, І. Навуменка, А. Пінчук, У. Верамейчык, Н. Тулупава, А. Сыс і В. Стрыжак ужо адышлі з гэтага свету. Агулам, трагічнасць і ранняя смерць шмат якіх высока адораных твораў рэчыцкай зямлі ўражае, дадайце сюды шырокавядомага мастака А. Ісачова.)

А яшчэ ж у раёне даволі вялікі шэраг паэтаў-аматараў, якія пісалі вершы пры мясцовым літаб'яднанні ці проста друкаваліся ў раённай газеце. Гэта — Янка Тулупаў (бацька Н. Тулупавай), Пятро Крук, Міхась Радзішкін, Барыс Грубман, Фёдар Рэпіч, Ганна Мяжэвіч, Мікалай Мяшэчак, вядомы дыктар Беларускага радыё Мікалай Чырык, Яўген Анціпаў, Аляксандр Дворнікаў. Ёсць і свой казачнік (Анатоль Караленка) і

выбітны публіцыст (Пятро Рабянок). Існуе ў Рэчыцы і літаратурна-творчае аб'яднанне "Стержень".

Не менш значныя не толькі для свайго рэгіёна, але і шырока за яго межамі такія культурна-гістарычныя постаці, як Іосіф Гашкевіч (дыпламат, мовазнаўца, даследчык Далёкага Усходу, натураліст), Уладзімір Спасовіч (прафесар крымінальнага права і філосафа, якім захапляўся сам Ф. Дастаеўскі і нават вывеў яго пратэтышам адваката Фецікоўвіча ў рамана "Браты Карамазавы"; Фёдар Міхайлавіч казаў пра яго: "Спасовіч — гэта талент"), Мітрафан Доўнар-Запольскі (славуты гісторык, этнограф, фалькларыст і літаратуразнаўца), з сучасных — Сцяпан Лаўшук (вядомы літаратуразнаўца, крытык, тэатразнаўца, доктар філалагічных навук).

Другі том адкрываецца ўступным словам старшыні Гомельскага аблвыканкама А. Якабсана, які з гонарам піша, што "о Речице трудно говорить прозой, так и хочется процитировать поэтические строки или вспомнить завораживающие слова..."

Няйначай як прыслухаўшыся да яго слоў, напісаў пра Рэчыцу сучасны рэпартаж на гістарычную тэму ("вачыма археолага") А. Макушнікаў. Гэта не спецыфічны, а, можна сказаць, літаратурна-мастацкі нарыс, настолькі шчыра, нязмушана з непрыхаванай душэўнай любоўю і навуковай дасведчанасцю, замяшаны на прафесійным і чалавечым вопыце, напісаны гэты тэкст. Назва яго як бы "вигиевата", а змест глыбокі і канструктыўны.

У другім томе, апроч нарыса А. Макушнікава, можна знайсці разнастайную інфармацыю пра творчыя калектывы Рэчыцкага раёна (аўтар М. Макарацёў). Прывяду да прыкладу невялікі пералік усяго таго, што калісьці "пело и плясало" і яшчэ сёння мясцовы люд цешыць пасля нялёгкай штодзённай працы: Азершчынскі народны хор, Рэчыцкі народны ансамбль песні і танца "Дняпро", Рэчыцкі народны аркестр народных інструментаў імя Рыгора Лазарэнка, Рэчыцкі народны ансамбль "Грымата", Народны ансамбль "Рэчыцкія музыкі", Народны ансамбль "Левашоўскія музыкі", вясковы дзіцячы лялечны тэатр, узорны дзіцячы ансамбль танца "Асарці" Палаца культуры "Нафтавік"...

Шмат месца ў кніжцы адведзена артыкулам пра літаратурную, фальклорную і песенную творчасць краю, якія даходліва напісалі для зацікаўленых гэтым бокам народнай культуры роднага краю І. Штэйнер ды І. Бароўская.

Хораша і адметна напісаў той жа І. Штэйнер пра вядомых дзеячаў культуры. Асабліва запамінальнымі і ўражлівымі атрымаліся постаці акцёра Яфіма Капеляна, кампазітара Генадзя Ермачэнкава, мастака Аляксандра Ісачова.

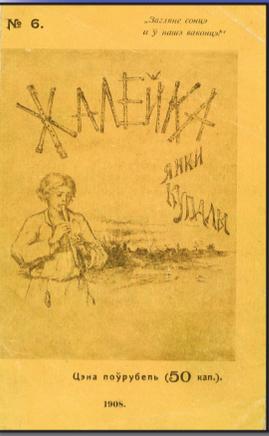
Трэба сказаць, што немалую кагорту самабытных мастакоў, апроч А. Ісачова, нарадзіла рэчыцкая зямля. Пра іх зноў жа напісаў нястомны І. Штэйнер, які, хоць і нарадзіўся ў іншым кутку Беларусі, але за доўгія гады жыцця ўсім сэрцам прыкпеў да гэтай прыдняпроўскай зямлі і яе самавітых людзей. У кніжцы распавядаецца пра таленавітых "летанісцаў", а на ўклейках рэпрадуцыруюцца іх каляровыя карціны. Называ, бадай, усіх: Леанід Абрамовіч, Альберт Штукар, Эдуард Агуновіч, Віктар Асіпенка, Дзмітрый Атаманчук, Яўген Іваненка, Віктар Буслаў, Уладзімір Капшай, Юрый Скоблаў, Ілья Браздзецкі, Васіль Пачыцкі, Аляксандр Пясецкі, Максім Пажарыцкі, Юлія Артамонава.

І напрыканцы, трымаючы ў падсвядомасці сёлетнія летнія алімпійскія гульні ў Пекіне, разам з аўтарамі згадаем слаўных спартсменаў рэчычан. Яны, нават апынуўшыся ў ар'ергардзе, як у нашым выпадку, на апошніх фінішных старонках усё адно нас дагоняць... Яшчэ б, сярод іх прызёр ХХV Алімпійскіх гульняў у Барселоне Сяргей Смаль, чэмпіён свету па армрэслінгу Радзівон Абрамаў і чэмпіён свету ў веласпеднай гонцы Васіль Кірыенка... Апошні, малады і амбітны, пунцёку на летнюю Алімпіяду ўжо заваяваў. Будзе рэчычанам за каго перажываць. Гэтак, як чытаючы два салідныя тамы іх гісторыі, я перажываў за свайго літаратурнага калегу Івана Фёдаравіча Штэйнера: здолее годна дайсці да фініша ці не здолее? Здолеў. Наша ўхвала і ўдзячнасць яму.

А цяпер разняволімся, перавядзём дух, перачытаем усё ад пачатку...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Пранікнёны голас «Жалейкі»

“Жалейка” Янкі Купалы... Першы зборнік паэта... Калі гэтая сціпая кніжка 100 гадоў таму — вясною 1908 года — была надрукавана ў Пецярбургу ў выдавецтве “Загляне сонца і ў наша аконца”, на беларускай зямлі ўспыхнуў прамень яркага святла і праўды. Голасам Купалы “Жалейка” апавясціла свету, што беларускі народ ёсць, жыве, што ён узняўся на змаганне за сваё права “людзьмі звацца”.

Вялікае спрыянне маладому паэту ў фарміраванні і падрыхтоўцы да выдання зборніка аказваў даўні яго сябра, а на той час ужо вядомы беларускі публіцыст і літаратурны крытык Уладзімір Іванавіч Самойла. Напачатку меркавалася, што выданне зборніка “Жалейка” будзе ажыццёўлена ў выдавецтве “Мінчук”. Аднак з-за адсутнасці сродкаў гэтага не адбылося, хача кніжка была практычна падрыхтавана да выдання. Машынапісны варыянт будучага зборніка “Жалейка” У. Самойла пераслаў у Пецярбург прафесара Б. І. Эпімаха-Шыпілу, беларускаму выдаўцу і мовазнаўцу, ініцыятару стварэння ў 1906 годзе і фактычнаму кіраўніку беларускай выдавецкай суполкі “Загляне сонца і ў наша аконца”. Менавіта Б. Эпімах-Шыпіла скампанаваў, адрэдагаваў першую кніжку Янкі Купалы і паспрыў яе выданню.

Аб гэтай важнай падзеі жыцця і творчасці Янкі Купалы пісаў прафесар Б. Эпімах-Шыпіла 23 кастрычніка 1928 года ў лісце да Льва Максімавіча Клейнбарта, біёграфа паэта і аўтара манаграфіі “Янка Купала. Вольг характарыстыкі літаратурнай і біяграфічнай” (не надрукавана, машынапіс захоўваецца ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы).

У лісце прафесара напісана: “(...) Впершыне об Янке Купале узнала «Пецярбургская Суполка» «Загляне сонца і ў наша аконца», когда однажды... получила от него письмо со стихотворным приветствием Суполке. (Привет этот напечатан в «Жалейке», стр. 139-140).

Вскорце пасле гэтага пisma Купалы было з Мінска от Владимира Ивановича Самойла письмо, в котором он обращал наше внимание на этого поэта-самородка, написавшего уже массу стихов, которые находятся у него и которые он готов переслать в Суполку, чтоб она напечатала их, об чём он и просит. Заметивши недожиданный талант в присланном приветственном стихотворении, которое мы читали собравшись вечером с большим удовольствием, Суполка попросила Самойла прислать ей стихи Купалы, что тот и сделал, приславши массу стихотворений, частью в рукописях автора, частью переписанных на машинке. Все стихотворения подписаны были: Янук Купала и дата написания. Просмотрев все эти стихотворения и сделав из них выборку, я приготовил к печати сборничек, который автор пожелал назвать «Жалейкой». Переписываясь на первых порах с Самойлом, сыном директора бывшего Минского реального училища, я не знал настоящего имени поэта. Только когда в процессе печатания надо было сноситься с самим автором по поводу или фронтисписа к этому сборнику, сделанного по моему указанию коллегой моим художником Якубовским, или иных вопросов, сообщено мне было настоящее имя и место жительства поэта. Во фронтисписе к заглавному листу я невольно сделал ошибку, написавши вместо: «Жалейка Янука Купалы», как автор всегда и повсюду называл себя и подписывался, — «Жалейка Янки Купалы». Таким образом, неумыш-

ленно переименовал я Янука в Янку, каковую форму имени принял потом и сам поэт и каковая так и осталась за ним до сих пор — не Янук, а Янка Купала”.

У “Жалейку” ўключана 96 твораў: лірычныя вершы, падаанне “Канюх”, паэма “Адплата каханья” з падзагаловак: “(здарэнне праўдзівае)”, пераклады і наследаванні.

Кампазіцыйна зборнік складаецца з дзвюх частак: першая — арыгінальныя творы, другая частка мае назву: “Тлумачэнні, наследаванні і розныя другія вершы”, куды ўвайшлі пераклады твораў Тараса Шаўчэнка, Марыі Канапіцкай, Іды Пілецкай, Івана Крылова, Міхаіла Лермантава, Мікалая Някрасава. Пад заглаўкам верша “Чаго нам трэба” ў дужках напісана: “Наследаванне”, а верш “І як тут не смяцца” пад заглаўкам мае пазначэнне: “Куплеты”; у вершы-роздуме “Хто я?” даецца падзаглавак: “Думка”. Да верша “Каму?” эпіграфам узята народнае выслоўе: “Абяцанка-цацанка, // Но не ўскаму радасць”.

Зборнік “Жалейка” быў радысна сустрэты перадавой грамадскасцю. Уладзімір Самойла пісаў пасля выхаду зборніка “Жалейка”: “Мы прысутнічаем пры гістарычнай назваў Уладзімір Самойла гэтую падзею тут жа, у сваёй рэцэнзіі: “На вуліцы Маладой Беларусі вялікае святла! Сонца жывой сапраўднай паэзіі заглянула ў аконца цёмнай, беднай, але вялікай хаты белару-

скага народа” («Минский курьер», 23 жніўня 1908 года).

Царскае чыноўніцтва Купалаву “Жалейку” сустрэла насцярожана. Першай забіла трыботу Віленская паліцыя. У верасні 1908 года палатны спраўнік накіраваў “Жалейку” ў Віленскі камітэт па справах друку, дзе пісаў: “Г. виленскому узедному исправнику. ...Виленский временный комитет по делам печати имеет честь уведомить, что из числа означенных изданий четыре брошюры на белорусском языке под заглавиями: 1. «Жалейка» Янки Купалы» (3 экзмп.), 2. «Смык белорусский» Сымона Реуки (12 экзмп.), 3. «Дудка белорусская» Мацея Бурачка (13 экзмп.) и 4. Ziamelnaja sprawa u Nowaj Zelandii — подлежат запрещению... и препровождены С.-Петербургским комитетом по делам печати прокурору С.-Петербургской судебной палаты...”.

Купалаўскую “Жалейку” мясцовыя ўлады накіравалі ў С.-Пецярбургскі камітэт па справах друку з просьбай паведаміць, ці могуць быць гэтыя кнігі “допущены к обращению”.

У лісце графа Галавіна да пракурора С.-Пецярбургскай судовай палаты даецца падрабязная характарыстыка асобных твораў купалаўскай “Жалейкі”, абгрунтаваецца неабходнасць “возбудить судебное преследование против автора брошюры Янки Купалы...”: “...Названная брошюра содержит ряд стихотворений, более или менее близких одно к другому по характеру их содержания. <...> Сравнивая жизнь крестьянина с тем, как живут помещики, чиновники и друг., Янко резко нападает на современный несправедливый, по его мнению, порядок вещей, при котором может иметь место, с одной стороны, праздная и в то же время сытая и обеспеченная жизнь одних людей, с другой — труженическая и, несмотря на это, полная нужды и лишений жизнь крестьян. Глубоко скорбит автор и о том, что народ не пользуется той свободой, при которой жизнь его не могла бы быть так несчастна и безотраднa. Содержание двух стихотворений, из числа написанных на указанную тему, должно быть признано в особенности преступным”. Значым, што да двух “асабліва злачынных” вершаў граф Галавін аднёс “Песню вольнага чалавека” (стар. 48-49) і “Ах, ці доўга...” (стар. 19—21).

Аднак чарговы дакумент паказвае, што “Жалейка” Купалы пракуратарай С.-Пецярбурга была апраўдана: “...Рассмотрев означенное отношение, а равно прило-

женную к нему брошюру под заглавием “Жалейка Янки Купалы” и не усматривая в напечатании сей брошюры состава преступления, предусмотренного 1 и 3 пп. 129 ст. Угол. улож., судебная палата по выслушании словесного заключения господина прокурора определяет: руководствуясь 1213/14 ст. Устава уголовного судопроизводства по продолжению 1906 г., отменить постановление С.-Петербургского комитета по делам печати о наложении ареста на вышеозначенную брошюру...”

Другое выданне Купалавага першыня адбылося ў 1925 годзе (Збор твораў, 1925, т. 1). У новым выданні склад зборніка “Жалейка” істотна не адрозніваецца ад арыгінала 1908 года выдання, але аўтарам зняты вершы “Перад вясной”, “Так...не...”, а замест іх уключана 11 новых: “Рвуцца сілы”, “Можна”, “Воля”, “Якія”, “Дужыя і слабыя”, “Падарожны”, “Перад вясной”, “Захад сонца”, “Быйду...”, “Спусташэнне”, “Чорныя вочы”. Аўтарам былі зменены назвы асобных твораў. Да прыкладу, ранейшая назва верша “3 песняў мужыцкіх” заменена новай: “Вось тут і жыві”, “3 песняў аб мужыцкім горы” — на “Дзе ні выліці з няволі”, “3 пралётных думак” — на “Па жыццёвай пуцявіне” і інш. У зборы твораў 1925 года зборнік “Жалейка” перабураваны кампазіцыйна: вершы размешчаны не адвольна, а скампанаваны па тэмах. На пачатку ідуць вершы, дзе выказаны погляды Янкі Купалы на ролю паэта ў грамадстве, затым — вершы, якія адлюстроўваюць тагачаснае жыццё і побыт народа, следам ідзе пейзажная лірыка, далей — пераклады, народныя падаанні і паэма “Адплата каханья”.

У музеі Янкі Купалы захоўваецца некалькі экзмпляраў першага тома Збору твораў 1925 года з аўтаграфамі паэта, у тым ліку вядомаму дзяржаўнаму дзеячу Беларусі Язэпу Адамовічу і Максіму Гарэцкаму. Захоўваецца, зразумела, таксама зборнік “Жалейка” 1908 года выдання — 21 экзмпляр.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы ў 1982 годзе, як вядома, было ажыццёўлена факсімільнае выданне зборніка “Жалейка”: выдавецтва “Мастацкая літаратура” выпусціла ў свет першую Купалаву кніжку 10-тысячным тыражом.

Сёння, калі спаўняецца 100 гадоў з дня выхаду Купалавага першыня ў свет, “Жалейка” зноў з намі, яе чытачамі. З намі яна будзе заўсёды!..

Ала БУРБОЎСКАЯ,
Марыя ЧАБАТАРЭВІЧ

У кожнага народа ёсць лёсавызначальныя, эпахальныя кнігі. У нас, беларусаў, да іх далучная і славетная Купалава “Жалейка”, якая пабачыла свет у сакавіку 1908 года. Што гэта менавіта так, пацвярджае ўвесь яе змест. Вось першая старонка “Жалейкі”. Першы яе верш “Я не паэта” бярэ чытача ў палон сваёй беларускай шчырасцю, глыбінёй разумення таго стану, у якім знаходзілася Беларусь і яе народ на пачатку дваццатага стагоддзя:

*Я не паэта, о крыў мяне Божа!
Не рвуся я к славе гэткай ні мала,
Хоць песенку-думку і высную можа,
Завуся я толькі — Янка Купала!
Кожны край мае тых, што агляваюць,
Чым ёсць для народа упадак і хвала,
А беларусы нікога ж не маюць,
Няхай жа хоць будзе Янка Купала.*

Гэта толькі пачатак верша. А колькі ў ім паэтавых настрояў і думак. І вершы ён не піша, а высноўвае. Ён і не паэт. Проста так, ціха грае. Але калі хто яго гранне пацуче, быў бы шчаслівы Янка Купала. Быў бы шчаслівы, “каб долю бачыў у родным народзе”.

Гэты праграмны твор, як і ўсе іншыя ў “Жалейцы”, да глыбіні душы кранулі Купалавых апекуноў і выдаўцоў Уладзіміра Самойлу і Браніслава Эпімаха-Шыпілу. Менавіта яны парупіліся, каб Купалава “Жалейка” нарэшце ўбачыла свет. Яны ж дапамагалі Купалаву сфармаваць ягоную першую кніжку такой, якой мы яе маем зараз.

Уладзімір Самойла і пасля выхаду “Жалейкі” працягваў апекавацца Купалавай кнігай. Ён піша адну рэцэнзію за адной. Ды якія рэцэнзіі! Ягонныя словы і сёння гучаць надзённа: “Песні Купалы, — пісаў ён 15 жніўня 1908 года ў “Нашай ніве”, — гэта люстра, у каторым свеціцца ду-

Люстра души беларуса

ша беларуса, яго жыццё, яго родны край; гэта праўдзівы, непадроблены голас, што выходзіць з самай глыбі народнай душы, гэта — “крык, што жыве Беларусь!” І хто раней не верыў, што беларускі народ мог прагнуцца і пайсці сваёй уласнай дарогай, той цяпер мусіць прызнаць, што беларусы яшчэ не ўмерлі, яшчэ маюць сілу жыць і развівацца... Мы шчыра падтрымліваем добрае жаданне песняра. Няхай яго думкі, “думкі-весьлушкі”, што ў сэрцы паэта народнага, “нібы птушкі песняй азваліся”, знойдуць сабе дарогу ў кожную хату вясковага беларуса. Няхай “Жалейка” будзіць народнае самапачуццё, няхай памагае беларусам прычынацца ад векавога сну, жыць новым жыццём, расці і развівацца ў добрай згодзе і разам з братнімі суседнімі народамі!”

У другой рэцэнзіі Уладзімір Самойла выхад Купалавай “Жалейкі” назваў вялікім святкам беларускага народа.

Шчырае Самойлава зычанне, каб Купалава слова знайшло сабе дарогу ў кожную хату вясковага беларуса, спраўдзілася. Існуе шмат сведчанняў Купалавых сучаснікаў аб цікавасці простага люду да “Жалейкі”. Прыкладам, Лявон Пракопчык згадвае, як яе чыталі ў Новым Двары, што пад Мінскам. Характэрная дэтал: кніжку прыносіла ў іхні дом губернантка панскіх дзяцей.

Адным з першых чытачоў “Жалейкі” быў і Ядвігін Ш. (Антон Лявіцкі). На Купалаву “Жалейку” ён адгукнуўся невялікай рэцэнзіяй у газеце “Минское эхо”. У гэтай,

досьць мудрагелістай, рэцэнзіі ўсё ж былі сапраўды прарочыя словы: калі беларусам удацца адрэзіць сваю мову на дзяржаўным узроўні, то Янка Купала зойме адно з першых месцаў. Гэта — бясспрэчна, гэтак яно і здарылася.

Шчырую зацікаўленасць знаходзіла Купалава “Жалейка” не толькі ў беларускіх сем’ях. Прыкладам, на пачатку стагоддзя Купалава “Жалейка” прыходзіць у бедную яўрэйскую сям’ю Фінкельяў. Пра гэта згадвае габрэйскі літаратар Уры Фінкель, ураджэнец мястэчка Ракаў.

Зацікавіўся Купалавай “Жалейкай” і Санкт-Пецярбургскі Камітэт па друку: 14 кастрычніка 1908 года ён узбудзіў ганенне супраць вінаватых у надрукаванні Купалавай “Жалейкі”. На першую Купалаву кніжку быў накладзены арышт. Праўда, ненадоўга: 25 лістапада таго ж 1908 года арышт быў зняты. Але для выдаўцоў і Янкі Купалы хапіла і гэтага тэрміну для хвалявання і трыботы. Неяк раз я пацікавіўся, колькі ў Літаратурным музеі Янкі Купалы прыжыццёвых пасобнікаў “Жалейкі”. Паводле загадчыцы аддзела фондаў Марыі Чабатарэвіч, зараз у Купалаўскім музеі іх дваццаць. Рознымі шляхамі яны прыйшлі ў музей: што з Вільні, што з прыватных архіваў. Ёсць у музейных фондах “Жалейка” і з кніжнай калекцыі А. Ельскага з ягонымі паметамі і каментарамі.

Не так ужо і даўно з’явілася магчымасць павялічыць колькасць сучаснікаў, якія могуць далучыцца да першавыдання Купалавай кнігі. У 1982 годзе выдавецтва

“Мастацкая літаратура” выпусціла ў свет факсімільнае выданне “Жалейкі”. І неамаль, ажно дзесяцітысячным тыражом!

...1908 год даў беларусам не толькі “Жалейку”, гэтым жа годам пазначаны і першы вядомы нам фотаздымак Янкі Купалы. Ці не дае такое супадзенне некаторыя падставы для меркавання, што Янка Купала сфатаграфаваны “пад выхад” сваёй “Жалейкі”? Магчыма, выдаўцы меркавалі выдаць кніжку з гэтым Купалавым партрэтам? Магчыма. Але ўгледзеліся ў фотаздымак. Перад намі — дваццацігадовы, з прыгожымі абрысамі твару малады чалавек у цёмным, добра адправаваным гарнітуры, у бялуткай, як снег, кашулі з каўнерыкам-стойкай, паверх якога — гальштук у крапінку. Годная пастава, удумлівы погляд разумных вачэй. Янка Купала тут — і паспрабуй аспрэчыць — акурат шляхетны паніч. Шляхетнасць падкрэсліваюць нават падкручаныя ўверх — ізноў жа шляхетныя — тоненькія вусікі.

А зараз, калі згадаем, што большасць твораў у “Жалейцы” напісаныя ад імя селяніна, арагата і сейбіта, дык атрымліваецца, што фотаздымак гэты яўна не сутучны, а часам і дысаніруе са зместам кнігі. Дык ці варта змяшчаць гэты партрэт аўтара?

Вядома, цяжка сёння, праз сотні гадоў, узнаўляць думкі ды памкненні тых выдаўцоў. Ды часам хочацца нейкай таемнічасці ды загадкавасці, калі гаворка заходзіць пра знакавую падзею ў гісторыі цэлага народа...

Уладзімір СОДАЛЬ

Навум
ГАЛЬПЯРОВІЧ

***

Чаромхі белае пажар
Абудзіць мрой і надзеі.
І цэлы свет памаладзее,
Святлом напоўніцца абшар.

Якая музыка ў душы
Ад сутыкнення рук і сэрцаў!..
Нібыта дзень іграе скерца
У радасным жаданні жыць.

***

Што нясцерпна балела,
Нібы прысак-пясок,
Адплыло, адатлела.
Толькі ў сэрцы куток
Зарастае журбою,
Даўкай, нуднай, густой.
І травой-зверабоем
Не адновіш спакой.
І праносыцца міма
Гарады і гады,
Быццам снежныя зімы,
Быццам з коміна дым.
Толькі ранкам чарговым
Сілы з'явіцца зноў,
І народзіцца слова
З ціхіх думак і сноў.
І чароўнаю лентай
Ахіне зноў абсяг.
І нябёс дыяменты
Зорны вызначаць шлях.

***

Ты глядзіш на мяне
з фотаздымка,
Што стаіць
на пісьмовым сталі,

Як Радзімы радзімай радзімка,
Што жыццё маё робіць святлей.

Я цябе ў сваіх думках гукаю,
Пешчу ў радасных
мроях і снах.
Ты найлепшая
ў свеце такая,
Ты — мая маладая вясна.

Я цябе сваёй ласкай сагрэю,
І ў палоне тваёй пекнаты
Не стамлюся і не пастарэю,
Бо мая маладосць — гэта ты.

***

І зялёны гушчар,
і дзядоўнік
Перад сцежкай
на самым краю...
Я, на лёсе уласным вандроўнік,
Зноў на ростанях дзіўных стаю.

І навошта,
навошта мне трэба
У вандроўцы
бясконцай блукаць?..
Толькі кліча высокае неба,
Толькі вусны
ад прагі дрыжаць.

Толькі сэрца патолі шукае,
Толькі хочацца бачыць ізноў,
Як ляціць
над бярозавым гаем
Закаханая пара буслоў.

***

З дажджом іграе вецер гамы,
Прамоклі дом і сад.
І зноў цябе чакае мама,
Як дваццаць год назад.

Пакуль ты крочыш
ад прыпынку,
Глядзіць яна ў акно.
Ты для яе заўжды
дзядушчынка,
Хоць вырасла даўно.

Я да рукі яе прыпасці
Хачу у думках зноў.

Яна табе жадае шчасця,
Здзяйснення даўніх сноў.
І мрояў маміных пяшчота
Падорыць хай спакой
І прагучыць высокай нотай
Над сцішанай зямлёй.

***

Прыходзіць парой вечаровай
У светлай самоце самой
Таёмная споведзь і слова,
Якім падзялюся з табой.

І хочацца выслухаць цішу
Як нейкі святы завет,
І хочацца вышай і вышай
Сягнуць у нязведаны свет,

Дзе кветкі цвітуць на узмежку.
Дзе позірк жаданых вачэй
І светлая любай усмешка,
Якая за сонца ярчэй.

***

Тонкіх ліній дрэў на палатне
Выступаць цудоўныя карункі...
Дзень свае падорыць падарункі
На карціне і табе, і мне.

Бо мастак сумеў
для нас знайсці
Ціхія і шчырыя прызнанні,
Нагадаць пра шчасце
і каханне
І пра шлях, якім з табой ісці.

Светлы міг, кавалачак жыцця
Ён пакінуў на сваёй карціне.
І той міг ніколі не загіне,
Бо ён ёсць пачатак і працяг.

***

Не жадаю спыніцца
Я ў памкненнях сваіх,
Бо бруацца крыніцы,
Бо пяюць салаўі.

Бо яшчэ адчуваю
Сэрцам свет і зямлю,
Бо яшчэ я кахаю,
Бо яшчэ я люблю.

Іван
КАПЫЛОВІЧ

***

Вечна буду біць паклоны хаце,
У якой зрабіў свой першы крок.
Дзе спазнаў цану нядолі, шчасця
І адкуль дарогу змог пракласці
Да той мэты,
думкай што бярог.

Вечна буду помніць словы маці,
На дарогу сказаныя мне.
Буду ад спакус далей трымацца,
Не заўсёды абыду нянасце
І не раз мне ў вочы
страх зірне.

Азірацца буду на загоны,
Бульба дзе разгоніста цвіце.
Тым загонам адаб'ю паклоны,
На якіх спазнаў
свой пот салёны,
Мрой дзе аб заўтрашняй вярсеце.

Верны застануся тым прасторам,
Дзе я вольным чалавекам быў.
Бо мяне натхняе ззянне зораў,
І таму пішу я не пра гора,
А пра тое,
што заўжды любіў.

***

Парвалася стамлёная струна —
Узятая ноты скрыпка
не дайграла.

Разгублена скрыпач
яе трымаў,
Не скрыпку,
а сябе ён дакараў —
Дакораў назбіралася нямала.
Ён размаўляў
з парванаю струной,
Ён так хацеў,
каб скрыпка не маўчала,
Ён позірк утаропіў у акно,
Яму цяпер было усё адно —
Нікуды не падзецца
ад адчаю.

Параненую скрыпку прад сабой
Пакаляў,
бліскавую паглядзіў дэку.
Усёй душой
пачуў ён скрыпкі боль,
Які не заглушыць
было жалёбай —
Ад болю гэтага
не знаў ён лекаў.

Ён слухаў цішыню,
ў акно глядзеў —
Пачуў у цішыні
сваё ігранне.
Іграў ён без утомы
кожны дзень,
Іграў і для сябе,
і для людзей,
І раптам —
гэтае пакутнае маўчанне.

***

Падымуся лесвіцаю часу
Да вяршыні роздзума свайго.
Зразумю тое не адразу,
Што святло
і цень існуюць разам —
Ад парога яны ідуць майго.

Падымуся лесвіцай сумненняў,
Каб прайсці
скрозь шэрань і туман.

Застануся шчырым
у памкненнях,
Не ўпаду, не стану
на калені,
Калі ўбачу подласць
і падман.

Падымацца трэба
мне ўсё вышай,
Каб вяці на роўных дыялог
З тымі,
хто да ісціны найбліжай,
Хто не сустракае
дзён адліжных
Убаку ад праведных дарог.

Дзмітрый
ПЯТРОВІЧ

Дзмітрый Пятровіч нарадзіўся ў 1971 годзе ў Заслаўі. Скончыў Мінскае педагагічнае вучылішча і Беларускае дзяржаўнае педагагічнае ўніверсітэт імя Максіма Танка. Піша вершы, прозу, музыку, займаецца краязнаўчай працай.

***

У Вязынцы ціха...
У Вязынцы гола...
Асін жаўтацвет
Лістападзіць
Наўкола.

Купалава хата,
Прымружыўшы вока,
Сумуе аб нечым
Сваім
Адзінока...

І ветрык-бадзяга
Люляе лістоту,
Самотны туляга,
Зусім без турботаў..

Асін жаўтацвет
Лістападзіць
Наўкола.
У Вязынцы ціха...
У Вязынцы гола...

***

Пальмнеюць пляёсткі агню,
Жартаўліва-лагодна спяваюць.
Я часіны такія люблю —
Цеплыню праз марозную наледзь.

Як паленцы стракоцуюць-трашчаць
Лёгкім званам і кменавым духам...
І агонь пачынае шаптаць,
І у коміне вецер... Паслухай...

...Цені гінучы ў цемры густой
І нясуцца да зорак, да неба...
Хай жыве у душы маладой
Пах дзяцінства —
і больш мне не трэба.

Ружовы сон

Праз навальніцу бачу я цябе—
Тваю усмешку, вочы... Хоць струмені
Дажджу імклівага
працягваюць свой бег
І льюцца, льюцца
праз чарноту ценяў.

Баяцца тыя цені цёмнаты
І ўспываюць толькі ў поўні
срэбным бляску...
Ў ружовай цемры постаць —
гэта ты...

Як зічка, да мяне ляціш, як казка...

Фота Кастуся Дробава

Спартыўны абутак

Ю́зен КАНТЫЛЁУ

Апавяданне

прасіў разгрузіць вагонку, якую меліся вось-вось прывезці на ягоную дачу. Адмовіцца не мог, бо гэтаму чалавеку быў шмат чым абавязаны.

Стасевіч паслаў у магазін дачку. Аліна, як заўсёды, памулялася, але пайшла. Калі ён вярнуўся дамоў, дачка са штучнай урачыстасцю ўручыла яму пашпарт і радасна абвясціла:

— А сказаць табе, тататка, у каго ты купляў абутак? У маёй школьнай сяброўкі... Так-так, я з ёй у адным класе вучылася, нават за адной партай сядзела.

У глыбіні бацькавай душы нешта зашчымеца, парушаючы добры настрой. "Навошта ёй тая сустрэча — асабліва цяпер", — падумалася само сабой. Слухаць высёлае шчабятанне Аліны пра яе колішнія сяброўства зусім не хацелася.

— У цябе застаўся толькі адзін тыдзень да спаборніцтваў, — нагадаў ён дачцэ. — Зараз жа збірайся на трэніроўку!

— Я ўчора да Хаецкага хадзіла, — надзьмулася дачка. — Не магу я кожны дзень з апошніх сіл...

— Можаш! — строга перапыніў яе Стасевіч.

Напамін пра тое, што Аліна хадзіла па-ранейшаму на трэніроўку да Хаецкага, разлаваў Стасевіча. Ён і сам нядрэнна трымаў калісьці ракетку ў руках, таму надумаў вывесці дачку ў людзі самастойна. А Хаецкі ўжо дамогся свайго: з адной са сваіх выхаванак часта выязджаў на спаборніцтвы за мяжу. Дык што яму яшчэ трэба? А за яго дачку ён трымаецца абедзвюма рукамі, бо сваім трэнерскім вокам выявіў яе здольнасці.

***

Стасевіч ганяў дачку па корце неміласэрна. Першыя два сеты яна трымалася як мае быць, адзін з іх нават выйграла. А ў трэцім раптам скісла — не магла адбіваць нават мячкі, скіраваныя ёй у ногі. Аліччына пасіўнасць стала больш зразумелай, калі з-за металічнай сеткі, што агароджвала тэнісную пляцоўку, яе паклікаў нейкі дзятко. Аліна адразу, не спрабуючы адбіваць мячкі, пашыбавала да дзверцаў, куды наўздоўж агароджы падаўся і дзятко. Ды хто? Хапіла аднаго позірку, каб пазнаць таго прайдзісвета, які абменьваў яму грошы на доллары.

Стасевіч дагнаў дачку і ўхапіў яе за руку:

— Алінка, пачакай, я хачу сказаць табе...

— Я зараз вярнуся, тата! — вырвалася дачка.

Бацьку падалося, што кроў у яго адлівае ад галавы і бухае ў сэрцы. Дачка не хоча нават выслухаць яго! Тузануўшы за плячо, Стасевіч заступіў ёй дарогу:

— Стой-стой, мая даражэнька! — ён ужо ледзь пераводзіў дыханне ад абурэння. — Ты хочь ведаеш, хто ён такі? Чым ён займаецца?

Адказ зусім агаломшыў бацьку.

— Ведаю, мяняе нашы рублікі на баксы.

— І што, па-твойму, гэта дастойны занятак?

— Гэта яго бізнес, — патлумачыла Аліна з усмешкай, якую можна было зразумець як паблажлівую пагарднасць да са-старэласці суразмоўцы. Стасевіч памкнуўся сказаць, што гэта ніякі не бізнес, а звычайнае махлярства, але замест натацыі абурўся:

— І дзе ты толькі знайшла бізнесмена такога?

— Нас мая сяброўка пазнаёміла, — мовіла Аліна такім тонам, быццам яе знаёмства з дзятком не можа аспрэчвацца.

— Якая такая сяброўка? — у роспачы машынальна ўжо спытаў бацька.

Аліна ўпёрлася рукамі ў бакі і, не хаваючы раздражнення, агрызулася:

— Якая-якая! Ды тая самая Анжэлка, у якой я пашпарт твой забрала. Я табе гаварыла ўжо — школьная мая сяброўка.

І не паспеў Стасевіч раскрыць рот, як дачка падкінула яму яшчэ адну горкую пілоло:

— І абутак ты не лепшы выбраў, гэты яна абяцала памяняць, — гаворачы, Аліна ківала галавой дзятку ў адказ на яго жэсты.

Збіты з панталыку паводзінамі дачкі, Стасевіч вытрусіў сваю прыкрасць на яе кавалера:

— А ты чаго тырчыш тут, чаго чакаеш?

Той, нібыта не пачуўшы, звярнуўся да Аліны:

— Дзеванька мая, нас людзі чакаюць, а ты не можаш ніяк нагаварыцца са сваім партнёрам.

— Я зараз, Юлік, зараз! Мне ж абмыцца трэба, ды і...

— Ты хутчэй пераапранайся, а пёркі свае ў Анжэлкі пачысціш.

Падганяючы Аліну, ён з выклікам глядзеў на Стасевіча пукатымі вачыма і тым самым даваў зразумець, што аніколькі яго не

баіцца. Гэты Юлік лічыў сябе, мусіць, зусім дарослым чалавекам і ставіў сябе на адну дошку з ім. Дык няўжо не засталася ў яго хоць крыху сумлення, можа, не размяняў ён яго яшчэ на "баксы" ў сваім бізнесе.

— Паслухай мяне, хлопчык, — ахрыплым ад узрушэння гола-сам прамовіў ён. — Аліна рыхтуецца да спаборніцтваў, ёй нельга парушаць рэжым ні на корце, ні ў побыце.

Аднак той зняважліва адмахваўся:

— Толькі не трэба на мяне наезджаць, дзядзька!

— Ніякі я не дзядзька! — абурўся Стасевіч. — Я бацькам ёй даводжуся, каб ты ведаў!

— Тады выбачайце, бацька, — дзятко дурасліва схіліўся ў нізкім паклоне. — Скажу толькі, што ніякага рэжыму яна не парушыць, калі і адпачне крыху ад вашых трэніровак, — сказаўшы так, ён паважна патупаў да буданчыка, дзе ў гэты час знаходзілася Аліна.

Праз некалькі хвілін яна выпірхнула адтуль разам са сваім Юлікам. І куды падзелася яе стомленасць? Ішла прытанцоўваючы, у вачах зіхацелі гарзлівыя агенчыкі і ўся яе зграбная постаць у кароткай спаднічцы нібыта прасілася ізноў на корт.

Стасевіч адразу насеў на яе:

— Куды ты хочаш ехаць? Як ты збіраешся з ім "адпачываць"?

— грэбліва зірнуў ён на дзятка.

— Тататка, мы едзем віншаваць Анжэлку, — паведамліла яна як пра нейкую сямейную ўрачыстасць, дзе неабходна прысутнічаць абавязкова.

— У яе сёння дзень нараджэння, — удакладніў дзятко.

— Цябе не пытаюць! — абсек яго Стасевіч.

— Хадзем-хадзем, — дзятко падхапіў Аліну пад руку. — Няма ў нас часу тарабаршчыну развадзіць.

— Не хвалойся ты, тата, я ж не якая-небудзь недарэка — Аліна скінула з пляча сумку і падбегам рушыла ўслед за Юлікам да выхаду с тэніснай пляцоўкі.

Стасевіч са скрухай мусіў прызнаць, што дачка яго і папраўдзе не такая бязглуздая і не такая маленькая, каб ён мог штосці не дазволіць ёй альбо забараніць. Ды каб жа яна ў якую варгую кампанію трапіла... І як тое здарылася? Калі яго след паразважаць, то ён сам і ўбольшаў яе ў гэтае знаёмства, купляючы абутак. Але дзе ён?

Стасевіч вытрас з Алінай сумкі на зямлю ўсе рэчы, схапіў ненавісны абутак і шпурнуў яго мага далей ад сябе.

ўсё вакол стала зялёным... Гармонія і лад спрадвек валадарыць у прыродзе.

КАЛОДЗЕЖ, ДАЙ ВАДЫ НАПІЦЦА

Старэнькі калодзеж стаіць на ўскрайку нашай вёскі. Яго зруб амаль зраўняўся з зямлёю. З дарогі, не ведаючы, яго цяжка заўважыць у гэтай траве. А з вёскі, з розных бакоў цягнуцца да яго сцяжынкі. Ён спрадвек славіцца ў нас самай чыстай і самай смачнай вадай. Ідуць да калодзежа раніцай, у абе-ці вечарам — і стары, і малады. Некалькі глыткоў — і на душы спакойна, добра, а смага адразу мінае. Шмат хто з вясцоўцаў калодзеж лічыць святым, набірае ваду з яго, калі пачынае пакутаваць ад нейкай хваробы.

Аднойчы летам у вёсцы высахлі амаль усе калодзежы, а ён стаяў — поўны сцюдзёнай вады і асікавай моцы. Мусіць, добры чалавек яго зрабіў — так меркавалі вясцоўцы. І таму і едуць, і пехатой ідуць да калодзежа людзі. Не даюць памерці старому чараўніку.

БАБУЛЯ

"У сваёй норцы і мышка — гаспадынька" — часта любіла паўтараць мая бабуля Таццяна. І сама яна, маленькая, як тая мышка, заўсёды спрытна кружылася па такой жа маленькай хатцы, трымаючы яе ў чысціні і гасціннасці. Гэта была надзвычай разумная і вельмі "мудрагелістая" кабетка, хаця, зразумела, універсітэтаў яна не заканчвала. Так і памерла амаль непісьменнай. Жыццё яе было цяжкім, як яна казалася сама — на сем хат на яе хутары была адна сякера... Бабка Таня найбольш любіла восень, асабліва бабіна лета, называючы яго сваім. "Будзь шчодрым, як сонца ў бабіна лета" — так павучала яна мяне, гарэзу і неслуха. На ўсё жыццё я запомніў смак бабулінай кашы. Калі бабуля падавала яе, то прыгаворвала: "Бабовая каша — не голад..."

Як вядома, бяда адна не ходзіць, тут же напаткала Стасевіча і другая. Прадаўшчыца, зрабіўшы пераразлік валюты, абвясціла:

— У вас не хапае аднаго бакса.

— Якраз таго, што прысвоіў сабе мяняла, — распачна выгукнуў Стасевіч.

Прадаўшчыца адышла і ўзялася бязметна перастаўляць на паліцы абутак, пазіраючы на гадзіннік.

— Даражэнькая... як вас завуць?

— Анжэла, ну і што? — цепанула няўцямна плячыма прадаўшчыца.

— Анжэлачка, я ледзь знайшоў тое, што вельмі трэба маёй дачцэ — у яе спаборніцтвы на носе. Праз якую паўгадзіну я гэту нястачу ў зубах прынясу. Пачакайце, калі ласка — не прадавайце, — ледзь не ўпрошваў прадаўшчыцу Стасевіч.

— Дык я ж абяцала ўжо той кабеце, — падціснула вусны дзяўчына і адвярнулася..

— Каб вы не сумнявалася, я магу ў заклад пакінуць свой пашпарт. — Стасевіч выхапіў з нагруднай кішэні пінжака цёмна-сінюю кніжачку і паклаў на прылавок.

Дзяўчына цяжка, як з вялікага гора, уздыхнула:

— Што з вамі зробіць? Чакайце — я спытаюся... — і знікла за паліцай. Праз колькі хвілін вярнулася: — Давайце вашы баксы і забірайце свае спартыўкі. Пашпарт застанеца ў мяне ў абмен на грошы, якіх не хапае.

— Канечне, канечне! — ледзь не падскочыў ад радасці Стасевіч.

— Толькі зараз мяне падмяняць, а заўтра я наогул не працую. Так што прыходзьце за пашпартамі з грашыма паслязайтра.

...Але паслязайтра забраць пашпарт ён не змог: нечакана падруліў на легкавіку сваяк і па-

Канстанцін Карнялюк

Чаромха, табе прысвячаю...

Вясня для мяне — гэта шмат сустрэч. І адна з самых эмацыйнальных — сустрэча з цудоўнай чаромхай. Чаромха, як і яе брат бэз — гэта сапраўдны цуд на роднай зямлі. Ніхто не можа прайсці аб'якавым каля чаромхі. Не аднаму пакаленню закаханых чаромха дурманіла галаву.

Нават самы зацяты экалаг так і імкнецца адламаць з гэтага надзвычай эстэтычнага дрэва хоць галінку, хоць кветачку ці хоць дакрануцца да Яе Вялікасці. Хоць самую маленькую яе часцінку, а здараецца, і вялізныя галіны імкнучыся людзі занесці дадому. Ставяць у вазы, проста ў слоікі. Чаромха — гэта самая лепшыя кветкі, іх можна дарыць проста так, без асаблівай прычыны. Але як толькі ападаюць кветкі, пра чаромху адразу забываюць. І так кож-

Абразкі

ны год. Чаромха прызвычалася да гэтага. Яна — мужнае дрэва, яна не прывыкла крыўдзіцца на людзей. Яна расце, прыбаўляе новыя галінкі, каб новай вясной радаваць усё новых і новых беларусачак. Ды чаромха сваімі бэльмі кветачкамі і падобна да дзяўчат з Белай Русі.

...Вось зноў яна выйшла на вясновы карагод у святочным убранні. І ўся мая Айчына заззяла ад яе чыстай, дзявоцкай прыгажосці. Нават барозы — сімвал нашай зямлі — саступаюць чаромхам на нейкі час пальму першынства.

КОЖНАМУ — СВАЁ

Я ўбачыў, як упаў на зямлю яблык. Спель-спелы. Ён сарваўся з галінкі, увабраўшы за лета ўсе сокі, усё сонца, усё паветра, усё дажджы, усё святло. І раптам такі прыгожы яблык упаў нібы ў бездань. Нібы ў пекла.

ГАРМОНІЯ І ЛАД

Зярнятка пшчотна спіць у сырой зямлі. Яно не рухаецца, можа падацца, што яно нежывое. Але раптам у небе загрымеў першы гром. Пайшоў цёплы вясновы дождж. Затым з'явілася лагоднае сонейка, якое абняла ўсю зямлю-магухну і моцна яе пацалавала. І зярнятка адразу ажыло. У яго адкрыліся вочкі. Сабраўшы ўсе сілы, яно пацягнулася наверх — на свет Божы.

Яшчэ хвіліну таму роднае поле было чорным, а вось ужо

Арт-пацеркі

Паэзія абуджанага краю

Да 15-годдзя дзейнасці творчай майстэрні "Фарба" была прымеркавана экспазіцыя работ яе выхаванцаў, што ладзілася ў выставачнай зале Мінскай абласной бібліятэкі імя А. Пушкіна. Унікальнасць "Фарбы" ў тым, што яе заняткі наведваюць дзеці з цяжкімі парэшаннямі слыху — навучэнцы спецыяльнай школы № 14. Заснавальнік і кіраўнік майстэрні Дзмітрый Ярмілаў мае на мэце дапамагчы гэтым дзецям раскрыць іх індывідуальныя творчыя задаткі, паспрыяць адекватнай самарэалізацыі, уключэнню ў мастацкі працэс, у своеасаблівы дыялог з глядачом. Паўсотні адораных навучэнцаў, што за гады існавання "Фарбы" спрычыніліся да малявання, адчулі вялікую псіхалагічную падтрымку, узбагацілі сваё светаўспрыманне, якое істотна адрозніваецца ад уласцівага многім звычайным людзям. Выстаўка пад назваю "XV" прадставіла каля 30 работ (пастэль, акварэль, гуаш), аўтарам якіх ад 7 да 18 гадоў, а таксама творы Д. Ярмілава. Своеасаблівы фоталетапіс адлюстравы гісторыю "Фарбы". Дарэчы, яе гадаванцы штолета вызджаюць на пленэр у ваколіцы возера Свіцязь; іх работы неаднойчы ўдзельнічалі ў замежных выставачных праектах — у Вялікабрытаніі, ЗША, Ізраілі, Францыі, Швейцарыі, Японіі.

Азербайджанскі тэатр юнага глядача не так даўно гастралюваў у Мінску і паказаў на сцэне Беларускага рэспубліканскага ТЮГа тры спектаклі рэжысёра Ніджата Казімава. Цяпер ужо азербайджанцы чакаюць прыезду беларускіх артыстаў: таксама тры спектаклі наш ТЮГ пакажа падчас свайго візіту, які запланаваны на лістапад.

Час, пачуцці, успаміны. Позірк і настрой. Імгненні, з дакументальнай дакладнасцю выхаплены з жыцця, і вобраз, народжаны суб'ектыўнымі ўяўленнямі... Усё гэта — тонкія складнікі своеасаблівага дзённіка, які вялі, вандруючы па гарадах Польшчы, беларускія фотамайстры: мінчук Сяргей Ждановіч ды гродзенец Алег Пятроў. Кожны з іх — індывідуальнасць, са сваімі творчымі набывкамі, персаналь-

нымі выстаўкамі. Ды атрымалася аб'яднаць іх тэматычныя серыі фотаздымкаў у супольны выставачны праект — "Польскі дзённік". Вернісаж творчага фотадуэта адбыўся дзякуючы падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску, а размясціўся "Польскі дзённік" С. Ждановіча і А. Пятрова ў галерэі касцёла св. Сымона і Св. Алены.

У адзін са святочных майскіх дзён беларускія тэлегледачы мелі магчымасць сустрэцца з народным артыстам краіны Анатолемам Ярмоленкам, пачуць яго расповед пра сябе, пра жыццё творчае, пра сям'ю; павандраваць з ім (і з яго ўнучкам Анатолемам) на аўтамабілі па вечаровай сталіцы; пашпацываць па вуліцах яго роднага Гомеля. А яшчэ — зазірнуць у закуліссе, пачуць меркаванні замежных эстрадных зорак, якія бралі ўдзел у юбілейным канцэрце Анатоля Ярмоленкі на сцэне Палаца Рэспублікі... Незлічонае мноства стракатах эпізодаў увайшло ў новы дакументальны фільм "Анатоль", створаны Беларуска-кінематографічным цэнтрам (рэжысёр Валерыя Скарцова) і прысвечаны 60-годдзю А. Ярмоленкі. Прэм'ера прайшла і ў мінскім кінатэатры "Цэнтральны", ператварыўшыся ў жывую сустрэчу публікі з героем фільма.

С. ВЕТКА

— Спадар Алясь, як прыходзіць натхненне? Раскажыце пра вашу першую карціну.

— Не ведаю, адкуль прыходзіць. Натхненне — гэта Божая таямніца. Прыходзіць нават у сне. Першую карціну (ужо не вучнёўскі малюнак) напісаў на другім ці трэцім курсе інстытута: партрэт бабулі.

— Якая галоўная задача мастацтва?

— Вернасць абранаму шляху: гэтая ідэя павінна быць ключавой для ўсіх твораў. Сродкамі жывапісу я раскрываю вобразы, якія лічу неабходнымі. Музе-радзіме служыць трэба, а не прыслугоўвацца.

— Чаму вы звярнуліся да напісання партрэта Максіма Танка?

— Глыбей пазнаёміўся з біяграфіяй паэта. Мне, падчас знаходжання на лецішчы на Нарачы, неаднаразова даводзілася назіраць за Максімам Танкам, і гэта было першым штуршком да раскрыцця яго вобраза. Максім Танк — асоба вялікая ў нашай літаратуры, ён запачаткаваў многія пэтычныя сцяжыны. Уразіла тое, што ён, атрымаўшы многія тытулы (у 1970 — 80-я гады), не страціў самакрытычнасці, застаўся чалавечным, даступным для простага людзі.

— Назавіце, калі ласка, мастакоў, творчасць якіх павяжаеце.

— Гэта мой першы настаўнік з дзіцячага дома ў Ветцы — Фёдар Шкляраў, выкладчык і інстытута Анатоля Бараноўска і Хаім Ліўшыц. Гэта класікі Радэн, Мікеланджэла, Рэмбрант, Маціс і Ван Гог і нашы суайчыннікі-сучаснікі Леанід Шчамялёў, Гаўрыла Вашчанка, Уладзімір Стальмашонак, з расійскіх — Васіль Сурькаў, Аляксандр Іваноў, Віктар Папкоў.

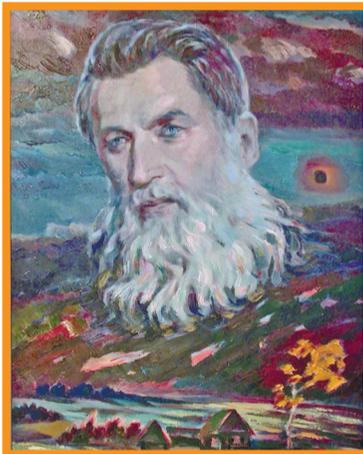
— У чым бачыце сваю творчую індывідуальнасць?

— Я не стаўлю задачу адрознівацца ад кагосяці або быць да кагосяці падобным. Можна паставіць пытанне так: наколькі мастак дбае пра сваю індывідуальную "пластычную мову", пра свой почырк мастацкі? Калі ён думае менавіта пра гэта, дык творы ў яго атрымліваюцца штурчымі, што і заўважаюць прафесіяналы. А калі я думаю не пра гэта, а пра пранікненне ў вобраз, то почырк адметны

У сталічным Палацы мастацтва ладзілася выстава жывапісных твораў Аляся Цыркунова "Край, абуджаны гэйналам", прымеркаваная да яго 60-годдзя. У кожнай карціне — радасць і боль мастака, яго любоў да свайго краю, цікавасць да таямніц Бацькаўшчыны.

Родныя і блізкія людзі, гістарычныя дзеячы і пісьменнікі Беларусі, яе славы мясціны, сонечная і хмурая прырода, — на ўсім заўважым адбітак непаўторнага сімвалічнага светаўспрымання, чуйнай душы і багатага на нюансы настрою Аляся Цыркунова.

Мастак-жывапісец Алясь Цыркуноў нарадзіўся ў вёсцы Лясань Жлобінскага раёна. У 1956 — 1964 гадах знаходзіўся ў дзіцячых дамах на Гомельшчыне (Добрушскі, Жлобінскі раён, горад Ветка). Вучыўся ў СПТВ Пятраданецкай вугальнай капальні Данбаса. Служыў у танкавых войсках. Затым навучаўся на аддзяленні станковага жывапісу Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. З 1976-га — удзельнік шматлікіх выставак у Беларусі і за мяжой. Працуе ў жанрах сюжэтна-тэматычнай карціны, партрэта, пейзажу, нацюрморта. У яго творах — пераважна гісторыка-патрыятычная і духоўна-рэлігійная накіраванасць, паэтычны змест і пафас.

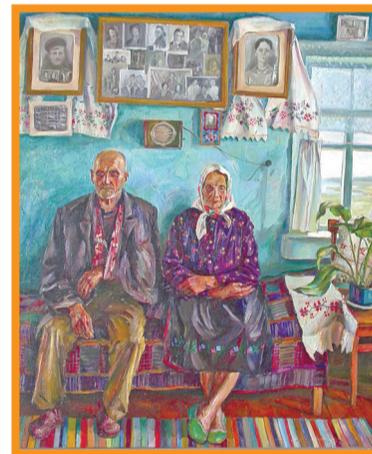
сам па сабе атрымліваецца, і іншыя яго пазнаюць.

— Што для вас як для мастака значыць прырода Беларусі? Гісторыя? Чалавек?

— Гэта ключавыя паняцці. Гэта значныя складнікі нашага грамадства, яны павінны існаваць для нашай будучыні. Я не падыляю ідэю "мастацтва для мастацтва", якая ўласцівая хутчэй касмапалітам. Чалавек — дужа складанае паняцце: гэта прадукт і прыроды, і гісторыі, і прыгажосці. У прыродзе цікавіць стыхія, яе розныя праявы (і спакой, і віхуры, і вясёлкі, і навальніцы). Проста маляваць карцінку прыроды — не маё, гэта банальнасць, натуралізм, бяздумнае спісванне, капіраванне, перайманне прыроды. Гэта характэрна для салонных мастакоў. А маімі пейзажамі і нацюрмортамі абыякава бываюць раздражненыя. Натуралізм шкодны тым, што чалавек, калі глядзіць на карціну, перастае быць яе сааўтарам. Гэта не жывапіс, а мярцвячына. Мастацтва павінна хваляваць, абуджаць, як казаў Анры Маціс. У сувязі з гэтым гадваецца выслоўе Льва Талстога, з якім цалкам пагаджаюся: "Каб жыць прыстойна, трэба рвацца, блытацца, біцца, памыляцца, пачынаць і кідаць, і зноў пачынаць, і зноў кідаць, і вечна змагацца і страчваць. А спакой — гэта душэўная подласць".

— Як вы пазнаёміліся са спадарыняй Таццянай, вашай жонкай?

— У студыі Мінскага трактарнага завода. Яна там вучылася маляваць, я прыходзіў туды як студэнт. Тады я напісаў

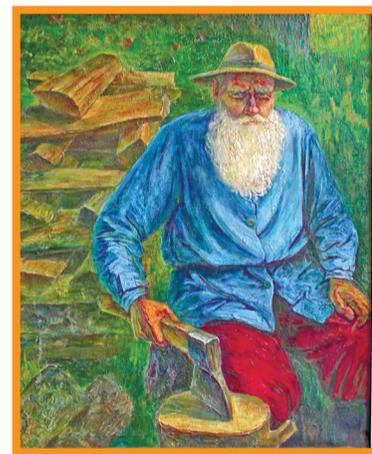
яе невялікі партрэт "Таня", які паказваўся на выставе "Малодосць краіны" ў 1976 годзе. На жаль, пазней гэты твор знік, застаўся толькі яго фотаздымак. Гэтую прапажу я не лічу выключэннем, бо за гады маіх выстаў знікла не менш як пятнаццаць карцін.

— Вы напісалі партрэты бацькоў і дачок. Якія ідэі і пачуцці вамі валодалі падчас працы над імі?

— Страх упасці ў дылетанцтва, у банальнасць. Для жывапіснага партрэта трэба ўбачыць характасто душы чалавека, яго вобраз, прычым у пэўных канфілікце, кантрасце, інтрызе. Іначым атрымаецца банальная рэч, якая нікому не трэба. Акрамя таго, павінна быць уземная цікавасць (так, напрыклад, цяжка пісаць партрэт памерлага ўжо чалавека, асабліва калі не быў з ім знаёмы). З родных, каго я шматразова пісаў, была мая маці. Яе партрэты ёсць у сястры, у брата і ў мяне на лецішчы. Пісаў партрэты і старэйшай дачкі Веранікі, і малодшай Насты.

— Вашы ўлюбёныя колеры, час года, месца на Беларусі?

— Улюбёных колераў няма. Аднак назіральныя людзі заўважылі, што ў маіх карцінах пераважаюць лілова-ружовыя адценні, блізкія да бэзавага. Больш цікавіць восень, яна найбольш жывапісная. Зіму люблю за тое, што шмат удаецца папрацаваць, засяродзіцца на творчасці. Больш падабаецца на Нарачы. Хоць, як кажуць, "дораг той куточак, дзе рэзалі пупочак", але я адданы ад тых мясцін. Адчуваю

адказнасць перад Гомельшчынай — месцам нараджэння, хачу зрабіць справядачу перад людзьмі, якія там жывуць.

— Акрамя жывапісу, вы займаецеся ўстаноўкай памятных знакаў...

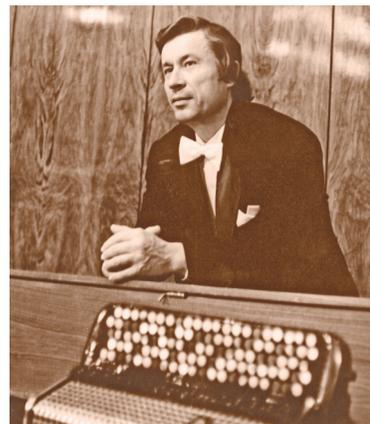
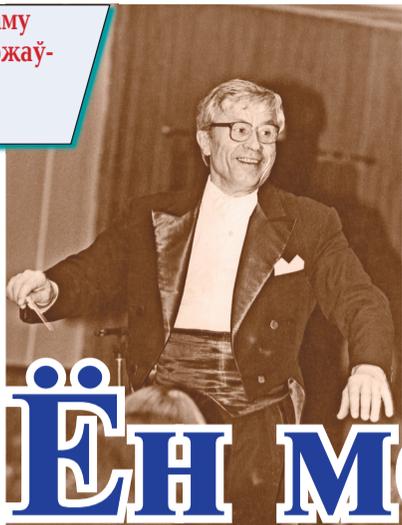
— Нягледзячы на шматлікія цяжкасці, праз параўменне з многімі людзьмі, пачынаючы з 2000 года, мне пашанцавала стварыць шэсць такіх знакаў. Усе гэтыя творы ў сваім складзе ўтрымліваюць сімваліку крыжа. Ці гэта прысвячэнне Хрысту, ці жаўнерам — змагарам за айчыну, ці пэўным падзеям і гістарычным асобам. Для мяне ўсталяванне такіх знакаў — гэта і душэўная патрэба, і форма самарэалізацыі. Акрамя таго, нельга заставацца абыякавым, калі бачыш незаслужана забытых гісторыяў людзей.

— Дзе вы больш за ўсё любіце выстаўляць свае творы?

— Правадзненне выстаўкі вымагае ад мастака шматлікіх выдаткаў і вырашэння розных праблем — і тэхнічных, і фінансавых. Але калі за межамі Беларусі выставы акупляюцца і звязаныя з прэстыжам, то ў Беларусі яны ў многіх аспектах стратныя. Разам з тым, я лічу за свой грамадзянскі абавязак праводзіць свае выставы менавіта перад тымі людзьмі, каму яны найбольш неабходныя, — перад суайчыннікамі. Для мяне тут непахісным застаецца дэвіз Купалы: "Будзіце, клічце і свяціце!..".

Гутарыла Таццяна БАРЫСЮК
На здымках: Алясь Цыркуноў з галкай; работы мастака.

Дырыжору і педагогу, народнаму артысту краіны, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Беларусі прафесару Міхасю Казінцу — 70

Ён можа ўсё!

Цын-ца-ві-чы... Цынцавічы: можа, невпадкова ў назве яго роднай вёскі, што на Вілейшчыне, чуюцца звон цымбальных струн? Зрэшты, трэба будзе пры нагодзе запытацца ў Міхася Антонавіча, што казалі старажылы "цынцакі" пра паходжанне назвы іх радзіннага кута. Сам жа маэстра неаднойчы згадаў тыпова беларускую музычную атмасферу Цынцавічы, у якой абуджаўся, выцяла сабе ды сталела яго творчая натура.

Ансамблі так званай траістай музыкі, без якіх не абыходзіліся выскочыя вычоркі ды святцы, адрозніваліся каларытным голасам цымбалаў. Адметнасць надавала і адмысловае гучанне гармоніка. Гэтыя два інструментальныя тэмбры, паводле вобразнага вызначэння М. Казінца, і сталіся яго музычнай калыскай. З баянам нават збіраўся звязаць сваю прафесійную дзейнасць, менавіта па гэтай спецыяльнасці скончыў Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю (цяпер акадэмія музыкі)...

Але для далейшага творчага жыцця музыканта быў падрыхтаваны — наканаваны? — зусім іншы сцэнары.

Малады баяніст праз сем гадоў пасля атрымання дыплама зноў заканчвае кансерваторыю: гэтым разам па класе оперна-сімфанічнага дырыжывання. Ужо на той момант ён працуе ў Дзяржаўным народным аркестры БССР, якім кіруе легендарны Іосіф Жыновіч. Менавіта Жыновіч апынуўся ўваходзімамі М. Казінца ў дырыжорскую прафесію і абірае яго сваім пераемнікам.

З 1975 года Міхася Казінец — на чале унікальнага аркестра, які годна нясе імя свайго заснавальніка І. Жыновіча, мае высокія званні Нацыянальнага і Акадэмічнага.

Калектыў, які сёння вызначаецца багаццем тэмбравай палітры, тонкасцю нюансіроўкі, збалансаванасцю гучання, разнастайнасцю рэпертуару, называюць музычнай візіткай Беларусі. У яго выкананні гучыць і сусветная класіка, і прэм'еры айчынных кампазітараў, якія з энтузіязмам падтрымліваюць творчыя прапановы М. Казінца, і наша традыцыйная нацыянальная музыка ў свежых каларытных аранжыроўках. Гісторыю творчага жыцця жыновічаўцаў ды іх мастацкага кіраўніка можна вывучаць паводле канцэртных афіш. На іх — сусветна вядомыя імёны Анатоля Салаўяненкі, Зураба Саткілавы, Віргіліуса Нарэйкі, іншых спевакоў, якія супрацоўнічалі з М. Казінцом. Імёны сваіх салістаў-віртуозаў, сярод якіх баяністка Святлана Лясун, цымбалістка Ларыса Рыдзельская, мультыінструменталіст і аранжыроўшчык Аляксандр Крамкоў... Імёны ці не ўсіх беларускіх кампазітараў розных пакаленняў: Мікалай Чуркін, Іосіф Жыновіч, Анатоль Багатыроў, Яўген Глебаў, Генрых Вагнер, Юрый Семяняка, Віктар Помазаў,

Генадзь Ермачэнкаў, Дзмітрый Смольскі, Кім Цесакоў, Віктар Войцік, Валерый Івановіч, Вячаслаў Кузняцоў, Алег Залётнеў, Віктар Мальх, Аляксандр Рашчынскі... А вось даўняе і плённае супрацоўніцтва з кампазітарам Андрэем Мазівані прывяло аднойчы Міхася Казінца за пулыт Акадэмічнага сімфанічнага аркестра: сам аўтар выказаў пажаданне, каб прэм'еру яго сімфоніі "Полацкія пісьменны" рыхтаваў менавіта гэты дырыжор.

І цяпер выступленні Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі з удзелам М. Казінца ўжо не рэдкасць. Да таго ж, маэстра і педагога (які, дарэчы, два дзесяці гадоў паспяхова сумяшчаў сваю творчую дзейнасць з абавязкамі рэктара Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі) узгадаваў новы калектыў — студэнцкі сімфанічны аркестр БДАМ "Маладая Беларусь". Паўтара дзесяцігоддзі кіруе прафесар унікальным маладзёжным калектывам, які арганічна ўвайшоў у кантэкст філарманічнага жыцця сталіцы, пашырае абсяг сваіх гастрольных маршрутаў, набывае прызнанне за мяжой, атрымлівае запрашэнні на музычныя фестывалі, што адбываюцца ў розных краінах Еўропы.

Дырыжор — прафесія другой паловы жыцця: гэта, можна сказаць, аб'ектыўны і відавочны закон мастацкага свету. Самаралізацыя музыканта ў якасці лідэра, кіраўніка, творчага ідэолага, настаўніка і партнёра групы выканаўцаў найпростейшага ад узроўню сталасці яго асобы і таго духоўнага ды практычнага досведу, набывшага якога спрыяе толькі час. І для Міхася Казінца яго гады насамрэч — яго багацце: час інтэнсіўнай і разнастайнай дырыжорскай, музычна-грамадскай дзейнасці, адмысловага росквіту майстэрства, час мудрасці ды няўрымслівай душэўнай маладосці.

Мінулым летам яго можна было сустрэць і ў Паставах, на Міжнародным фестывалі "Звіняць цымбалы і гармонік", дзе ён узначальвае конкурснае журы, і ў беларускіх мястэчках, дзе пад яго кіраўніцтвам праходзілі праграмы Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра, прысвечаныя 100-годдзю Іосіфа Жыновіча. З восені па май М.Ка-

зінец ажыццявіў шэраг адметных і незабыўных канцэртаў як дырыжор трох аркестраў: калектыву імя І. Жыновіча, "Маладой Беларусі" ды Акадэмічнага сімфанічнага. Разам з Міхасём Дрынеўскім — мастацкім кіраўніком Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Беларусі імя Генадзя Цітовіча — падрыхтаваў цыкл праграм "Галасы Бацькаўшчыны". Стаў сапраўдным трымфатарам урачыстага вечара, што прысвячаўся 70-годдзю Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Паспрыяў бліскучаму выступленню маладога піяніста Аляксандра Музыкантава з пракоф'еўскім фартэп'янным канцэртам. Правёў творчы вечар цымбаліста-віртуоза і джазмена Міхася Лявончыка. Разам з аркестрам "Маладая Беларусь" паспяхова дэбютаваў у замежным супольным праекце, прапанаваным нямецкімі рок-музыкантамі. А ў разнажанравай мінскай праграме пад амбітнаю назвай "Мы можам усё" прадставіў куміра эстрады Пятра Ялфімава як выканаўцу опернай арыі...

Мабыць, усё "самае-самае" ў творчым жыцці юбіляра толькі пачынаецца?

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Кастуся Дробава і з архіва аўтара

Дарэмна кажучь, што з цягам часу нават самы няўрымслівы рэфарматар перастае пужаць сваімі навацямі традыцыяналістаў і паступова пераходзіць у стан кансерватараў. Бо зусім інакш з гэтага пункта гледжання выглядае творчасць аднаго з выбітных сучасных айчынных харэографаў — лаўрэата Дзяржаўных прэмій народнага артыста краіны Валянціна Дудкевіча, які вось ужо больш як два дзесяцігоддзі паспяхова ўзначальвае Дзяржаўны ансамбль танца Беларусі.

Імгненні імклівага руху

ца надзвычай удала і выключна ў мэтах раскрыцця сцэнічных вобразаў ды сюжэта пастаноўкі.

Дарэчы, пра сюжэт майстар дбае ў першую чаргу. Бо не прымае творы, пазбаўленыя сэнсу, які нават і здатныя ўразіць сваёй тэхнічнай дасканаласцю. Так было і раней, пры стварэнні кампазіцый гістарычнай тэматыкі ("Песня пра зубра"), так і сёння. Як пацвярджэнне — шэраг работ прэзентацыйнага характару, падрыхтаваных для канцэртаў урачыстага адкрыцця трох апошніх Міжнародных фестывалаў мастацтваў "Славянскі базар ў Віцебску". Гэта і своеасаблівы гімн братэрству — "Славянскае адзінства", і танцавальная феерыя "Васількі", і сучасная транскрыпцыя найпапулярнага абрада — "Вяселле", і, апошняе на сённяшні дзень пастаноўка балетмайстра, харэаграфічная кампазіцыя "Крывічы". Новая работа і новая спроба здзівіць нечаканай стылістыкай танца, які нарадзіўся з фантазій ды ўяўленняў майстра пра тую далёкую часіну, калі паўднёвыя славяне ў пошуках жыццёвай прасторы патрапілі на тутэйшыя землі. Адсюль лагічна выцякае архаіка аднастайных па і сімвалічных малюнкаў на пачатку танца, якія з цягам развіцця кампазіцыі паступова ператвараюцца ў імклівыя сучасныя рухі ды перастраенні дзівочых і юнацкіх груп выканаўцаў, каб блі-

жэй да фіналу зліцца ў адзіную вірлівую жыццесцягальную плынь радасці, маладосці, шчасця.

Не пазбаўлены В. Дудкевіч і пачуцця гумару. Жартуныя кадрылі, полкі; танцы з пераапрапаннем дзятчынак у хлапчукоў заўсёды знаходзяць месца ў праграмах ансамбля. Адна з новых такіх работ — эксцэнтрычная замалеўка "Перастукі". Нумар пабудаваны ў вельмі складанай для сцэнічнага ўвасаблення гратэскавай форме на самай мяккай дапушчальнасці кічу — як найвышэйшай ступені выяўлення фанабэрыстасці персанажаў, з падкрэсленым іранічным стаўленнем аўтара харэаграфічнай замалеўкі да сваіх герояў. Адметнасць надае і выкарыстанне "музычна-танцавальнага" драўлянага абутку выканаўцаў — сабо. Пры дапамозе такога перкусійнага сродка выразнасці персанажаў "спрачаюцца", "сварацца", "цешацца" і нават спрабуюць выконваць нескладаныя музычныя матывы. Значная частка поспеху — у бездакорным выбары салістаў, танцоўраў з акцёрскім талентам. Цікава назіраць, з якім майстэрствам артысты Кацярына Юманова, Аляксандр Зубко, Дзмітрый Максімаў рэалізуюць задуму балетмайстра і раскрываюць камічныя вобразы, удала карыстаючыся цэлай гамай спецыфічных выразных сродкаў.

Але пры ўсёй яскравасці, ды-

намічнасці, нават пэўнай экстравагантнасці шэрагу арыгінальных кампазіцый, створаных Валянцінам Дудкевічам за дзесяцігоддзі працы, заўважна, што галоўнае месца ў яго харэаграфіі займае лірыка ў самых розных яе формах і праявах. А на пачэсным месцы знаходзяцца тэмы кахання і любові да роднага краю, да непаўторнага хараства прыроды, да жаночай прыгажосці як сімвалу ўсяго лепшага ў нашым жыцці. Таму і нагадваюць прыдуманыя майстрам вар'яцкія, дуэтныя, танцы сапраўдныя лірычныя паэмы.

Кананічны вобраз Маці Боскай стаў асновай для стварэння эпічнага харэаграфічнага палатна "Аве, Марыя", у якім В. Дудкевіч робіць спробу сродкамі танца перадаць тую ўзнёслаў пачуцці, што выклікае ў яго душы жаночае адданасць, прыгажосць, самаахвярнасць. Уражанне, што глядчы апынуліся на нейкі момант у велічным хрысціянскім храме, узнікае, калі на сцэне "ажываюць" героі біблейскіх старонак: бязважкія анёлы, святая Тройца, сама Марыя з дзіцем...

Калі па-сапраўднаму ўважліва разглядаць усё, створанае В. Дудкевічам пад уплывам лірычнага настрою душы, нельга не спыніцца на вельмі прыгожым, захапляльным сваёй паэтычнасцю і шматграннасцю танцы "Каханачка". Звычайная рондавая форма пабудовы кампазі-

цыі, абумоўленая ў першую чаргу актэтам выканаўцаў з характэрным "дзязжурным" наборам харэаграфічных фігур для чатырох пар, нечакана і ў той жа час вельмі натуральна ператвараецца то ў трыю п'яно саліст, то ў дуэтную ідылію, то ў напышлівы ланцужок. Старанна падобраныя танцавальныя па ствараюць своеасаблівы далікатны фон для нічым не абмежаванай "фантазіі" позіркаў, дотыкаў, абдымкаў, а таксама мудрагелістых кампазіцыйных спалучэнняў. Чатыры галоўныя герані танца ўвасабляюць і розныя бакі дзівочай прыгажосці, і розныя тыпы тэмперменту, і, што асабліва ярка падкрэслена кантрастнай колеравай гамай касцюмаў, розныя паравіны года. Так у адным танцы балетмайстар спалучае і паспяхова рэалізуе адразу некалькі рэжысёрскіх задач і, акрамя таго, дае магчымасць выканаўцам праявіць сябе ў розных іпастасях.

Зразумела, я прыгадаў толькі малую частку з дзесяткаў нумароў, прыдуманых Валянцінам Дудкевічам і ўвасобленых ім разам з таленавітымі артыстамі Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі. Лепшыя і самыя цікавыя кампазіцыі, на думку харэографа, яшчэ чакаюць сваіх прэм'ер.

Ігар КУЗНЯЦОЎ
Фота аўтара

Першы псеўданім Паўла Шпілеўскага

Да 185-годдзя з дня нараджэння

Займаючыся пошукамі беларускага фальклору ў расійскай перыядыцы першай паловы XIX стагоддзя, у двух нумарах часопіса "Маяк" за 1844 год (тт. 16, 17) я натрапіў на дзве публікацыі "Белорусские поверья" і "Волшебные яблоки", падпісаныя прозвішчам Эгілевскій. Адразу насцярожыў не характэрны для славянскіх моў пачатак прозвішча, чулася ў ім нешта штучнае... Сам матэрыял публікацый падказваў, што вельмі падобнае я ўжо недзе чытаў. Мільганула думка: ці не рука Паўла Міхайлавіча Шпілеўскага гэта напісала? Уладзімір Аляксандравіч Васілевіч пацвердзіў маю здагадку. Але ж патрабаваліся доказы. Спачатку я звярнуўся да даведнікаў. У чацвёртым томе капітальнай працы І. Ф. Масанова "Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей" (М., 1960) псеўданімамі Паўла Шпілеўскага названы: 1) Древянский, П.; 2) Древянский, П. М. У "Слоўніку беларускіх псеўданімаў і крыптанімаў" (XVI — XX ст.), Мінск, Маст. літаратура, 1983 Янкі Саламевіча прыведзены наступныя псеўданімы П. Шпілеўскага: 1) Барон Икс; 2) Древянский, П.; 3) Древянский, П. М.; 4) Знакомый человек. Эгілевскій нідзе не пазначаны. Значыць, трэба даказаць сваю гіпотэзу.

У 1844 годзе Павел Шпілеўскі — студэнт другога курса Санкт-Пецярбургскай духоўнай акадэміі. Дзе і з дапамогай каго мог надрукаваць свае першыя юначыя вопыты студэнт гэтай установы? Вядома, з падказкі выкладчыкаў славеснасці і ў тым выданні, галоўнай канцэпцыяй якога былі праваслаўе, самадзяржаўе і народнасць. Усім гэтым крытэрыям адпавядаў орган расійскай праваслаўна-патрыятычнай прэсы "Маяк: журнал современности просвещения, искусства и образованности в духе народности русской". Яго на працягу пяці гадоў (1840 — 1845) выдаваў сын адмірала, генерал-лейтэнант корпусу каральныя інжынераў Сцяпан Анісімавіч Бурачок, які пакінуў значна большы след у суднабудаванні, чым у журналістыцы. Часопіс крытыкаваў творчасць Пушкіна, Лермантава, Гогаля, палемізаваў з Бялінскім, чым павесіў на сябе ярлык органа "воинствующего мракобесия". У кругах інтэлігенцыі была папулярнай эпіграма на "Маяк", складзеная Сабалеўскім:

*"Просвещения Маяк"
Издает большой гурак,
По прозвищу Корсак.
Помогает гурачок
По прозвищу Бурачок.
Аднак трэба зазначыць, што акрамя адзіёзных*

артыкулаў у "Маяку" друкавалася шмат матэрыялаў, прысвечаных славянскаму фальклору, у тым ліку і беларускаму. Гэта ж характэрна для "Беларускіх народных паданняў", якія з 1846 года друкаваліся ў "Журнале Министерства народного просвещения". Шпілеўскі вучыўся майстэрству пісьменніка паступова, і толькі пазней яго пярэ будзе лёгкасць і вастрыню.

Яшчэ адна адметнасць творчасці Паўла Шпілеўскага: у сваіх працах ён беларускія словы, песні, прымаўкі выдзяляў курсівам і стараўся перадаць іх з усімі арфаэпічнымі асаблівасцямі беларускай мовы. Тое ж самае мы бачым у публікацыях Эгілеўскага.

Мы ведаем пяць беларускіх казак у запісах Шпілеўскага: "Сестра-чаровница", «Медвежье ушко», «Волшебный цветок», «Золотая щука», «Глебушкины слезки». Іх асаблівасцю з'яўляецца тое, што яны літаратурна апрацаваны, а магчыма, і часткова дапісаны самім пісьменнікам. Тое ж характэрна для "Волшебных яблок" Эгілеўскага.

Публікацыя "Беларускіх паданняў" Эгілеўскага пачынаецца з раздзела главы "Няўдзячны мужык", дзе расказваецца пра тое, як Зміі насіў скарбы мужыку, за што той частаваў яго яечняй, а калі аднойчы мужык не падрыхтаваў пачастунку, Зміі спаліў за гэта яго хату.

Чытаем "Беларускія народныя паданні" Шпілеўскага (ЖМНП, СПб, 1846, кн. 1, стр. 22—23): "У каждого семьянина, говорят белорусы, есть домовый-Цмок (но, как видно, это уже не дьявол). Он поселяется в доме избранного им семьянина и, пока с ним в хороших отношениях, не отходит от него к другому семьянину. Домовой-Цмок носит своему семьянину деньги, делает его нивы плодородными, а коров дойными (то есть, дающими много молока). Вообще, он смотрит за всем его хозяйством."

...За такие услуги Цмока-домовика семьянин со своей стороны должен всякий день пригтовлять для него яичницу и ставить ее всегда в сковороде на кровле дома. Говорят, что когда один семьянин не пригтовил для своего Цмока-домовика яичницы, то Цмок-домовик в ту же ночь сжег весь его дом и перешел к другому семьянину."

Такое ж падабенства мы бачым у раздзелах Пярун і Калыда Эгілеўскага і Шпілеўскага, а міфалагічная скіраванасць публікацый заўсёды была характэрна для творчасці Паўла Шпілеўскага.

Чытаем Эгілеўскага: "Заговаривание больных зубов. По деревням есть, так называемые, знахари-целители (искусные в лечении). К числу

этих знахарей принадлежат и знахари-целители от зубов. Вот как они лечат. Берет больного с собою на перекрестки: (но это только не иначе как в полнолуние), поставяет больного к молодому (новому) месяцу (не иначе) и начинает беседовать с месяцем — разумеется, вся эта беседа тихая — шепотом:

*Знахарь: Новы, новы месячку,
Ці ты быў на небечку?
Будто за месяц отвечает, но сам знахарь:
Быў —
Бог не крыў.
Знахарь за себя: А ці ёсць же людзі там?
За месяц: Ёсць — я відзеў сам.
Знахарь за себя: Ці баяць у іх зубы?
За месяц: Не, мой любы!
Знахарь, обращаясь к больному:
Нех у цябе ж не баяць,
А як у іх сядзяць!
(До слова)*

Конечно, такое лечение действительно, но больно всегда утверждает, будто бы после таких шептаний знахари зубы перестают болеть. (Маяк, 1844, т.16, кн. 32, гл.5, стар. 43-44)

Чытаем Шпілеўскага: "Очень интересно заговаривание белорусских знахарей и знахарок от боли зубов. Больного ведут на перекресток и, обратившись лицом к новому месяцу (маладзіку) ведут с ним (т.е. с месяцем) следующий разговор:

*Знахарь: Новы, новы месячку!
Ці ты быў на небечку?
Месяц: Быў.
И не раз быў.
Знахарь: А ці ёсць же людзі там?
Месяц: Ёсць! Я бачыў іх сам.
Знахарь: Ці баяць іх зубы?
Месяц: Не! Мой любы.
Знахарь (обращаясь к больному):
Няхай жа і табе не баяць,
А як у іх сядзяць".*

(Белоруссия в характеристических описаниях и фантастических поверьях. Чары, заговаривания, суеверия, предрассудки. Пантеон, 1856, т. 15, кн.6)

Я б мог прывесці яшчэ шэраг падобных супадзенняў.

А калі паразважаць: як 19-цігадовы Павел Шпілеўскі прыдумваў свой першы псеўданім? Вось ён гусіным пяром на аркушы паперы піша сваё прозвішча. Потым пачынае думаць: "Што можа на зрабіць з першай літарай Ш? Калі яе павярнуць на 90°, то яна становіцца падобнай на літары З і Э. З літарай Э прозвішча чытаецца на іншаземным манер, толькі вось наступныя літары П псуе гучанне. А калі выкінуць з яе адзін элемент? Атрымаецца Г. Эгілевскій гучыць высакародна і загадкава. Псеўданім гатовы!" Я думаю, прыкладна так і разважаў будучы пісьменнік і фалькларыст.

Мне здаецца, прыведзеных доказаў дастаткова, каб сцвярджаць, што Эгілеўскі — гэта псеўданім Паўла Міхайлавіча Шпілеўскага.

Дарэчы, у ніводным з даведнікаў не пазначана, што публікацыя першай часткі "Беларускіх народных паданняў" (ЖМНП, 1844, кн. 1, стар. 25) падпісана Древянский, без усялякіх ініцыялаў, і гэта — другі псеўданім Паўла Шпілеўскага.

Ці існуе партрэт Шпілеўскага?

Прачытаў на электронным сайце Нацыянальнай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь пытанне аднаго з віртуальных наведвальнікаў: "Дзе можна знайсці партрэт Паўла Шпілеўскага?" Яно выклікала ў мяне сумную ўсмешку. Не адно пакаленне даследчыкаў і літаратуразнаўцаў безвынікова вяло пошукі гэтага партрэта, і мае ўласныя трохгадовыя намаганні не прынеслі жаданых вынікаў, але я паспрабую даць адказ на гэты даволі наўны запыт.

Пытанне першае: ці існаваў партрэт Паўла Шпілеўскага? Я беру на сябе смеласць сцвярджаць: так, існаваў. Паспрабую гэта даказаць. Пасля таго, як Дагер і Ньепс у 1839 годзе вынайшлі фатаграфію, тэхналогія атрымання бачнага вобраза на святлоадчувальнай пласцінцы пачала імкліва распаўсюджвацца, і магчымасць мець уласны партрэт перастанала быць прывілейяй багатых. З 1843 па 1847 гады Павел Шпілеўскі вучыўся ў Санкт-Пецярбургскай духоўнай акадэміі. Ці існавалі тады ў паўночнай сталіцы фатагалье? Чытаем часопіс "Маяк" (1842, т. 1, стр. 55), дзе ў 1844 годзе пад псеўданімам Эгілеўскі адбыўся літаратурны дэбют пачынаючага аўтара: "Дагератыпныя партрэты ў Пецярбургу". Давіньён, адзін з самых вядомых літографу Пецярбурга, і Факаньне, з лістапада 1841 года адкрылі тут майстэрню па вырабе дагератыпных партрэтаў за дзве хвіліны. На Мікольскай вуліцы, каля Вялікага тэатра, у доме Гюбена ёсць кветнік, у якім зроблена альтанка і тутта, дзякуючы сонцу і вынаходлівасці Дагера, здзяйсняюцца чуды. У ясны, і нават змрочны дзень, варта прысеці на дзве хвіліны супраць дагератыпнай дошчачкі, і партрэт гатовы. Патрабуецца толькі канчатковая апрацоўка лі-

мічным спосабам, і на наступны дзень можна атрымаць свой гатовы партрэт у рамцы за шклom. Усё гэта каштуе 25 рублёў асігнацямі.

З кожным годам фатагалье ў Санкт-Пецярбургу адчынялі ўсё больш, і цэны на партрэты зніжались, таму, можна меркаваць, што выпускнікі духоўнай акадэміі маглі зрабіць у 1847 годзе агульны фотаздымак, калі гэта не супярэчыла пастулатам веры.

З 1847 па 1853 год Шпілеўскі працуе ў Варшаве выкладчыкам славеснасці ў павятовым духоўным вучылішчы. Вось урыўкі з апавядання "Знаёмая незнаёмка" ("Современник", 1851, № 82) гэтага жыццёвага перыяду, якое асноўны даследчык жыцця і творчасці П. Шпілеўскага, Геннадзь Кісялёў лічыць аўтабіяграфічным:

"Але ён (прыяцель) не даваў мне сукаю.

— Так, так, — спытаў ён нарэшце, — ці гатовы твой дагератыпны партрэт? Бо нядобра, падумай сам, братка, нежк няветліва. Ты абяцаў яшчэ на мінулым тыдні даставіць яго М-те Г***, а паміж тым дагэтуль не з'яўляешся да яе. Зойдзем-ка за ім!

Час быў страчаны — незнаёмкі і след прастыў! І я вырашыў ісці да дагератыпіста.

Майстэрня яго была вельмі блізка, і мы праз некалькі хвілін апынуліся ў фарсітнай лабараторы вяртывага брусельца.

...У зале за сталікам сядзела мая незнаёмка з непазбежнымі сваімі спада-рожнікамі.
Здзіўленне мае павялічылася, калі я ўбачыў, што бландзінка разглядала мой партрэт і — што дзіўна — з нейкай адмысловай увагай углядалася ў яго.
Калі я ўвайшоў, яна хутка акінула

мяне вачыма і потым, угледзеўшыся ў партрэт, без цырымоній звярнулася да мяне з пытаннем:

— Гэта ваш партрэт? Скажыце, якое падабенства!

...Я раслаціўся з партрэтэстам, і мы выйшлі на Кракаўскі праспект".

Можна меркаваць, што за пяць год працы ў Варшаве малады выкладчык Павел Шпілеўскі, які заўсёды цікавіўся навуковымі дасягненнямі, хаця б аднойчы сфатаграфаваны.

Пазней, працуючы ў Санкт-Пецярбургу настаўнікам і журналістам, малады аўтар неаднойчы ўздаваў у сваіх рэпартажах пецярбургскіх фотамайстроў. Вось што піша Шпілеўскі ў сваёй пастаяннай рубрыцы "Дзёнік знаёмага чалавека" (люстрацыя, 1859, № 63): "Г. Мюнстэр, вядомы літограф распачаў вельмі карыснае выданне: "Партрэтную галерэю рускіх літаратараў, журналістаў і іншых выдатных асоб, пераважна сучасных". Выданне выходзіць шыткамі, у кожным з іх па чатыры партрэты. Дагэтуль выйшлі тры шыткі, у якіх змешчаны партрэты г. Краеўскага, Някрасава, Панаева, Львова, Тургенева, Кастамарава, Пісемскага, Ганчарова, Мураўёва-Амурскага, графа Талстога, Бенедыктава і Бялінскага... Большая частка партрэтаў літаграфавана з лепшых фотаздымакаў Ажэ, Дельера і іншых і цудоўна выканана на камені".

Справа ў тым, што амбіцёзны Шпілеўскі марыў аб тым, каб яго партрэт таксама трапіў у галерэю. У 1860 годзе Мюнстэр атрымаў ананімны ліст жыхароў Віцебскай губерні, дзе былі такія радкі: "Імя Шпілеўскага вымаўляецца ў нас і кожным бедным сялянінам, і панам з любоўю і ўдзячнасцю, а між тым "Партрэтная галерэя" не ўнесла ў спіс нашага народнага

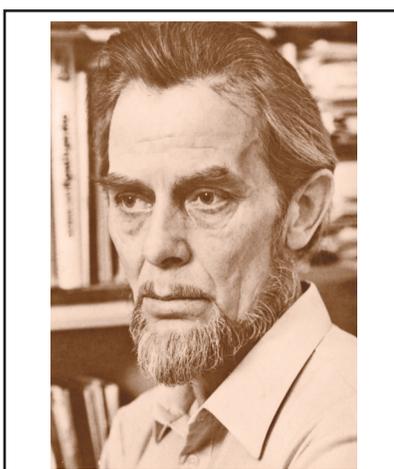
публіцыста! Нам неяк трапіўся дрэнна літаграфаваны партрэт Шпілеўскага, дык сямяне нарахвата пачалі перамалёўваць яго для сябе". У заключэнні гаварылася, што калі гэтага пратэсту будзе недастаткова, то выдаўцу будзе паслана пісьмовая дэпутацыя з доўгім спісам прозвішчаў асоб розных са-слоўяў.

Таму ліст, напісанае якога, безумоўна, не абыйшлося без удзею самога Шпілеўскага, даў нагоду журналістам сатырычнай "Іскры" ўволю паздэкавацца з няшчаснага Паўла Міхайлавіча і назаўсёды закрыла для яго дзверы ў галерэю Мюнстэра.

Але ясна, што існаваў фотаздымак Шпілеўскага, з якога была зроблена не надта якасная літаграфія. Я не ведаю якім чынам пераносілі партрэт з фотаздымка на камень, але тое, што літаграфія мае на ўвазе атрымнанне патрэбнай колькасці адбіткаў — гэта факт. Значыць, існавала не адна літаграфія партрэта Шпілеўскага, а некалькі, што, безумоўна, радуе.

Шпілеўскі, хутэй за ўсё, жыў адзін, бо пасля яго смерці ва ўзросце 38 гадоў (17.10.1861) бацька пісьменніка Міхаіл Іванавіч, які ў той час служыў святаром у Дукораву, распачынаў справу ў Пецярбургскім судзе аб адшуканні маёмасці, што засталася пасля смерці сына Паўла. Я думаю, што ў бацькоў пісьменніка быў партрэт сына. Значыць, калі партрэт не згубілі за 150 год яго можна паспрабаваць знайсці ў нашчадкаў братаў і сястры Паўла Шпілеўскага. А ў яго было чатыры сястры: Марыя, Аляксандра, Надзея, Соф'я і два браты: Васіль і Аляксандр. У добры шлях, даследчыкі!

Матэрыялы падрыхтаваў Аляксандр ВАШЧАНКА

3 Айчынай у сэрцы

Травень на двары. Квітнеюць сады. Вясна ўбіраецца ў сілу і паўсюль пускае ў свет парасткі новага змянога жыцця... Самота адпускае душу, разнявольваюцца думкі і пачуцці... На гэтым аптымістычным фоне чалавечага быцця асабліва неадарэчымі і несправядлівымі падаюцца людскія беды, хваробы, а тым больш смерць...

Але на тое не наша воля. Гасподзь ведае калі і каго паклікаць да Сябе. На гэты раз паклікаў Анатоля Кірвеля. Чалавека душэўнага і таленавітага. Ён нарадзіўся 23 ліпеня 1939 года ў вёсцы Вітунчы Докшыцкага раёна Віцебскай вобласці. У 1977 годзе пераехаў на пастаяннае жыхарства ў Расію (Санкт-Пецярбург), дзе жыў да сваіх апошніх дзён. Пачаў пісаць напрыканцы 1960-х гадоў. Друкаваў артыкулы і апавяданні ў тэатральна-літаратурна-мастацтва", часопісах "Маладосць", "Дзеяслоў" і ў іншых выданнях. Але толькі ў 45 гадоў пра яго загаварылі як пра цікавага пісьменніка. На той час пачалі свет яго першыя кніжкі "Човен Харона" і "Урбанія: вершы і мініяцюры ў прозе". Пасля ён выдаваўся (выдаваўся сябе, правільней было б сказаць, бо пераважна за ўласны кошт) даволі часта. Памятаюцца такія яго зборнікі, як "Чалавеку ўласціва: вершы і мініяцюры ў прозе", "Формула замежжа: паэма", "Ласінае крада", "Дыстыляваны дождж" і "Гукі жыцця"... У 2006 годзе Анатоль Мяфодзевіч выдаў і сваю адзіную рускамоўную кніжку прозы "Іная жизнь". Пісьменнік пастаянна знаходзіўся ў пошуку свайго адметнага літаратурнага стылю і асабістага святаяўлення. Шмат увагі ў сваёй творчасці аддаваў гарадской тэматыцы. Не зважаючы на тое, што яго творчасць была насычана прыгчавасцю і філасафічнасцю, Анатоль Кірвель заставаўся захавальнікам літаратурных традыцый, быў нацыянальна заангажаваным грамадскім чалавекам, працягваў вострую цікавасць да сучаснага духоўнага жыцця беларусаў і чым мог, найперш літаратурным вопытам, дапамагаў сваім суайчыннікам у Санкт-Пецярбургу. З'яўляўся сябрам Беларускай суполкі горада і членам аб'яднання мастакоў "Маю гонар". Рэзэнзуючы татрыты гады таму адну з яго кніг, наш тыднёвык пісаў: "Час ад часу гэтага беларускага пецярбургжца можна сустрэць з вечно свежым недапалкам гародзенскай цыгарэты ў нашых сталічных літаратурных калідорах. Лёгка і хуткі да спраў і гаворах, ён пакідае пасля сябе помны тлугуны пах, своеасабліваю творчую аўру ў выглядзе незалежнай газеты піёрскіх беларусаў "Родзічы", прывітанне ад Аўтінні Кавалюк альбо сваю новую афарыстычную кніжку... Анатоль Мяфодзевіч падабаецца калегам. Ён выдае сябе такім як ёсць, і па-хамелеонаўску не мяняе сваёй аднатонна-ўстойлівай афарбоўкі".

На вялікі жаль, няма ўжо з намі ні Аўтінні Кавалюк, ні самога Анатоля Кірвеля. У іншы свет адышоў ён 8 мая, ужо будучы тут, у Мінску, і пахаваны на могілках вёскі Тарасова непадалёк сталіцы. Хочацца верыць, што нялёгка жывучы па-за межамі Бацькаўшчыны, паміраць Дома яму было не так пакатна...
Пухам яму зямля. Будзем памятаць яго.

Літаратары, калегі, знаёмыя, калектыў РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Газета — з разлікам на будучыню

У нумары:
 Адукацыя: школы Краязнаўчыны да XVI ст. — стр. 2 і 4
 Духовная спадчына: хто ж аўтар «Пінскай шляхты»? — стр. 5
 Рэгіён: Аонка на Азісёчыне — стр. 7

Пяцігадовы юбілей "Краязнаўчай газеты" падштурхнуў да некалькіх зусім неабодных разваг. Першы нумар газеты, заснаванай Беларускай фондам культуры, прадпрыемствам "Светач" і вядомым грамадскім дзеячам Уладзімірам Гілепам (ён жа — галоўны рэдактар штоднёвіка), быў усяго толькі спадзяваннем. Тады, у красавіку 2003 года, падумалася і пра тое, наколькі доўгім атрымаецца шлях. Прыкладаў звышдастаткова, калі і дзяржавай заснаваныя, з бюджэту фінансуюмыя газеты і часопісы зніклі, не паспеўшы яшчэ нават як след заявіць пра сябе. З "Краязнаўчай газетай", на шчасце, атрымалася іначай. І ініцыятыва грамадская, і купка энтузіястаў вакол выдання (і ў самім выданні, у штаце яго) сабралася надзвычайна. Нераўнадушныя да беларускай культуры людзі, аўтарытэт маючы ў самых розных галінах, здолелі вытрымаць, агораць першую пяцігодку. Здолелі данесці да чытача больш як 200 нумароў. Многа гэта ці мала?

Перамножце нумары на колькасць старонак. Перамножце пасля на тыраж... улічыце, колькі разоў да яе звярталіся ў самых розных вялікіх і малых бібліятэках краіны, то, відавочна, атрымаецца плён ці не самага высокага гарту. Плён, які паспрыў развіццю патрыятычных пачуццяў, нацыянальнай свядомасці ў многіх і многіх чытачоў. Добра было б, каб ён паспрыў маладым, тым, хто з часам стануць наступнікамі сённяшніх краязнаўцаў.

А для мяне асабіста "Краязнаўчая газета" — як адкрыты, няхай сабе і завочны, краязнаўчы клуб. Як толькі трапляе ў рукі чарговы

нумар, прыходзіць гадзіна-другая асалоды адкрыццяў, новых адкрыццяў пра Беларусь. Здавалася б, нічога звышдастаналага не прыдумалі выдаўцы "Краязнаўчай газеты". На старонках з нумара ў нумар найперш збор гісторыка-асветніцкіх карэспандэнцый, артыкулаў, публікацыяў пісьмаў настаўнікаў, рабочых, бібліятэкараў, дзявокаў, адным словам, якім рупіць склаці паўнаважны партрэт сваёй мясцовасці, свайго рэгіёна. У газеце — мала непасрэдна журналісцкай работы. Рэпартаж, гутарка — не часты жанр у штоднёвіку. Тут адсутнічаюць сенсацыйныя навіны. Няшмат у газеце і аналітыкі. Газета не прэтэндуе на ролю аракула. Але "Краязнаўчай..." усё гэта і непатрэбна. Выданне ўражае шматабсяжнасцю, усеабадымнасцю, тым, што гатовыя паяднаць і паядноўвае сотні радзімазнаўцаў Беларусі.

Святлана і Ігар Пракоф'евы, Сяргей Чыгрын, Ігар Ціткоўскі, Яніна Шэлег, Уладзімір Содаль, Аляксандр Жалкоўскі, Анатоль Кулец, Міхась Карпечанка, Сяргей Макаравіч, Ілья Януш, Іван Драўніцкі, Мікола Шуканаў, Таццяна Канапацкая, Віктар Лоўтач, Іван Ярашэвіч, Клаўдзія Рогавя, Юрась Клеванец... Шмат хто з аўтараў, прывішчы якіх можна было б доўжыць і доўжыць, друкуюцца і ў іншых выданнях. У тым ліку — і ў нашым "Ліме". Але ж у дадзеным фармаце "Краязнаўчая газета" шмат шпэрэй, бо не можа, прыкладам, "Літаратура і мастацтва" дазволіць сабе такую раскошу: адаць штодзень восем газетных старонак краязнаўчай праблематыцы. Хаця і ў пісьменніцкім тыднёвіку матэры-

ялаў па краязнаўстве — асабліва па літаратурным — друкуецца ня мала. І іншая з рэспубліканскіх грамадска-палітычных газет не зможа штогумар змяшчаць краязнаўчыя матэрыялы. Зважаючы на гэта, хачу падкрэсліць (для тых, хто пачуе), што "Краязнаўчая газета" — своеасаблівы неўнарманаваны падручнік, дапаможнік для тых, хто заклапочаны вывучэннем, спасціжэннем гісторыі Айчыны.

Тыднёвік прыцягнуў да сябе і актыў, які выкрышталізоўваецца толькі ў апошні час. Тое, што і газетныя старонкі — таксама і для іх, здаецца, зразумелі і арганізатары турыстычна-экскурсійнай работы, тых, хто ў большай ступені займаецца практычнай дзейнасцю. Пачалі з'яўляцца рэцэнзіі, агляды метадычнай літаратуры. А ўвогуле, дзякучы толькі "Краязнаўчай газеце", шырокі чытач можа даведацца пра выданне гістарычных кніг на месцах, у рэгіёнах. І гэта вельмі важна, бо часам тыраж краязнаўчай літаратуры роўны 50 — 100 асобнікам.

За апошнія гады краязнаўчы тыднёвік рэалізаваў (і працягвае паспяхова рэалізоўваць) шэраг цікавых, досыць арыгінальных праектаў. З працягам друкуецца на завяршэнне нумара "Малая краязнаўчая энцыклапедыя". Сапраўды, энцыклапедыя, няхай сабе і аўтарская, адмысловая... Прыяду толькі частковы слоўнік на літару "В": Васількоўка, Васьярык, Ваўкавыск, Вевярэск, Вегнар Ваўдаў Раман, Вежа, Веча, Вечарынка, Вёска... Як на мой прыватны погляд, будзе дзёну пасля асобным томам "Малую краязнаўчую энцыклапедыю" не лішнім будзе мець у кожнай беларускай бібліятэцы. Не могуць не выклікаць цікавасць і матэрыялы да слоўніка "Сучасныя беларускія краязнаўцы". Мо з часам таксама будзе выдадзена кніга пад гэтай назвай?..

Невялікі ў "Краязнаўчай газеце" калектыў, які ўзначальвае Уладзімір Гілеп. Поруч з галоўным рэдактарам — яго правая рука, пісьменнік Генрых Далідовіч, адказны сакратар журналіст Уладзімір Пучынскі, калегі Уладзіміра Аляксандравіча па Беларускай Фондзе культуры Георгі Ткачэвіч, Аліна Федарэнка, Таццяна Матусевіч. Ад многіх і многіх чытачоў, цікаўных да гісторыі і краязнаўства Беларусі, вялікі ім дзякуй!

Алесь КАРАЮКЕВІЧ

У чаканні свята

Адам Міцкевіч нарадзіўся няпрэдадні каталіцкіх Калядаў — 24 снежня, таму, паводле сямейнай легенды, і атрымаў сваё біблейскае імя. Сёлета адзначаецца 210-годдзе з дня яго нараджэння. Пра тое, як рыхтуюцца да святкаванняў на радзіме паэта, распавёў дырэктар Дома-музея Адама Міцкевіча ў Навагрудку Мікалай Гайба.

— Звычайна такія важкія юбілей адзначаюцца на працягу некалькіх месяцаў. Але дзень народзінаў Міцкевіча прыпадае на канец года. Калі і як плануецца яго святкаваць?

— Так павялося ў нашым музеі, што ўсе мерапрыемствы, звязаныя з ушанаваннем памяці Міцкевіча, звычайна праводзяцца ў верасні. Гэты месяц абраны невыпадкова: у верасні 1938 года з'явіўся музей Адама Міцкевіча. У верасні ж, у 1992 годзе, ён быў адкрыты пасля рэканструкцыі. Зрэшты, гэта зручны час — ёсць магчымасць падрыхтавацца, ды і надвор'е спрыяе.

Галоўная з запланаваных акцый — традыцыйная навуковая канферэнцыя. У Беларусі няма ўстановы, якая б займалася непасрэдна вывучэннем творчасці Адама Міцкевіча, а канферэнцыя — добрая нагода сабраць навукоўцаў, якія даследуюць яго спадчыну. Гэта карысна для нашага музея і для культуры Беларусі ўвогуле. Мы імкнемся запрашаць не толькі літаратараў, але і гісторыкаў, каб з іх дапамогай адлюстравалі кантэкст эпохі, у якую жывіў Адам Міцкевіч.

— Ці чакаюцца польскія госці?

— Мы падтрымліваем сувязі з літаратурнымі музеямі Міцкевіча ва ўсім свеце. У тым ліку — ў Варшаве, у Вільні (музей размешчаны ў пакоі, дзе Адам Міцкевіч жывіў у 1822 годзе). Таксама з музеем у Каўнасе, што знаходзіцца ў будынку езуіцкай гімназіі, дзе працаваў Адам Міцкевіч. Зразумела, у савецкі час гімназія стала звычайнай школай, але пасля аднавіла і свае традыцыі і назву. Мы часта наведваем гэтыя музеі, а іх прадастаўнікі бываюць у нас. Запросім, безумоўна, і гэтым разам.

— А якой будзе экспазіцыя падчас святкаванняў? Ці збіраецца ўразіць гасцей нечым асаблівым, чаго нельга пабачыць падчас звычайнай экскурсіі?

— Абаязкова будзе выстава. Пакуль невядома — прывезена альбо, магчыма, з нашых найбольш цікавых пакупленняў: скажам, з перакладаў твораў Міцкевіча на розныя мовы свету — кітайскую, азербайджанскую, ідыш, в'етнамскую,

літоўскую, латышскую, рускую, украінскую ды інш.

— Колькі рэканструкцый перанёс музей за час свайго існавання?

— Музей у Навагрудку — адзін са старэйшых у Беларусі. Першая спроба яго стварэння адносіцца да 1920 года, калі быў выдадзены загад аб арганізацыі ў доме, дзе жывіў Міцкевіч, музея або бібліятэкі яго імя. Але гэта быў час польска-савецкай вайны, таму ідэя, зразумела, не ажыццявілася. Музей быў адкрыты толькі ў 1938-м. У чэрвені 1945 года ён быў разбураны нямецкай бомбай. Адноўлены ў 1955-м — да стагоддзя з дня смерці Міцкевіча. І ў сучасным выглядзе існуе з 1992 года пасля чарговага рэканструкцыі.

— Вядома ж, не варта доўга распавядаць пра тое, што лепш адзін раз пабачыць. Але ўсё ж такі, у чым адметнасць музея ў Навагрудку?

— Гэта адзіны дзяржаўны музей, які мае ў сваёй назве слова "дом", і мы імкнуліся стварыць у ім адпаведную атмасферу. Ён уяўляе сабой комплекс з двух будынкаў: галоўны жылы дом і флігэль, якія злучаны падземным пераходам. У першым доме ў пяці пакоях адлюстравана біяграфія Адама Міцкевіча, створаны інтэр'ер, які мо быць у шляхетным доме таго часу — мэбля, карціны, камін, печ, партрэты сяброў, друкаванні і рукапісныя выданні. Экспазіцыя ў нас з 2001 года, таму можна лічыць яе новай.

У падвале знаходзіцца выстава "Малюнкі сялянскага жыцця", "Святло кухні", а ў падземным пераходзе даўжынёй 20 метраў — выставачная галерэя. Калі наведвальнікі глядзяць на гэты невялікі дом знадворку, то ім здаецца, што яго можна абысці літаральна за 15—20 хвілін. Але пасля яны ўспэўваюцца, што гэта не так.

— Колькі людзей прыязджае да вас на экскурсіі?

— Наш музей штогод наведвае прыкладна 18 тысяч чалавек. З іх за мінулы год 1,5 тысяч — турысты з розных краін свету (гэта прыкладна кожны пяты чытаць). Мы праводзім экскурсіі на чатырох мовах — беларускай, рускай, польскай і англійскай. Пры неабходнасці можам і на нямецкай. З 2004 года маем свой сайт, што, на жаль, пакуль рэдкасць для беларускіх музеяў. Таму звыш трох-чатырох тысяч можам умоўна залічыць сваімі наведвальнікамі яшчэ і праз гэту старонку ў Інтэрнеце. У музеі праводзіцца даволі шмат мерапрыемстваў. Напрыклад, у мінулым годзе адбылося 15 батлеечных спектакляў, якія звычайна адбываюцца з нагоды дня народзінаў Адама Міцкевіча.

Саша ДОРСКАЯ

Літ-абзац

Магілёўская вобласць

На Магілёўшчыне шырока разгарнулася падрыхтоўка да 95-годдзя з дня нараджэння знакамітага земляка, народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова. У яе межах праходзяць літаратурныя вечарыны, конкурсы, віктарыны. Сёлета ў Магілёве з'явілася новая вуліца, якая атрымала імя Аркадзя Куляшова. Такое рашэнне на пачатку сакавіка прыняла сесія Магілёўскага гарадскога Савета дэпутатаў, якая зацвердзіла адпаведны, раней прынятыя рашэнні гарвыканкама і тэрытарыяльнай камісіі абласнога цэнтра. Вырашана было таксама назваць адну з новых вуліц Магілёва іменем знакамітага магілёўчанина, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы, заслужанага работніка культуры Беларусі паэта Аляксэя Пасяна.

З хадайніцтвам аб заснаванні літаратурнай прэміі імя Віктара Хаўратовіча ў Магілёўскі абласны камітэт грамадскага аб'яднання "БРСМ" звярнулася аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі Магілёўшчыны. (У свой час існавала літаратурная прэмія Магілёўскага абласнога камітэта ЛКСМБ.).

Брэсцкая вобласць

"Мой вечны шлях, мая Айчына" — так называецца абласны конкурс творчых і літаратурна-даследчых работ, прысвечаны 60-годдзю з дня нараджэння Яўтэнні Янішчыц. Конкурс абвешчаны Брэсцкім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і філалагічным факультэтам Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна з мэтай выяўлення літаратурна-творчых талентаў сярод навучэнцкай моладзі і падтрымкі маладых літаратараў Брэсцшчыны.

Адначасова аддзяленне СПБ разам з Брэсцкім аддзяленнем Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання "Русское общество" абвясцілі літаратурны конкурс **"Мы рождены"**

Для вдохновения", прысвечаны 210-годдзю з дня нараджэння А. С. Пушкіна і 200-годдзю з дня нараджэння М. В. Гоголя. Спартыўна-творчы адборачны турнір рэспубліканскага конкурсу маладых паэтаў і празаікаў. Лепшыя з дасланных на абодва конкурсы работ будуць публікавацца ў абласным і рэспубліканскім друку.

Гродзенская вобласць

У абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага адбылася літаратурная вечарына, заджаная Гродзенскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі. У адпаведнасці з назвай мерапрыемства — "Таямніца і сіла слова" — была падрыхтавана выстава кніг гродзенскіх аўтараў. Присутныя госці пачулі цікавыя выказванні і разважання пра ролю паэзіі ў сучасным жыцці, сілу паэтычнага слова, пазнаемліся з новымі вершамі прафесійнай майстроў паэтычнага слова, а таксама аматараў і пачаткоўцаў.

Гомельская вобласць

Літаратурны конкурс "Светлое Христово Воскресение" аб'яўлены ў Чачэрскім раёне. Уздел у творчым спаборніцтве змогуць прыняць пачаткоўцы і прафесіяналы, якія дашлюць на суд журы літаратурны твор у жанры прозы духоўна-маральнай тэматыкі. Гэта ўжо другі літаратурны конкурс на праваслаўную тэматыку, які праходзіць у раёне і мае на мэце папулярызаванне праваслаўнай культуры, выяўленне і падтрымку адораных землякоў.

Віцебская вобласць

Працягваючы цыкл выстаў "Са шчодрой нівы дудара" да 200-годдзя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, аддзел беларускай літаратуры Віцебскай абласной бібліятэкі імя У. Леніна падрыхтаваў выставу "Паклон патрыярху Беларусі". На ёй размешчаны матэрыялы пра літаратурную спадчыну і жыццёвы шлях пісьменніка.

Падрыхтавала Ганна КОТ

Васіль Гадулька вядомы як паэт. Яго можна паставіць у адзін шэраг з Ул. Дубоўкам, Ул. Жылкам, М. Стральцовым, М. Купрэвым і А. Сысам (у гэтым годзе ў Маскве ў "Літэратурнай газете" выйшла вялікая публікацыя пра жыццё і творчасць паэта з нізкай яго вершаў, цудоўна перакладзеных І. Катляровым)... Асабіста я пазнаёміўся з творчасцю В. Гадульки яшчэ ў 2004 годзе, калі пабачыла свет кніга ягонага паэзіі "Голас". Але не спадзяваўся, што праз тры гады мне пашчасціць працаваць з яго рукапісам. Л. Галубовіч прапанаваў спрычыніцца да выдання спадчыны паэта — падрыхтаваць артыкул В. Гадульки "На якой мове мы размаўляем?" Рукапіс меў мноства правак, зробленых аўтарам і зразумелых толькі яму. Давалася ўважліва вычытваць не надта разборлівы почырк, каб праўкі, якія зрабіў Гадулька, па магчымасці не засталіся незаўважанымі або неапрацаванымі. Артыкул напісаны на трох аркушах, вырваных са звычайнага вучнёўскага шывтка... Ён не датаваны,

але настолькі актуальны, што не верыцца, быццам ён напісаны яшчэ ў мінулым стагоддзі (хутчэй за ўсё на мякы 1989—1990 гадоў, пасля таго, як паэт разам з удзельнікамі семінара маладых літаратараў у "Іслачы" падпісаў ліст М. Гарбачову ў абарону беларускай мовы і па вяртанні дахаты з гэтай нагоды быў выкліканы для прафілактычнай гутаркі ў Брэсцкі абкам партыі). Гэты артыкул — сталы дадатак да творчай біяграфіі паэта. Творчасць В. Гадульки — гэта гранне на Божай скарпіцы. Тут можна ўзгадаць паэму Якуба Коласа "Сымон-музыка". Гадулька і ёсць Сымон. Нікім не зразуметы, няшчасны, забыты, ён у адзіноце нараджаў вершы, якія нібыта былі напісаны крывёю на танючкім пергаміне, што мог парвацца нават ад слабага павеву ветру. Праўда, Сымон быў шчаслівейшы за Гадульку. Намнога шчаслівейшы...

Ваdzім Корань

да каханай, невылечная хвароба маці), было раўназначна пагібелі.

Чытаючы і перачытваючы яго вершы, смакуючы іх, часта лаўлю сябе на блюзнёрскай думцы: чаму не штурхнуў яго тады пад руку — не падпісвай! Адступіся! Будзе не 27 чалавек, а 26, затое ў Беларусі яшчэ адзін сапраўдны паэт пражыве, магчыма, крышкву даўжэй і зробіць для гэтай самай мовы больш, чым 27 лістоў разам узятых!..

Дзе цяпер той Гарбачоў, тая "Іслач", тыя выклікальчыкі, той злашчасны ліст?.. "А былі яны, былі, ды сплылі з вадою".

А вось Васіль Гадулька — застаўся. У кожным сваім радку.

Андрэй ФЕДАРЭНКА
2008 год

На якой мове мы размаўляем?

Сёння, мабыць, многія з маіх землякоў, жыхароў раёна і вобласці задаюць сабе гэтае пытанне. Сапраўды, на вуліцы, у гарадской краме, у розных грамадскіх і дзяржаўных установах усе мы сяк-так у асноўным размаўляем па-руску, а дома, паміж сабой, асабліва ў вёсцы [на мове], якая значна адрозніваецца не толькі ад рускай, але, на першы погляд, не мае нічога агульнага і з беларускай мовай. Той, што гучыць у радыёперадачах і якуто дзецім нашым дзядзечка грунтоўна вывучаць у школе, бо без ведання яе стаць не толькі адукаваным, але хоць колькі-небудзь пісьменным чалавекам у хуткім часе будзе проста немагчыма. Дык на якой жа мове размаўляюць тутэйшыя людзі нашага раёна? Адкажу з упэўненасцю: на беларускай. Дакладней, на адным з мясцовых дыялектаў беларускай мовы. У нашай роднай мове, як і ў кожнай з іншых моў, існуе некалькі дыялектаў і мноства гаворак, менш значных з іх адметнымі мясцовымі асаблівасцямі. Тым не менш, усе яны нясуць у сабе многа агульнага, што дзавола аб'яднаць іх у адну беларускую нацыянальную мову. Можна вобразна ўявіць сабе мову як дрэва, тады дыялекты — гэта карані, якія жывяць яго крону — літаратурную мову народа. Так гістарычна атрымалася, што менавіта наша гаворка ў большай ступені адрозніваецца ад сучаснай літаратурнай мовы. Гэта здарылася між іншым і таму, што першыя стваральнікі літаратурнай мовы жылі ў асноўным у іншых мясцовасцях Беларусі і пачалі ствараць літаратурную мову на матэрыяле тых гаворак і тых дыялектаў, на якіх яны размаўлялі самі. Потым літаратурная мова ўвабрала [і] працягвае ўбіраць у сябе ўсё лепшае [з] усіх іншых дыялектаў і гаворак.

Некаторыя нашы мясцовыя гаворкі параўноўваюць з гаворкамі памежных раёнаў УССР. Паміж імі існуе безумоўнае падабенства, асабліва ў вымаўленні, аднак жа, паводле маіх уласных назіранняў, у лексіцы, у выніку таго, што на тэрыторыі Беларусі на наш дыялект усё ж большы ўплыў (радыё, газеты) ужо аказала літаратурная і наогул беларуская мова, сёння ажыццяўляецца працэс адыходу (ці вяртання!) і набліжэння да беларускіх першакрыніц.

Некаторыя нашы мясцовыя гаворкі параўноўваюць з гаворкамі памежных раёнаў УССР. Паміж імі існуе безумоўнае падабенства, асабліва ў вымаўленні, аднак жа, паводле маіх уласных назіранняў, у лексіцы, у выніку таго, што на тэрыторыі Беларусі на наш дыялект усё ж большы ўплыў (радыё, газеты) ужо аказала літаратурная і наогул беларуская мова, сёння ажыццяўляецца працэс адыходу (ці вяртання!) і набліжэння да беларускіх першакрыніц.

Дык на якой мове нам размаўляць? Вядома, на роднай. Хораша гучыць роднае слова ў любым з дыялектаў, яно ўносіць у размову асаблівы інтымна-даверлівы шчыры настрой, але для іншых часам такое слова аказваецца незразумелым, вымаўленне — здзіўным. Яно, як кажуць, рэжа сых. Толькі даўно жывучы ў той або іншай мясцовасці, прышлы чалавек паступова, не заўважаючы таго сам, пачынае пераймаць спачатку асобныя словы, а потым і мясцовую гаворку ў цэлым, знаходзячы для сябе ў гэтым вялікае задавальненне. Аднак жа і веданне літаратурнай мовы — не толькі прыкмета культуры чалавека або яго адукаванасці, але і надзённая неабходнасць. У той жа Германіі, напрыклад, як вядома, існуе таксама некалькі дыялектаў, якія яшчэ ў большай ступені адрозніваюцца адзін ад другога, — а ці знойдзеце вы хоць аднаго немца, які б не ведаў нямецкай літаратурнай мовы або не мог ёй карыстацца? Упэўнены, што не знойдзеце.

Трэба верыць у размовы здольнасці і нашых дзетак, якім, маўляў (як нас некаторыя запалохваюць), зацяжка будзе вывучаць адразу дзве мовы, беларускую, а потым і замежную. Калісь у дваранскіх сем'ях дзіцяці вучылі з дзяцінства некалькіх замежным мовам, — і потым большасць з іх усімі імі цудоўна валодала. Нам, дарослым, цяжэй, але ж і мы пры жаданні заўсёды зможам авалодаць — не замежнай, а ўсяго толькі мовай таго народа, да якога належым самі, на зямлі якога жывём, зямля якога — наша зямля, і мы на ёй не бязродныя дзеці. Каб ніхто не зняважыў нас папрокам, быццам у нас нават мовы сапраўднай няма, што размаўляць мы можам толькі па-чужынску або на дыялекце — на якім не напішаш не тое, што паэму, а нават і заяву сваіму апыркраму начальніку...

Васіль ГАДУЛЬКА

Гэты верш быў напісаны Васілём Гадулькам у працяг артыкула.

***

Як крыўдна нам, што пачуцця гарачага мы ў сэрцы да цябе не збераглі, — да той, якая ўсім нам стала мацыхай: нічыйнай, шчограй дзедзюўскай зямлі.

Быць шчограй ты ўзяла сабе за правіла, чужому дом і скарб наш аддасі, сваіх жа — абарала і зняславіла: свой у сваіго спагады не прасі...

Спрытнейшыя — каб не памерці з голаду, перш, чым накормяць хлебам цэлы свет, спыталіся свой лёс даверыць гораду, змяніць на пашпарт воўчы свой білет.

Даруй, што многім з нас да скону суджана чмурэць у вулях цесных камяніц, абы не піць ваду з тваіх забруджаных атручаных і высахлых крыніц.

Ад клімату твайго, ад сонца золката ўцякалі мы хто ў Крым, а хто — ў Сібір... Касмапаліты... нам цяпер агнолькава, ўсё роўна, што пясок, што жоўты жвір...

Таму наўрад ці варта свой з дакорам нам нагадваць боль няспраўджаных надзей: "Зямля! Няўжо табе самой не сорамна за паламаны лёс тваіх дзіцяцей?.."

ПРА ВАСІЛЯ ГАДУЛЬКУ

Мы былі разам з ім на той самай нарадзе ў "Іслачы" 1986 года, дзе падпісваўся (далёка не ўсімі ўдзельнікамі нарады) ліст М. Гарбачову ў абарону беларускай мовы ў Беларусі.

Канечне, я не запомніў Васіля — розныя ўзросты, розныя жанры, кароткі час правядзення семінара. Але справа ў іншым. Чытаючы цяпер пра Гадульку, дзіву даешся, колькі ўвагі адводзіцца менавіта таму, падпісанаму ім некалі, як на цяперашні час і розум — абсалютна бяскрыўднаму, наіўнаму лісту да Гарбачова. І не разумееш: як такая малюсенькая нязначная дэталка магла паўплываць на лёс чалавека, літаральна — на жыццё і смерць яго! "Сужение сферы влияния белорусского языка..." Ну і "сужение", падамаеш. І вось ужо чалавека выклікаюць на "суразмову" ў Брэст, ушчуваюць, сармацяць, ставяць таўро ненадзейнага, што для ранімай паэтычнай душы правінцыйнага чалавека, у якога плюс да ўсяго хапала сваіх сапраўдных бедаў (смерць брата, здра-

«ЗРОКАМ ПРЫВІДНЫХ МРОЙ І ВАЧЫМА ДУШЫ»

Бывае, зачэпішыся за нейкую нітку і неўпрыкмет, раз за разам, разблытаеш цэлы клубок... Прыкладна так у мяне атрымалася з Васілём Гадулькам. Адрозна — проста імя, адзначанае і акрэсленае Васілём Сахарчуком у лісце да мяне яшчэ ў 1986 годзе, пасля — верш, праз дзесяцігоддзе — кніжка, а цяпер — лёс... Прычым усё пачало адбывацца без маіх намаганняў. Вось і нядаўна паказаў Юрась Паццопа паэтцы Галіне Самойле нумар часопіса "Калосьсе" з матэрыяламі, прысвечанымі памяці адышоўшых з гэтага свету літаратараў. Прачытаўшы там верш В. Гадульки са згадкай пра сябе, Галіна напісала мне з Гародні ліст і папрасіла даслаць зборнік "Голас", пра які яна выпадкова даведлася з гэтай публікацыі. А неўзабаве даслала і гэтыя свае ўспаміны пра блізкага ёй чалавека, калегу, сябра, таварыша... А я ўсё разгадаў, каму прысвечаны выдатнейшы выноск санетаў В. Гадульки "Зорка радасці" з крыптонімам Г. С? Аказваецца, гэта і ёсць Галіна Самойла. Як усё проста і трагічна ў чалавечым зямным жыцці... І якія ўсё ж ТВОРЦЫ сапраўдныя паэты! З аднаго погляду, з аднаго слова, з адной сустрэчы могуць стварыць яны цэльны жывы Сусвет з бязмежнай гамай людскіх помыслаў і пачуццяў!

Думаю, успаміны Г. Самойлы дададуць нашым чытачам да ўяўнага жыцця Васіля Гадульки новыя фарбы, характарыстыкі і развінуць прасторавы і часавы маштаб яго лёсу.

Напрыканцы ж скажу даўно выбалелае: беларусы, браткі, давайце як найчасцей згадаць аднаго — каб застацца...

Свет яшчэ не дарэштны сапсуты. Перажытае плён свой дало — каб нікому не крыўдна было, каб заўжды быў твой голас пачуты, каб да зор ігучы праз пакуты, сэрца ў цемры дарогу знайшло.

ЛеГАЛ

МЫ СУСТРЭНЕМСЯ

У сумным 1993 годзе, летам, я атрымала ліст ад Васіля Сахарчука, у якім ён паведаміў пра смерць Васіля Гадульки і прапанаваў штосьці напісаць пра яго для газеты Жабінкаўскага раёна. У тым жа канверце В. Сахарчук даслаў мне вершы В. Гадульки і выноск санетаў, прысвечаны мне.

Я тады не змагла напісаць нічога, апроч таго, што вельмі любіла Васіля як шчырага сябра ці брата, а вось пакахаць не магла, таму што мы з ім былі надзіва падобныя характарамі, характар жа мой мне заўсёды страшэнна не падабаўся; што Васіль быў пакутнік і што мне да слёз шкада яго за цяжкі лёс і заўчасную смерць.

Чаму я напісала так мала, я зразумела толькі цяпер.

У той час я была псіхалагічна не гатовая, каб па-сапраўднаму адчуць боль Васіля і па-сапраўднаму суперажываць яму. Жывучы ў цёплай атмасферы, пад аховай любячых і спагадлівых бацькоў, маючы матэрыяльны дастатак і шмат гадоў наперадзе, каб здзейсніць свае мары, што ведала я тады пра пякельную адзіноту і незразуметасць душы, прынізіваю для годнасці незабяспечанасць ды адчай ад таго, што жыццё ўжо пераваліла за палову, а поспехаў у ім няма?.. Я ведаю гэта цяпер, калі шмат у чым паўтарыла лёс Васіля Гадульки. І ці выпадкова?

Азіраючыся назад, сёння я выразна бачу яшчэ адну прычыну сваёй памылкі. Я была празмерна сумленнай, наіўнай і таму верыла кожнаму слову іншых. Слова ўспрымала літаральна, бачачы толькі іх вонкавае значэнне. Падтэксту чытаць не ўмела зусім. Васіль пісаў пра сваё каханне да мяне і адначасова пра тое, што не разлічвае на ўзаемнасць, слакойна прыме расстанне: "Зрэшты, я добра ўсведамляю і тое, што ў выніку пэўных змен у тваім асабістым жыцці можа некалі здарыцца, што перапісвацца табе са мной стане няёмка і непажадана. Тады папірадзе

Развітальны паклон

Нечакана і раптоўна адышла з гэтага свету вядомая руская паэтка, першы сакратар Саюза пісьменнікаў Масквы Рыма КАЗАКОВА.

Яна нарадзілася ў Севастопалі ў 1932 годзе. Маленства Рымы Фёдаруўны прайшло ў Полацку (яе бацька нарадзіўся пад Віцебскам). Як яна сама ўспамінала: *"Першай маёй мовай была беларуская, і беларускія песні з дзяцінства акружалі мяне"*. Школу скончыла ў Ленінградзе і там жа гістарычны факультэт універсітэта. Працавала на Далёкім Усходзе і выкладчыкам і рэдактарам кінахронікі. Першыя вершы надрукавала ў дваццаць тры гады, а ў дваццаць шэсць у Хабаруўску пабачыў свет яе першы паэтычны зборнік "Встретимся на Востоке". Скончыўшы Вышэйшы літаратурны курс з 1960-х гадоў жыла ў Маскве. Актыўна ўдзельнічала ў літаратурным і грамадскім пісьменніцкім жыцці. Была сакратаром праўлення СП СССР (1976—1981). Яна ўваходзіла ў так званая кола паэтаў-"шасцідзсятнікаў". За доўгі час сваёй плённай творчай працы Рыма Казакова выдала шмат арыгінальных паэтычных зборнікаў, сярод якіх "Там, где ты", "Стихи", "Пятницы", "В тайге не плачут", "Елки зеленые", "Снежная баба", "Помню", "Набело", "Страна Любовь", "Пробный камень", "Сойди с холма", "Сюжет надежды" ды іншыя. Яе вершы былі запамінальнымі, так як сілкаваліся энергіяй народнага фальклору і класічнай рускай лірыкай. Не быў ёй чужым і жанр гарадскога рамана. Нездарма на яе тэксты напісаны такія папулярныя песні, як "Ненаглядный мой", "Мадонна", "Ты меня любишь", "Игра", "Нет пути назад", "Поздняя женщина"...

Р. Казакова шмат перакладала паэзіі з моў былых народаў Савецкага Саюза, пісала глыбакадумную публіцыстыку. Няма сваіх вершаў прысвяціла яна і Беларусі. Прыемна чытаць яе інтэрв'ю, гутаркі, нататкі, дзе яна з чалавечай, жаночай, а бадай, і мацярынскай чеплынёй і любоўю ўспамінае радзіму свайго маленства. *"Як я кажу сваім беларускім сябрам, ува мне на праўду кукавала беларуская зязюля. Таму для мяне абсалютна роднае пачуццё да Беларусі, і я шмат перакладала беларускіх паэтаў. Беларускую зямлю я адчуваю як родную. Як сказаў мой сябра Іван Драч, беларусы — гэта самая чыстая славянская нацыя. Таму што яны вельмі сумленныя. Беларускія сябры, калегі заўсёды выклікаюць у мяне самыя добрыя пачуцці. (...) Я павінна сказаць, што я перажываю за беларускую мову, я люблю яе. (...) Маскоўскі Саюз пісьменнікаў сумесна з беларускімі пісьменнікамі рыхтуюць да выдання руска-беларускую кнігу. У яе ўвойдуць вершы сучасных паэтаў гзвюх славянскіх рэспублік, якія найбольш ярка пішуць пра тое, што адбываецца тут і цяпер."*

Жыццё і творчасць Рымы Казаковай заслужваюць нашай сардэчнай братняй павагі. Будзем памятаць сваю сястру па духу. Пухам ёй зямля.

Літаратары, калегі, знаёмыя, калектыў РВУ "Літаратура і Мастацтва"

і ў самім сабе, і наогул... Не ведаю, як табе растлумачыць — адным словам, цяпер я вымушана зусім інакш, чым раней, ставіцца да жыцця — ніякіх ілюзій, мар, спадзяванняў, бо "жыццё ў марах — казка, а на самай справе — гніненне раба і вечная..." (С. Палуян).

"Хачу ўдакладніць, у якім сэнсе я ўжыў тэрмін "недасяжная зорка", маючы на ўвазе цябе. Па-першае: за апошні час я прачытаў вельмі многа вершаў розных вядомых і невядомых дагэтуль мне аўтараў. Міжволі прыходзіцца параўноўваць, аналізаваць... Твае вершы мяне ўразілі і ўражваюць па-ранейшаму, іншых аўтараў лёгка забываюцца, а твае заўсёды пакідаюць след... Чаму — сам хачу зразумець. Можна, я надаў суб'ектыўна стаўлюся да іх, а можа, і сапраўды тут закладзена нейкая сіла пранікнёнасці... Адным словам, яны мне падабаюцца, і мне хацелася б самому навучыцца гэта пісаць..."

Па-другое, ты мне падабаешся як чалавек, у многіх адносінах з якога можна браць смела прыклад; адкрыты, смелы, сціплы і г. д. Спалучэнне ўсіх тых рыс, якія я цаню ў чалавеку, але рэдка сустракаю.

Па-трэцяе, у кожнага мужчыны, нават у тых, хто наогул расчараваўся ў жанчынах (ёсць і такія), мне здаецца, павінен быць нейкі ідэал жанчыны, якому адпавядае канкрэты вобраз у жыцці. Хай сабе гэта і "недасяжная зорка", але шлях паказвае прывільны..."

Вядома ж, я не была такой, як тут напісана. Я была закрытай, баязлівай і пісала зусім не дасканала. Але мне здаецца, што я сённяшня крыху наблізілася да таго ідэальнага вобраза, які жыў у сэрцы Васіля Гадулькі. Дзіўна, ён бачыў мяне такой, якой мне самой вельмі б хацелася быць. А можа, з ім я сапраўды станавілася такой, бо яго каханне абуджала ў мяне ўсё самае лепшае?

Апроч лістоў і вершаў на памяць ад Васіля мне засталася кніжачка М. Багдановіча "Вянок", падараваная мне ім проста так, без ускай нагоды, у адказ на мой верш "Няма сёння свята, а ты мне букет прынясі..." На ёй сваім прыгожым почыркам Васіль надпісаў:

"Прымі, калі ласка, гэтую кніжку ў падарунак, хоць сёння і не свята. Вельмі хочацца часам зрабіць што-небудзь прыемнае для цябе, ды не ведаю, як і што. Цікавае выданне — спадзяюся, табе спадабаецца.

Ён адчуваў і разумеў мяне лепш, чым я сама сябе. Я ніколі не гаварыла яму, што М. Багдановіч — мой любімы беларускі паэт. Але ён гэта нейкім чынам ведаў. Як ведаў і тое, што яго каханне не раз дапаможа мне выжыць у змроку:

*Прыгадай, калі смутак нахлыне —
Не адна ты ў жыццёвай пустыні...*

І тое, што ў рэшце рэшт яно не застанецца безадказным:

*Не ўдарае паг дыч
горыч крывыды сляпой:
разумею, каму
ты належыш. Душой —
мне. А целам — яму...*

І што без яго я не буду шчаслівай:

*Даруй мне спрэчкі, крывыды і грахі.
Ідзі, шчаслівай будзь, да пабачэння.
Шукай уцех, за слоўчы іх плаці
пакутамі — пакуль не надакучыць!
Сустрэнемся мы ў іншым
тым жыцці,
дзе нас з табой нішто ўжо
не разлучыць.*

Мы сустрэнемся... Даруй мне, Божа, за той боль, які выпала мне на долю прычыніць розным людзям на маім жыццёвым шляху, у тым ліку і Васілю Гадульку:

*Доля горкай віны
ёсць у тым і твая, —
што за грэх твой зямны
пакараны быў я.*

Дзякуй табе, Божа, за тое шчасце, якое падарыў ты мне разам з незямным каханнем незямнога чалавека. Яно было і засталося, таму што яно пераадолела крыводу Васіля, маю нячуласць, наш адчай. І стала зоркай. Цяпер ужо маёй "недасяжнай зоркай".

Васілю ГАДУЛЬКУ

*Я сябе не любіла за сціпласць.
З-за яе не было мне цань.
І таму неабачліва ліпла
да нахабных, пустых, прабіўных.
Я зрабіла свой выбар смяротны
І загнала сябе ў цёмны кут.
Я нячула, на жаль, незваротна
сябра кінута ў жорнах пакут.
Зло забрала душу на закланне,
з ім цяпер паміраць мне і жыць.
І маё трапяткое каханне
горкі лёс мой распнуў на крывы.
Я ад сціпласці ў смеласць яцела...
Шлях нятупкі; ралля ды ралля...
Што знайшла? Толькі тое,
што мела —
зорны покліч душы Васіля.*

Галіна САМОЙЛА

не спяшаюся публікаваць. Тыя вершы, што я прывёз на семінар, сёння шкадую, што аддаў. Некаторыя з іх ужо пераробіў, іншыя зусім забракаваў".

"Дзякуй за верш. Ён сапраўды атрымаўся ў цябе крыху "мудрагелісты", але, мне здаецца, я яго зразумеў, як трэба. Шкада, не ўсё ў ім пакуль што добра: па-мойму, занадта жорсткасці, выкліку. Акрамя таго, згадзіся: першы радок чацвёртай строфы ("Дакраніся..." і г. д.) без спецыяльнага ўдакладнення дзёнчай асобы можа вызваць смешныя асацыяцыі. Ты, калі ласка, пакуль што не пасылай гэты верш нікуды, папрацуй над ім, ён таго заслугоўвае. Некаторыя радкі проста цудоўныя ("...і не зловіш: праз пальцы ўцякаю..."). Даруй мне, Галечка, і не крыводуй, калі ласка. Я не крытык і мог бы не выказаць гэтых зауваж, калі б быў аб'ектыўны да цябе, тваіх вершаў, як і наогул, да твайго лёсу".

"Вось я прачытаў твой сапраўды цудоўны новы верш і нават пазайздросціў табе, у захапленні, як лёгка, натуральна і нібыта без намаганняў кладуцца ў цябе радкі ў вершы, і ў кожным — паэзія, а ў цэлым — песня атрымліваецца, не проста верш. Гэта талент. А ў мяне гэтага няма і ніколі не будзе. Я гатовую ўжо думку імкнуся ўвасобіць у пэўную форму, пры гэтым, калі пашанцуе знайсці нейкі новы і, па магчымасці, дакладны вобраз для яе ўвасаблення — можа атрымацца верш, а можа, і не атрымацца. Я вельмі ўдзячны табе за твае вершы. Яшчэ раз прашу: дасылай мне іх, калі можаш, як мага болей, я і люблю іх, і вучуся на іх спацігаць таямніцы лірычнага ў паэзіі. І тое, што вершы твае адзначаны пачуццём асабістага смутку, — мне гэта вельмі падабаецца ў тваіх вершах".

На здымку: В. Гадулька (крайні справа) з літаратарамі Берасцейшчыны (канец 1980-х гадоў).

У канцы нарады Васіль запытаўся ў мяне, ці можна будзе мне пісаць. Я дала яму адказ. Болей мы не бачыліся ніколі. Былі толькі лісты. Я захоўваю іх як вялікую каштоўнасць. Часам перачытваю. З цягам часу яны ўсё больш здзіўляюць мяне глыбокай думкай, грэюць сваёй шыракасцю і ступенню незвычайнага стаўлення да мяне як да жанчыны, чалавека і паэта.

Вось радкі з іх:

"Ведаеш, калі я цяпер, пасля першых уражанняў спрабую вызначыць для сябе, што галоўнае ў тым, што даў мне асабіста семінар, дык прыходжу да высновы, што гэта было перш за ўсё знаёмства з табой..."

"Не веру я таксама, што паэзія і літаратура зробіць кагосьці лепшым або наогул зможа нейкім чынам паўплываць на жыццё. Пакуль што, на мой погляд, уся наша паэзія ў цэлым служыць для таго, каб нейкім чынам усё-ткі прыяздзіць жыццё..."

"...не разумею, як гэта можна — любіць Беларусь. Пра любоў да "Беларусі сніваюкай", пра родны край, пра бусла, што кружыцца над роднаю хатай, напісана столькі, што, каб сабраць усё напісанае, дык, напэўна, хапіла б на цэлую зіму паліць у печы. А, па-мойму, любіць яе ніякім чынам нельга, а можна толькі шкадаваць яе за цяжкі і шматпакутны лёс яе народа — гістарычны і цяперашні таксама. І ўсё. А да беларускай мовы я звярнуўся не таму, што сам я беларус (мільёны з нас даўно ўжо для зручнасці адракліся ад роднай мовы), а таму, што палічыў справядлівым стаць на бок слабейшага".

"Так, напрыклад, калі я дагэтуль ускладаў надзею на перабудову, цяпер, калі перабудова набывае рысы рэчаіснасці, я ўсё больш пераконваюся ў тым, што асноўнага пытання — аднаўлення і свярджэння сацыяльнай справядлівасці — яна не вырашыць. Таму я песміст, а песміст хіба можа быць добрым паэтам? Свярджаць ідэю нейкага абстрактнага добра?"

"Ведаеш, Галя, я ў свой талент не дужа веру, можа, і надрукую калі-небудзь сваю кніжку (чаму не?), але наўрад ці паспею зрабіць многа: занадта позна пачаў. Таму хочацца, каб кніжка была добрая ва ўсіх адносінах і каб усё тое, што будзе надрукавана, было дасканальным, па магчымасці, вядома. Таму цяпер я кожны свой верш, здаецца, перарабляю па некалькі разоў і

"Большасць сваіх вершаў, напісаных у апошні час, я ўжо ўсё-ткі кінуў у печ, лёс астатніх пакуль што вырашаецца. Занадта многа ў іх хлусні. Вось, напрыклад, нагадаю радкі толькі з некаторых, знаёмых табе сваіх вершаў: "Вер: наша радаць нас не абміне"; "Адно толькі Праўды магутнае слова — і досыць, каб зрушыць падмурак мань..."; "Бі ў барабан і нічога не бойся — у гэтым зарука тваіх перамог..."; "Па-над шляхамі захмараных лёсаў ранак настане ў сонечным ззянні адшліфаваных да бляску нябёсаў..." Усё — самападман, а ў адносінах да чыгача — хлусня, якой ён ніколі не паверыць, а калі паверыць — тым горш для яго.

Пісаць я, напэўна, буду яшчэ, але не так. Як — яшчэ сам не ведаю, але навучуся пісаць праўдзіва і пра сябе, і пра жыццё, якое яно ёсць... Можна, ты і не згодна са мной зараз, але потым калі-небудзь абавязкова зразумееш мяне сённяшняга..."

"Адно, што я цвёрда ўсвядоміў, гэта тое, што трэба адкрыта глядзець праўдзе ў вочы, а праўда — гэта не тое, што павінна было б быць, а тое, што ёсць".

"Табе цяпер цяжка, а ты пішы вершы. Калі чалавеку цяжка, вершы ў яго атрымліваюцца сапраўдныя..."

"Маючы ўсе магчымасці ўладкавацца на лепшую работу, я выбраў горшую і ўсё жыццё спрабую свярдыць тую простую іспіну, што сапраўдная годнасць чалавека не залежыць ад знешніх умоў".

"Табе здаецца, што ты ў сваіх пісьмах толькі "ныеш". А я гэтага не знаходжу. Хвалюешся, трывожышся занадта і нават адчаіваешся, па-мойму, у большасці выпадкаў беспадстаўна. Але такі ўжо ў цябе характар, і душа нада та ранняй, відаць. Навучыся як-небудзь не зважаць на дробязі, вызнач галоўнае і трымайся яго..."

"Увi сабе, я таксама калісьці паняццё шчасця сфармуляваў амаль як ты: гармонія паміж унутраным светам чалавека і знешнім светам. Я і цяпер нічога не маю супраць гэтай фармулёўкі, толькі цяпер я памятаю, што гэта таксама ілюзія і адчуваць сябе шчаслівым лічу памылкай і нават — не магу зусім..."

"Ці не занадта я паграбавальны да сябе? Не, тут справа зусім у іншым. Разумееш, Галя, я яшчэ, як кажучы, "не знайшоў самога сябе", а лепей сказаць — зусім заблытаўся

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрасы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-44-04

прэзы і пазізі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04

бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадацы прасьба

спасылацца на «ЛіМ».

Рукапісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю

паведмляюць сваё

прозвішча, поўнасьцю імя і

імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца

працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацыі.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтру

РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва

«Беларускі Дом друку»

г. Мінск,

пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3613

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк

21.05.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ — 2602

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 8 0 2 1

Быць камусьці патрэбным...

У межах сумеснага праекта нашага выдання з Беларускай радыё працягваем друкаваць лепшыя фрагменты з перадачы «Культурная прастора» спецыяльнага карэспандэнта Яны Хадоскі. Сёння — яе інтэрв'ю з мэтрам расійскай эстрады, вядомым палітыкам і грамадскім дзеячам Іосіфам Кабзонам.

— Іосіф Давыдавіч, вы заўсёды так цёпла адгукаецеся пра нашу краіну, пра беларускі народ і нашу сталіцу. Мусіць, гэта таму, што тут жывуць вашыя адданія сьвяры Ігар Лучанок і Уладзімір Правалінскі. З іншага боку, расіяне, беларусы — гэта два вялікія народы, якія заўсёды былі разам і ў цяжкія часіны, і ў радасныя.

— Вы ведаеце, няма малых народаў — ёсць маладушныя людзі. Яшчэ Гамзатаў сказаў: «Хай усе народы славяцца і будзе тройчы пракляты той, хто паспрабуе апаганіць які-небудзь народ...». Сам я — асіміляваны габрэй, які нарадзіўся ва Украіне і пражыў там ладны кавалак жыцця. Цяпер ужо шмат гадоў жыву ў Расіі... І не звяртаючыся да нейкіх палітычных аналізаў, я хачу сказаць, што нашы народы сварыцца ніколі не будуць — заўсёды будуць братамі.

— Вас звязвае з Лучанком доўгае творчае сяброўства. Ігар Міхайлавіч сказаў, што яно пачалося ў далёкія 60-я гады і з тых часоў не перапынялася.

— Сапраўды так. Вы ведаеце, Ігар — кранальны чалавек. Я яго вельмі люблю. Ён умее сябраваць — гэта рэдкая якасць. Важна захоўваць павягу да чалавека, падтрымліваць яго ў цяжкія хвіліны, берагчы псіхіку. Любы чалавек па-свойму адметны, тым болей творчы, у кожнага свой характар, свае звычкі. З гэтым трэба лічыцца. У Ігара амаль няма недахопаў. Станоўчых якасцей у яго значна больш, таму з ім лёгка мець зносіны. Нават калі мы доўга не бачымся, заўсёды прыемна пачуць яго па тэлефоне, пажадаць яму добра і поспехаў, таго, чаго ён заслугоўвае ў поўнай меры.

— Іосіф Давыдавіч, вас называюць Настаўнікам з вялікай літары. Вы дапамагалі многім людзям на самым складаным этапе іх творчага жыцця. Гавораць: «Талантам трэба дапамагаць, а бяздарнасці праб'юцца самі». Ці не з гэтай прычыны побач з вамі заўсёды шмат моладзі?

— Уся справа ў тым, што мне было ў каго вучыцца дапамагаць. Спачатку дапамагалі мне. Я прыехаў у Маскву вучыцца ў садацкай форме. Нікога не было: ні сяброў, ні блізкіх, ні знаёмых, ні зарплаты. Атрымаў жабрацкую стыпендыю, жыў у інтэрнаце. Але я не згубіўся — мне дапамагалі людзі, якім, здавалася б, не было ніякай справы да Кабзона, але тым не менш дапамагалі. А потым прыйшоў час, калі ў мяне з'явілася магчымасць аказваць дзейсную падтрымку: і творчую, і матэрыяльную, і арганізацыйную. У мяне былі настаўнікі, якія вучылі таму, як пражыць жыццё так, каб быць карысным для іншых. Сярод іх — Леанід Уцёсаў, Махмуд Эсамбаеў, Барыс Бруноў. Гэта тыя асобы, у якіх я вучыўся быць чалавекам і дапамагаць іншым. Калі ў цябе з'яўляецца такая магчымасць — рабіце добра. Ты зрабіў добры ўчынак і сам стаў шчаслівейшы ад таго, што змог камусьці дапамагчы, кагосьці выратаваць, кагосьці вывесці на існы шлях. Гэта велізарна асабода — быць патрэбным.

— У вашай канцэртнай праграме прадстаўлены музыкі розных пакаленняў. Сярод маладых — Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь. Кажуць, калі вы пазнаёміліся з яго запісамі, то высока ацанілі яго прафесіяналізм і валоданне рознымі музычнымі жанрамі.

— Ведаеце, знаёміцца з творчасцю ў запісах і выйсці з аркестрам на сцэну — гэта абсалютна розныя рэчы. Па-першае, гэта велізарны аб'ём працы для маладых музыкаў. Па-другое, мала часу на рэпетыцыі, таму шурпатасці ёсць, але, у прыныцы, я люблю творчасць маладых. У іх ёсць вялікі патэнцыял, бо часам «масцітыя» пачынаюць абьякава ставіцца да сваіх творчых абавязкаў. А вось маладыя заўжды стараюцца, асабліва калі ў іх ёсць перспектыва. Я ўспаінаю,

калі мы стваралі студэнцкі аркестр Фінберга, які яны хваліліся, як шмат працавалі. Цяпер — гэта знакаміты калектыў. Думаю, што Прэзідэнцкі аркестр — гэта важкая назва. Ім трэба надта пастарацца для таго, каб яе апраўдаць. Думаю, што яны будуць усё рабіць дзеля гэтага. Але пакуль што — гэта таленавітыя маладыя хлопцы і дзяўчаты, у якіх ёсць жаданне іграць разам.

— У вас такая дружная сям'я, цудоўная жонка, якая заўсёды з вамі побач ва ўсе цяжкія моманты жыцця. Вас часта называюць ідэальнай парай. Як вядома, ідэальны шлюб — гэта складаная штудзённая праца.

— У нас усё гэтак жа, як і ва ўсіх. Бывае, вядома, я дазваляю сабе нейкія рэчы, якія крыўдзяць маю каханую. Здараецца — яна. Але гэта ад стомленасці — яна стамілася са мной, шмат чаго было. Але тое, што мы загадзя ведаем, што адно без аднаго не можам, — гэта абсалютна дакладна. Мы не ўяўляем сабе іншага жыцця. Нас звязваюць каханне, дзеці, нашыя ўнукі. Нас шмат што звязвае. Вельмі важна, калі чалавек знаходзіць сям'ю. Сям'ю трывалу, верную, адданую. Тады адчуваеш сябе шчаслівым. Сапраўды, я знайшоў тое, да чаго імкнуўся ўсё жыццё. І вось мы ўжо 36 гадоў разам, і я шчаслівы, што Бог падараваў мне гэтую цудоўную жанчыну.

— Любоў блізкіх, любоў слухачоў — гэта тое, што дапамагае вам пераадоляць цяжкасці?

— Безумоўна. Калі мне бывае не вельмі проста, мякка кажучы, і заўсёды імкнуса звярнуцца да творчасці. Хочацца як мага хутчэй трапіць на сцэну, каб самавыявіцца, адчуць людскую энергетыку, дыханне залы, сваю запатрабаванасць у жыцці. Часам кажуць: «Ну, колькі можна? Ну, годзе!». Здавалася б, і хопіць. Але што без гэтага рабіць? Кніжкі пісаць, мемуары, сядзець з унукамі, песіць іх? Гэта ўсё добра, але не для мяне. Для такой натуры, як я, неабходна вельмі дзейнае, напружанае жыццё.

— Іосіф Давыдавіч, раскажыце пра сваё захапленне. Я ведаю, што вы калекцыянуеце зброю, якую вам дарылі ў так званых гаражных кропках.

— Ну, гэта гучна сказана. Мне сапраўды дарылі вельмі шмат зброі ў гаражных кропках. У асноўным — у Афганістане і Чачні. Але ў мяне гэтае захапленне прайшло. Яно выкікае нездаровую цікавасць, бо я не паляўнічы. Таму ўвесь гэты арсенал вырашыў павесіць на сцяны і забыць. А наогул гэтым трэба сур'ёзна займацца: чытаць кнігі, вывучаць гісторыю, а ў мяне неяк сплантанна атрымліваецца.

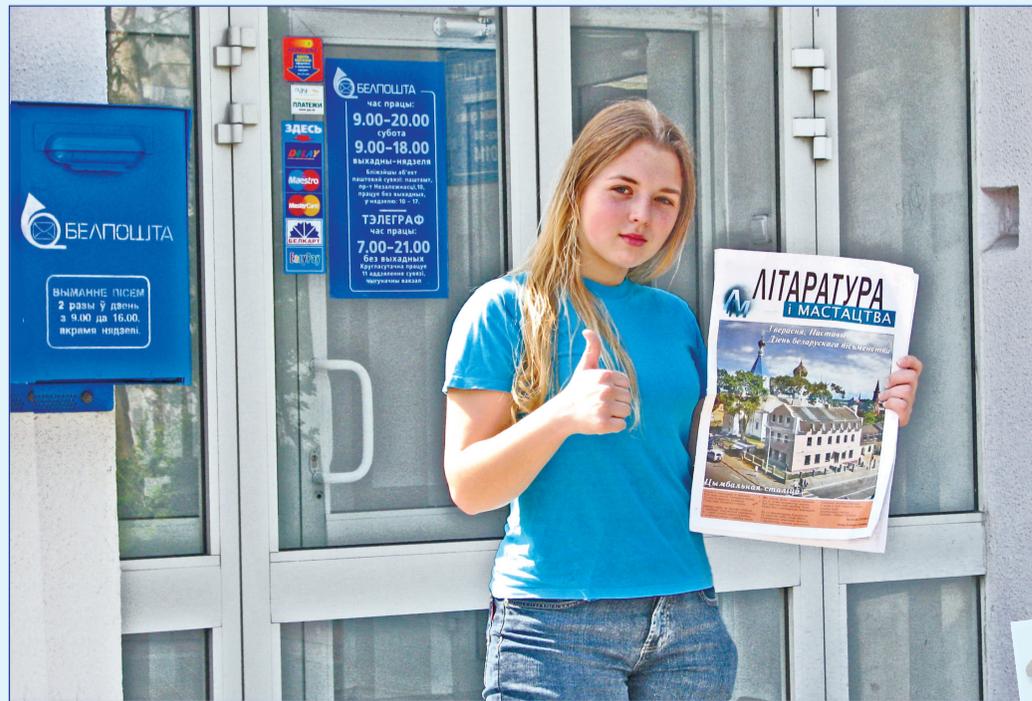
— Ці ёсць у вас настольная кніга, да якой звяртаецеся, калі вам дрэнна?

— Не. Хтосьці будзе хлусіць, што гэта — Біблія або нешта яшчэ. Вы, ведаеце, у мяне вельмі добрая бібліятэка. Калі раптам дрэнна сябе адчуваю, або, скажам, у мяне пасцельны рэжым, то проста прашу, каб мне прынеслі добрую кнігу. Я шмат прачытаў у сваім жыцці, а цяпер доводзіцца чытаць у асноўным у самалётах перыядычны друк.

— Вялікі дзякуй за інтэрв'ю. Я хачу пажадаць вам ад імя ўсіх беларусаў моцнага здароўя, творчага натхнення, каб вы яшчэ доўга доўга цешылі нас сваёй творчасцю.

— І вам дзякуй! Я быў шчаслівы пабачыць гэтыя вуліцы, асветленыя вокны, шырокія чыстыя праспекты. Госпаді, як вы прыгажэеце! Беражы вас Бог і надалей.

Ідзе падпіска на II паўгоддзе

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Льготная падпіска для настаўнікаў:

1 месяц — 4500 руб.
Падпісны індэкс — 63815

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Льготная падпіска (для ўстаноў адукацыі і ўстаноў культуры):

1 месяц — 6820 руб.
Падпісны індэкс — 63880

**ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА**